

Ötödik osztály törzsanyaga Torzs/ötödik/TOR51AL98.doc

(Vissza a tartalomjegyzékhez: [..\Tartalomjegyzék.doc - Ötödik osztály](#))

Az ötödikes évet attól függően tervezem, milyen a közösség szerkezete, milyen a gyerekek kulturális érdeklődése, technikai felkészültsége.

- Ha egy jól nevelt, technikailag jól felkészített osztályt kapok, ahol a gyerekek anyanyelvi szinten rajzolnak, néhány hetes kirándulást teszünk Csontváry világában, egy kis Pók- lepke kaland, némi zenei-képzőművészeti-irodalmi elemeket ötvöző komplex sorozat / pl.: Carmina Burana / linómetsző tanulmányok, esetleg egy közös illusztráció, aztán jöhet a hatodikos év anyaga.
- Ha bizonyos hiányosságok mutatkoznak, de alapvetően érdeklődő, jól nevelt az osztály, az ötödikes törzsanyag közé helyezek el néhány hatodikos feladatot. Pl. a ceruza technika, vagy a fa tanulmányrajz után néhány órán át a "Látvány utáni rajz vonalaitól" a kis hengercsoportig mehetünk a tanulmányrajzzal, majd jönnek a mesebeli növények. Aztán a mesebeli házak után megint jöhet egy kis tér tanulmány, akár a kockákig, majd a mesebeli ház egy részletét megpróbálhatjuk térben ábrázolni, aztán megyünk tovább a törzsanyagon. Ezeket az osztályokat hatodikban természetesen gyorsabban, illetve elmélyültebben lehet vezetni.
- Jó képességű, jól nevelt, de gyenge technikai alapokkal rendelkező osztályban először készítünk néhány képet - kis termések, fa, Rorschach, véletlen képek, majd technikai tanulmány órák jönnek, melyek végén egyik választható feladatként újraalkotjuk korábbi képeinket, most már igényesebb technikával. Ezek után pedig jöhet a továbbiakban felsorolt törzsanyag.
- A gyengébb, szétvadultabb osztályokat inkább egy lassú, megfontolt kutatóútra vezetem a mesebeli világba. A képzeletünk képeivel kezdenek, közben centrifugát is használunk, majd más véletlen technikák jönnek. Ezután nem ceruza, hanem tus tanulmányok, majd a pók és lepke feladat. Azután a kis termések, fák.
- Ha azonban a képzeletünk képei során nagy az érdektelenség, vagy szétesik a munkafegyelem, akkor ceruzatechnika tanulmányok, határozott didakta pozícióból vezényelve, majd a mesebeli sorozat.

Nem tragédia, ha egy-egy osztályban egész évben mellőzzük a térbeli formák rajzát. Majd hatodikban, némi kínlódás után belejönnek. A legfontosabb: a rajzoló kedv felkeltése, a műhelyjellegű munka lehetőségének megteremtése.

A mesebeli sorozaton a továbbiakban bemutatott feladatsornál kisebb lépésekkel is végigmehetünk. Külön órát szánhatunk a mesebeli fákra, állatokra, bútorokra, ruhákra. Külön órasorozatot szánhatunk a mesebeli épületekre, az alsós művészeti iskolai tanmenetekben ([3.0](#)) bemutatott: házak születése feladatsor mintájára. És persze év közben többször is készíthetünk plasztikákat.

Felmérés AF1

Cél: A gyerekek megismerése, a rajztudás, rajzhoz való viszony felmérése.

Negyedik végén az osztályvezető tanítónőktől kérhetünk egy ismertető anyagot a negyedikben végzett munkáról, vagy minden gyerektől néhány munkát. Ezt kiegészíthetjük az első órán egy felméréssel. A felmérés arra is jó alkalmat kínál, hogy közben elbeszélgessünk a gyerekekkel. Ezt a +Képzletünk képei izgalmai közepette már nem tehetjük meg. Ha elvadult, az iskolai élettel szemben ellenséges osztályról van szó, a felmérést is rosszul fogadhatják, ilyenkor rögtön AF 1-gyel kezdünk. De az első találkozás azért általában elviszi a hátán a

kissé unalmas feladatot.

Előkészítés: Modellek: Kis üvegek, Mértani testek, csigák. Tér-Forma-Szín könyvek, folyóiratok kihelyezése.

Az óra leírása

Rövid bevezető bemutatkozás, ismerkedés.¹

"Az ötödikes rajzórák eléggé sokfélék lesznek. Lesz, amikor csendben fogunk dolgozni, mindenki a saját munkáján, legfeljebb halk megjegyzéseket teszünk, elkérünk valamit a szomszédától, közben zene szól. Ilyenkor a képzőművész eltávozik kissé a világból, a csendbe, a nyugalomba,

csak benne történnek a dolgok, nem körülötte. Nagyon fontosak ezek a pillanatok

ahhoz, hogy személyiségünk harmonikusan fejlődjön. Máskor, a közös munkák során aztán már nem lesz ilyen csend és nyugalom, de erről majd akkor. /Nehezebb osztálynak vetitek is az előző év munkáiból, illetve

bemutatók néhány képet, szobrot Mindenki kap egy A/3-as műszaki rajzlapot, kettéhajtja, ráírja a nevét. Ez lesz az albuma, amiben a rajzlapjait tartja. Később - ha egy kis ideje marad - rajzol a borítóra egy képet. Ez lehet valamilyen órai feladat, vagy lehet a borító az összefirkált fal mása. Az albumra ráírjuk annak a padnak a számát is, ahol a gyerek épp most ül. Az órákon mindig azt a +benti felszerelés tartódobozt viszi majd ki, ami a padjához tartozik. Ha az órán felbontjuk a padsor elrendezését, akkor is marad mindig a régi számánál. Erre azért van szükség, hogy rögtön kiderüljön, ki használta gondatlanul a felszerelést. /Részletesebben lásd: Szakterem/

Játékos változat

Az elsősök bevezető órájával kezdünk, (lásd ott) Gyors rajzok a különböző korszakokból (később bármelyik stílusban rajzolhat), majd az alábbi feladatok:

Komoly változat

Kiosztunk mindenkinek egy A/4-es lapot, vagy mindenki választ egyet magának a különféle színű és anyagú lapok közül.

"A mai órán egy kis felmérést készítünk, amiből kitűnik: milyen a rajzkészségetek. Két rajzot kell majd készítened a lapra! A rajzokat úgy kell elhelyezned, hogy a közöttük lévő távolság ne legyen nagyobb, mint maguk a rajzok! Az nem baj, ha kissé egymásba érnek.

Rajz emlékezetből

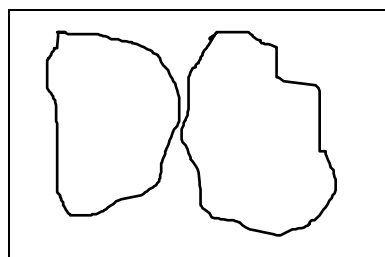
"Az első feladat: Rajzolj meg egy olyan tárgyat vagy élőlényt, ami most nincs itt a teremben, de gyakran látod, és viszonylag pontosan, részletgazdagon tudod ábrázolni! Igyekezz a lehető legpontosabban megrajzolni! A feladatra 5-15 percet fordíthatsz. /Ceruzarajz/ "

Amikor az első gyerek elkészül, mindenkivel letétem a rajzeszközt, elmagyarázom a második feladatot. A magyarázat után folytatják, befejezik az első feladatot, majd nekilátnak a másodiknak. Eleinte kissé furcsa, de hamar megszokják. Így tudjuk leggazdaságosabban kihasználni az időnket.

Rajz látvány után

Második feladatunk látvány utáni rajz lesz.

- Keress a táskádban, vagy a zsebedben egy tárgyat, amit pontosan le tudsz rajzolni! Ne ügyeskedj holmi körülrajzolással! Tedd ki magad elé, és próbáld meg a lehető legpontosabban ábrázolni!
- Választhatasz magadnak nagyobb tárgyat is, a terem berendezési tárgyai közül.

¹ "A kurzívval szedett szövegek az órán elhangzott tanári magyarázatok szó szerinti lejegyzései.

- Választhatsz egy tárgyat a kirakott modellek közül. / Kis üvegek, fa mértani testek, csigák, kagylók, stb./
- Az ablakon kinézve is rajzolhatsz valamit. A rendelkezésre álló idő szintén 5-15 perc.

A következő feladatot egy új lapra oldjuk meg, olyan technikával dolgozz, amit biztosan tudsz használni! /A. F. /
 A papírok közül olyan méretűt válassz, amit szerinted a témád valamint a rajzeszközöd igényel!
 A filctollal A/5-ös, A/6-os lapra, színes ceruzával A/ 5-ösre, Zsírkrétával A/4-esre rajzoljatok! Több feladat közül választhatsz majd, ha az egyiket befejezted, belekezdhetsz egy másikba is!

Történet rajzban

Rajzolj egy történetet, ami:

- Veled történt meg.
- Szeretnéd, ha megtörténne, vagy megtörtént volna.
- Nem szeretnéd, ha megtörténne.
- Hallottad, láttad, vagy olvastál róla.

A rajz ábrázolhatja a történet egyetlen pillanatát, vagy több pillanatot sűrít egy képbe. Sorozatot is rajzolhatsz. /Festhetsz. / Gondolj arra, hogy ez a rajz nem csak információt közöl, képnek is szép legyen! Ezen a munkán óra végéig dolgozhatsz.

Mentő feladatok

Ha valaki hamar "elkészül", vagy perceként át kitér a feladat elől:

"Keress a Tér-Forma könyvből, vagy valamelyik folyóiratból egy képet, ami tetszik neked!"

- Másold le!
- Írd le miért ezt választottad!
- Rajzolj, /fess/ egy képet, amit szerinted a festő készített volna egy másik témáról. Tehát ha a képen egy tengerparti táj van, akkor egy erdőrészeletről, stb. "

A felmérés felhívja a figyelmet a szívesen rajzoló gyerekekre, kiderül ki milyen mértékben érdeklődik a látvány utáni rajzolás iránt. Szerencsés, ha osztályfőnöki órákon családrajzzal egészítik ki az anyagot, vagy egy történetet folytatnak írásban, rajzban. /Átmentem egy kis hídon, és mit láttam?!/ Ez az anyag, a következő, Rorschach-szerű kiegészítő festéssel, már jó kiindulási pont lehet a gyerekek megismeréséhez. Kiadhatjuk úgy is a feladatokat, hogy a három alapfeladatot három különböző technikával kell megoldaniuk.

Technikák : Alapkészlet /AK/ A/3-as műszaki rajzlap

Szemléltetés: Táblai rajz

Nehézségek:

Gyengébb képességű gyerekeknek lépésről, lépésre kell diktálnunk az album készítésének menetét. Nem tudnak különben szépen, törésmentesen kettéhajtani egy lapot, hogy a sarkok pontosan egymásra essenek. A nevüket is könnyen a hátoldalra írják. Fegyelmezetlen osztályok lökdösődve rohanják meg a dobozokat. Általában fel kell hívni a figyelmet, hogy filctollal ne kezdjenek nagy háttérfelületeket egyneműre színezzni, a színes ceruzával erősen színezzenek, és persze kell a biztatás, hogy ne szégyelljék ügyetlen jeleiket. Gyakran fordul elő, hogy a leggyengébb rajzoló kijelentik, ők semmit nem tudnak fejből rajzolni.

Eredmény

Az eredmény egészen változatos, attól függően, milyen előkészítést kaptak a gyerekek korábban.

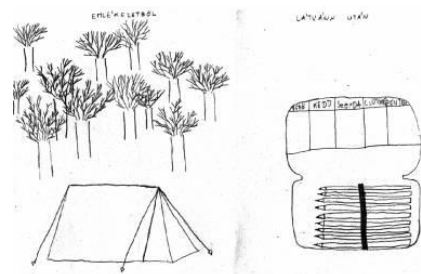
Tovább lépés

Túlmozgásos, jó közösségeknél

[...\\KIEG\Kieg518.](#)

[doc - Közös ragasztás](#), vagy [...\\KIEG\Kieg5198.doc -](#)

[Csontváry](#) Nehezen fegyelmezhető, szünetesett, osztályoknál esetleg előre vesszük a technikai tanulmányokat, igazából azonban az első óra után igen ritkán szoktunk letérni az előre eltervezett nyomról.

Képzletünk képei AF 2

Cél: Sablonmentesítés, fantáziafejlesztés.

Előkészítés: Dia sorozat 1-2, Leonardo: Trattato. Táblára nagy papír a bemutató festéshez.

Az óra leírása

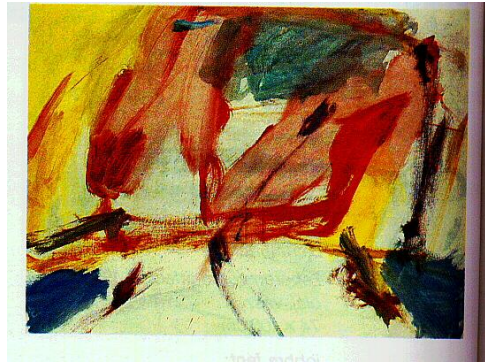
Óvodától egyetemig alkalmazható feladat, elsősök is szállítanak szép megoldásokat, és ötödikesek is toporognak előtte kétségbeesve.

A mai órán festékekkel fogunk dolgozni. A festék, ami előtettek van az akvarell és a tempera tulajdonságait egyesíti. /Gouache/ Gombról lehet vele festeni, mint a vízfestékekkel, de a fedőereje olyan, mint a temperaé, tehát egy száraz fekete felületre szép fehér szín is rétegeződhet.

Leonardo da Vinci, a híres reneszánsz festő tankönyvéből oldunk meg egy feladatot. / Jobb osztályban: Ki mit tud Leonardóról? Mikor élt, milyen volt egy reneszánsz festő státusza, stb. Másutt inkább mesélek kicsit./

. . . állj meg néha, és nézd meg a falak faltjait, vagy nézz bele a hamvadó tűzbe, föl a felhőkbe, vagy le az

iszapra. . . figyelj meg a különféle keveredésű köveket, ha ki kell találnod valamilyen színteret, különböző tájakra emlékeztető dolgokat találhatsz ott hegyekkel, folyókkal, sziklákkal, fákkal, hatalmas síkságokkal, völgyekkel, halmokkal ékeset, meg mindenféle csatajeleneteket is láthatsz, és furcsa figurák élénk mozgalmasságát, arckifejezéseket, viseleteket és számtalan sok dolgot, amiket tökéletes és jó formába önthetsz; e falaknál és törmelékeknél ugyanaz következik be mint a harangszónál, melynek zengéséből kicsendül minden név és minden szó, amit elképzeltél. /Trattato della pittura Corvina, 1973, 53. o./ Gyengébb osztályban nem olvasom fel, hanem egyszerűsítve mondom el a lényegét./

1 Maria Lassnig: Cím nélkül. Mit látunk benne?

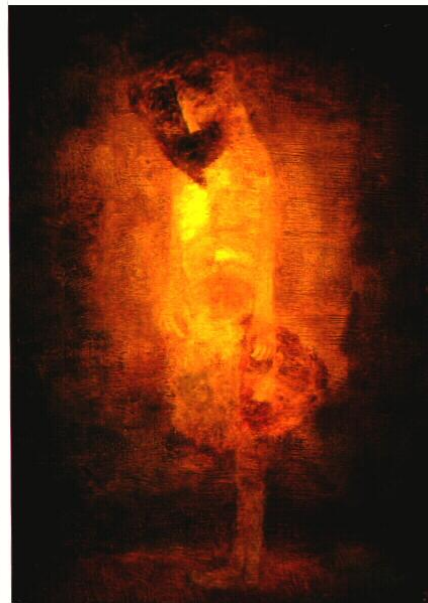
Nézzünk meg néhány festményt, melynek alkotója megfogadta Leonardo tanácsát. / Dia/

1 B Jakoby Gyula: Ketten. Melyik folt ragadhatta meg a festő képzeletét?

Mi is megpróbálkozunk ezzel a módszerrel. A színes felhőket a következőképpen állíthatjuk elő:

Vastag ecsettel megnedvesítünk két papírlapot /A/5-ös/, majd színeket futtatunk rájuk felvizezett gvas gombjainkról. Óvatosan tegyük rá a festéket, ne fröcsköljük össze a ruhánkat! Ha már elég szín van rajta, összeborítjuk, ujjainkkal könnyedén összeütögetjük, széthúzzuk, kész a két színes felhő. Majd rá fogtok jönni, hogy egészen más felületeket kapunk ha a festék kissé már száraz, ha tenyérrel nyomjuk össze, ha szétszedés közben kissé elhúzzuk az egyiket oldalirányba. Lehet kísérletezni. / Vastáblára mágnessel felerősített papíron mutatom a folyamatot. A belefestés írásvetítőn is szemléltethető. Egyik lapon kialakítjuk a foltkompozíciót tussal, a másikon elkészítjük a rajzot. Esetleg néhány előre elkészített kép párral szemléltethetők. Ugyanarra a foltra többféle képet is rajzolhatunk./

• 1 A Kárpáti Tamás: Győztes. Itt nem kontúrvonalak, hanem finoman ráfestett, összesimosott foltok adnak jelentést a képnek.

Ha részletszegény, vigyünk rá még festéket, ha túl sötét, mossuk le a csap alatt, kezdjük újra!
Az ecsettel mindig könnyedén dolgozzunk, ha már kifogyott belőle a víz, ne erőltessük, mert csak elkopik, illetve felkarcolja, felhólyagosítja a papírt!

Ha készítettetek már néhány lapot, nézzétek meg, melyikből tudnátok kihozni valamilyen képet! Lehet, hogy csak néhány ecsetvonással kell tartalmat adjunk neki, de át is festhetjük. Azért próbáljunk minél többet megőrizni a szép felületekből. Ezek adják az ilyen képek igazi értékét. Az újrafestéseknél is próbálhatunk hasonló felületeket alakítani ecsetünkkel. Ez az óra lényegében kutatóút fantáziánk, és az ecsettel alakítható szép felületek világába. Az elkészült képeknek mindig adjunk címet! Még egy dologra kell felhívjam a figyelmeteket. Nagyon zavaró lehet, ha valaki állandóan a szomszédját rángatja, "Nézd, mit csinálok." Ezzel nem csak zavarja a munkájában, de azzal a veszéllyel is jár, hogy esetleg ő is ugyanazt fogja belelátni a saját képébe. Hát még ha valaki hangosan is bejelenti az osztálynak. Ezzel elérheti, hogy az egész osztály anyaga egysíkúvá válik. Mindenki ugyanazt látja bele. Tehát bármennyire is érdekes, amit kitaláltál, majd csak az óra végi kiállításon mutasd be a többieknek! (Nehezebb osztályban bejelentem: ha ezt a szabályt nem tudják betartani, abbahagyjuk a munkát.)
Aki elkészült már néhány képpel, vagy unja a dolgot:

Ábra A Nonfiguratív foltfestés

Olyan kompozíciókat készíthet a fenti módszerrel, amik semmit nem ábrázolnak, egyszerűen csak szépek. Az ilyen képeket nonfiguratív, vagy absztrakt kompozícióknak nevezzük.

Újrafestés

Újra megfestheti valamelyik korábbi képét, most már semmit nem bízva a véletlenre. A szép felületek alakításában kis szivacsdarabokkal is segíthet.

Ábra B Irányított véletlen

Megpróbálkozhat valamiféle átmenetet találni a véletlenszerű ill. a tudatos komponálás között.

+ Összehajtott alap

Az alapot úgy készítjük el, hogy a nedves lapot egy vagy több tengely mentén összehajtjuk. Ezzel vigyázni kell, mert nagyon beszűkíti a lehetőségeket. Itt nem említek címeket, ne befolyásoljam előre őket, de szinte kizárólag lepkék, más állatok, ördögfejek születnek. Amúgy persze izgalmas dolog, sokkal könnyebben látnak bele valamit, mint a korábbi foltokba.

Más technikával is megismételheti a képet.

Centrifuga képek

Ha módunk van rá, esetleg mindjárt az óra elejétől alkalmazhatjuk a centrifugát is foltok készítésére /KF1/

/Ha valaki végképp megunta a dolgot, a kiegészítő feladatok közül a 2-est adom. /

Egy kép eljátszása

Ha a gyerekek nem merülnek el igazán a munkába, a második óra közepén elpakolhatunk, majd csoportoknak kiadhatjuk: Játsszák el valamelyik képet. Az osztály megpróbálja kitalálni, mit játszanak.

Tenyérvnyomatok megfestése.

A gyerekek néha maguktól is elkezdik papírra nyomkodni a festékes tenyerüket. Ha különböző színekkel festik be kezüket, és különböző tartással nyomják a papírhoz, érdekes képalapot kaphatunk. Dolgozhatunk véletlenszerűen, vagy célzottan is. A feladat hasonló a hatodikos, kezek árnyékrajzából alakított képekhez.

Technikák: Poharas, száraz Gouache, festődoboz KF2-höz AT

Szemléltetés: Tematikus diák / Rorscahch, táblai bemutató festés

Nehézségek

A szorongásos, óvatos gyerekek nehezen látnak munkához, görcsösen igyekeznek valami "jót" belelátani a foltokba, folyton kérdezik, ezt meg azt szabad-e festeni? Nekik külön hangsúlyozom: ez az óra egyúttal bátorságpróba is. Van aki semmit nem lát bele, kétségbeesetten erősködik, vagy kapcsolatteremtési szándékkal, +kényeskedve kér segítséget. Persze ha egynek belerajzolunk a képébe, akkor hirtelen mindenki a tanár bácsitól szeretne egy képet. Ilyenkor legfeljebb addig megyek el, hogy rámutatok egy-egy karakteres foltra: Na, mi ez? A rosszul festő gyerekek szétáztatják a papírt, az ecsetet tövig rányomják a lapra. /Egyéni vagy osztálykorrektúrával javítom. / Van, akit elkap a láz, belelátani. Néha előfordul, hogy összefestékezi a kezét, az arcát, tenyérvnyomatokat gyárt, esetleg a falra is.

Eredmény

Az órának különös töltést ad, hogy ez az első igazi találkozás. Ha a gyerekek alsóban nem kaptak: "jó nevelést," akkor valósággal elbűvöli őket az új technika, a gvas bársonyos színei. Általában gyorsan szaporodnak az izgalmas, szép munkák. Közben jó alkalom nyílik az ecsethasználat korrigálására. A feladatot akár évente ismételhetjük, felmérve az eltelt év hatását a gyerekek fantáziájára, technikai fejlődésükre.

Ábra D Leggyakoribbak persze az állatok. (Vastag filces rárajzolás.)

Ábra C Igen ritka a több szereplős epikus kép.

5. Ábra Egy "pokoli látkép".

6. Ábra Nagyobbaknál erősebb az absztrakciós hajlam

Továbblépési lehetőségek:

Mivel a következőkben egy alkalommal feltétlenül jó lenne a szabadban dolgoznunk, az időjárás is befolyásolhatja a témaválasztást. Ha jó az idő, általában külső térben rajzolunk. [Tor53a198.doc - Növények rajza](#)

Mindenképp indokolt így folytatnunk, ha az osztály rendezett helyzetű, jó alapternikájú, jó előképzést kapott, a gyerekek jól fogadták a feladatot, de nem lelkesedtek be különösebben. Óra után érdeklődnek, mi lesz a következő órán?

Ha a csoport nagyon belemelegedett a nonfiguratív komponálásba, vagy a tanár érdeklődése ilyen irányú, ha a gyerekek láthatóan élvezik hogy kiszakadtak az iskola teljesítményközpontú légköréből, hogy minden jelük elfogadható, folytathatjuk a nonfiguratív tanulmányokat.

Sötét-világos kontrasztok, színkontrasztok, egyensúlyi kompozíciók, statikus és dinamikus kompozíciók, különböző irányba mozgó formák, kaotikus mozgás létrehozása lehet a feladat. [..\..\KIEG\HATOD\Kieg6298.doc - Jel karakter tábla](#) Eszteri Zsolt tanítványaitól láthattunk igen meggyőző munkákat.

Ha nagy kedvvel dolgozva leragadnak a figuratív képeknél: [..\..\KIEG\Kieg5198.doc - A véletlen kép](#)

Ha a gyerekek között erős feszültségek vannak, munkáik kissé sablonosak, alsóban afféle előrajzoló stílusban dolgoztak velük, vagy a későbbi csoportmunkákat szeretnék előkészíteni, javasolható a [..\..\KIEG\Kieg5198.doc - Csukott szemű firka](#)

Ha az eddigiek során kiderült hogy a gyerekek jól motiváltak, de nagyon gyenge a technikai jártasságuk, akkor néhány órán át tanulmányozhatjuk az alapternikákat. [TOR52AL98.doc - A ceruza](#) Az alapternikákat feladathoz kapcsolatlan, vagy önálló technikai lapon tanulmányozhatjuk. Előbbi veszélye: a tematikus feladat eltereli a figyelmet magáról a technikáról. Utóbbié: rajztól elvadult gyerekek unják. Mindenesetre a biztos alapozáshoz jobb külön tartani a technika órát, és rögtön megerősíteni egy tematikus feladattal, általában az első hetek sajátos izgalma ezt elviszi a hátán.

Tervezhetünk olyan órákat is, ahol szűkítjük a technikai tanulmányok feladatait, néhány alapszín-négyzet, egy vonal, egy tónusskála, egy színkeverő kör, és a továbbiakban a 2, 3, 4, 5 kiegészítő feladatokon alkalmazzuk a tanultakat. Végül ha szélsőségesen rosszul fogadta az osztály a munkát, nagyon szétesett a közösség, kialakulatlanok az elemi viselkedési szokások is, vagy rögtön komplex feladatokkal szeretnénk kezdeni, a J/2 javasolt.

7. Ábra Egy "posztavantgard" ötlet. "Futni jó!"

A ceruza AF 3Tor/otodik/TOR52AL98.doc

Kádár-Csomor Gábor két videója: [Grafitceruzák¹](#) [A tónusskála²](#)

Cél: technikai tanulmány

Előző óránkon belekóstolhattunk a művészi szabadságba. Ma a művészet szolgai arcát ismerjük meg. Míg az előző órán azért kellett dolgoztatnunk a fantáziánkat, hogy minél messzebb tudjunk szakadni a megszokástól, a szabályoktól, ma a szabályok betartása fog gondot okozni. A ceruzarajz technikájával ismerkedünk meg.

Előkészítés: Ha a frottázst is alkalmazni szeretnénk, a frottázs doboz bekészítése. Nagy fehér lap a táblára.

Az óra leírása

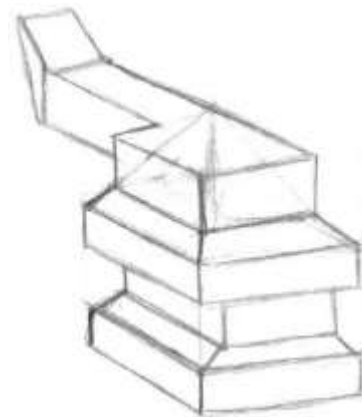
Tanulmányszerű változat

A puha ceruzák /B - 6B/ sötét nyomot hagynak, könnyen maszatolódnak, nehezen radírozhatók. /Puha, gyúrható radírral szoktuk a fényeket visszatörölni, de az így törölt helyre már nem másképp fog a ceruza. / a puha ceruzákat gazdag tónusú, festői rajzok készítésére használjuk. /Bemutatok egy rajzot. /

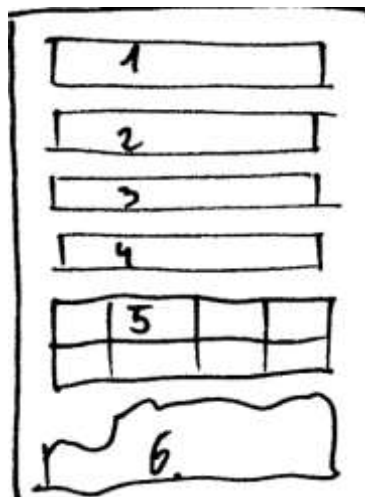

Ábra A Debreceni Csaba 6.o

A kemény ceruzák /H - 6H/ világosabb szürke nyomot hagynak, kevésbé maszatolódnak, radírral könnyen javíthatóak, bár a ceruzahegy okozta bemélyedést a radír sem tünteti el. Főleg műszaki jellegű rajzokhoz használjuk. /Bemutatás. /

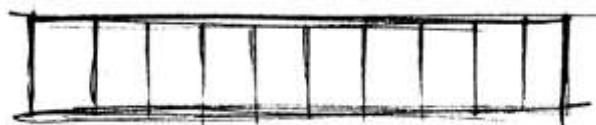
Ábra B Szávai Pista 7. o.

Készítsünk egy tanulmánylapot, amely bemutatja a ceruza technikai lehetőségeit! Emlékezzek még az első órára, az egyes rajzok közötti hely ne legyen nagyobb a rajzoknál!

Ez lesz a lapon. Úgy oszd be a helyet, hogy minden kiférjen, és jól kitöltse a lapot!

Rajzoljunk egy kis ablaksort! Aki úgy szeretne rajzolni, ahogy később fogunk, az könnyedén, vállból rajzolt lendülettel

¹ http://kadarcsomor.hu/rajz-segedanyagok/?mgi_13=599/grafitceruza-fajtak

² http://kadarcsomor.hu/rajz-segedanyagok/?mgi_13=602/a-tonusskala

vonalkötegekkel vázoljon, de lehet még egy vonallal is. Szálkázva viszont semmiképp ne dolgozzatok! Nagyon lelassítja a munkát, nincs sok értelme, mert hisz nem baj, ha torz lesz az ablaksor, és csúnya is a szálkázott rajz. Radírral sem kell javítgatni! Ne is vedd elő! Maradjon a táskádban. Az elmúlt órán láthatóak, milyen szép képek születtek a szétfolytatott festékfoltokból. Itt sem az lesz a lényeg, milyen szabályos, amit rajzolsz.

Tónusozzuk teljesen feketére az utolsó ablakot! Dolgozhatunk vonalkázva, vagy satírozva is. /Lapjára fektetett ceruzával. /Egyetlen dolgot nem tehetünk.

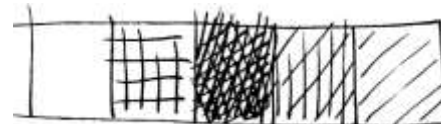
Nem dörzsölhetjük a kezünkkel, vagy egy kis darab papírral a grafitot a rajzlapba. Ezt zsíros anyagokkal, márpedig a grafit ilyen, nem szoktuk megtenni, mert szennyezett hatást kelt. Szénnel, pasztellel később majd megtehetjük. /És persze, majd ha kifejezetten ilyen hatásra törekszünk, vagy nagyon puha ceruzát monopól radírral széthúzzunk, oldódik még ez a szigorú szabály, de egyelőre erről nem beszélek. /

Most tüntessük el az ugrást az első és a hátsó ablak között, fokozatosan vonalkázva, satírozva tónusozzuk egyre sötétebbé az ablakokat! Egyik szemem lehunyom, másikkal hunyorítok, így figyelem az ablaksort. Ahol ugrást látok, megpróbálom eltüntetni.

Ábra C Kalmár Éva 5. o.

Ha vonalkázva satírozunk, egyre több vonalréteget hordunk fel, lehetőleg hegyes szögben rakva egymásra a rácsokat/. A merőleges rácsosítás fura hatású. / Az utolsó ablakoknál már egyre erősebben nyomjuk a ceruzát! A satírozásnál a nyomás erejét fokozzuk!

Az ügyesebb rajzoló fokozatosan fejlesszék az ablaksort, azaz először csak halványszürkét adunk a legutolsó ablaknak is, és fokozatosan sötétítjük a sort.

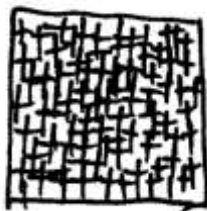
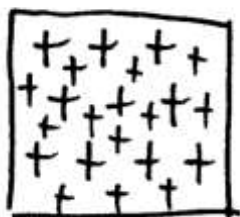

Ismételjük meg a tónuscsíkot, de most ne bontsuk ablakocskákra!

Megpróbálkozhatunk a másik tónusozási móddal is, aki eddig vonalkázott, most satíroz, és fordítva.

Keressünk most egyéb tónusozási módszereket, álljanak össze felületeink apró kis jelekből! Segítségül kiteszek néhány fényképet, (tájkép, épületek, stb.) és egy címlistát. A fényképekről megpróbálhattok lemásolni egy-egy felületet, a címlista szavait pedig fejből próbáljátok megrajzolni! /Tégla fal, kőfal, szénakazal, füves rét, stb. /

D Az első minta. A második felület.

Ügyeljenek rá, hogy megfelelő sűrűséggel használjátok ezeket a jeleket! Ha néhány méterről megnézzük, olvadjanak össze a

szemünk előtt egységes felületté!

Az egyes felületek ne csak mintázatukban, de tónusukban is különbözzenek egymástól!

Tervezzünk most képet gyűjtött felületeinkből! Igyekezzünk minél többet felhasználni! Jól gondoljuk meg, mekkora felületet tudunk kitölteni! Ha túl nagy méretet választunk, képünk unalmassá válik. Hálás téma a mintás ruhájú bohóc, vagy a sokféle tónusú várkastély. Aki készen van, próbálja ki a grafitrudat is! Ez már átmenetet képez akréták felé.

Kreatív változat

Jobban rajzoló osztályoknál a feladatot diavetítéssel vezetem fel. Először felrajzolok egy nagy fehér lapra grafitrudal egy gyerekrajzszerű ceruzarajzot. bevésott vonalak, erőtlén rásatírozással jelzett tónuseltérések. Van ereje a rajznak. Nem rossz, főleg, ha kicsit felerősítem a tónusokat. Így is fogunk még rajzolni, de nézzük, hogyan lehet másképp használni a ceruzát?

7. Ábra Csóka Gábor: Bugatti. Nincs keményen meghúzott kontúrrajz. Ha megfigyeljük pl. a szekrényt, látjuk, hogy nem veszi körül egy fekete vonal, hanem egyszerűen sötétebb a falnál. Megfigyelhetjük, hogyan keletkezik két elérő tónusú felület találkozásakor egy vonal.

dia Balla Margit: Játékaimra jól vigyázzatok! A kép felső részén a fehérre hagyott felületek alakítják ki az alakokat. A

8. Ábra Karácsonyi György: Fehér lepel. A nagyon finom tónuskülönbségeket figyeljük meg a képen.

Ezek után következnek a tónusskálák megrajzolása, az előbbieken alapján.

Technika: ceruza, grafitrúd

Szemléltetés: rajzok, esetleg dia, táblai rajz. /Fehér papírra szénnel, vagy fekete zsírkrétával. / Fotók.

Érdekes lehet egy írásvetítés szemléltetés, ahol speciális ceruzával fóliára rajzolunk, és nagyban tanulmányozhatják a gyerekek a kézmozgást, a rajz fejlesztését.

Nehézség:

Ezen az órán a gyerekek előtt megint nyilvánvalóvá válik, milyen nagy szakadék tátong rajztudásuk között. Ez könnyen elkedvetleníti őket. /Gyengébb osztályoknak ezért nem is vetitek./ Ilyenkor mindig hangsúlyozom hogy ez csak pillanatnyi állapot, hogy a durvábban, nagyobb ugrással felhordott tónusok is kerülhetnek jó helyre, hogy nyolcadikig mindenki eljuthat a biztos rajztudásig.

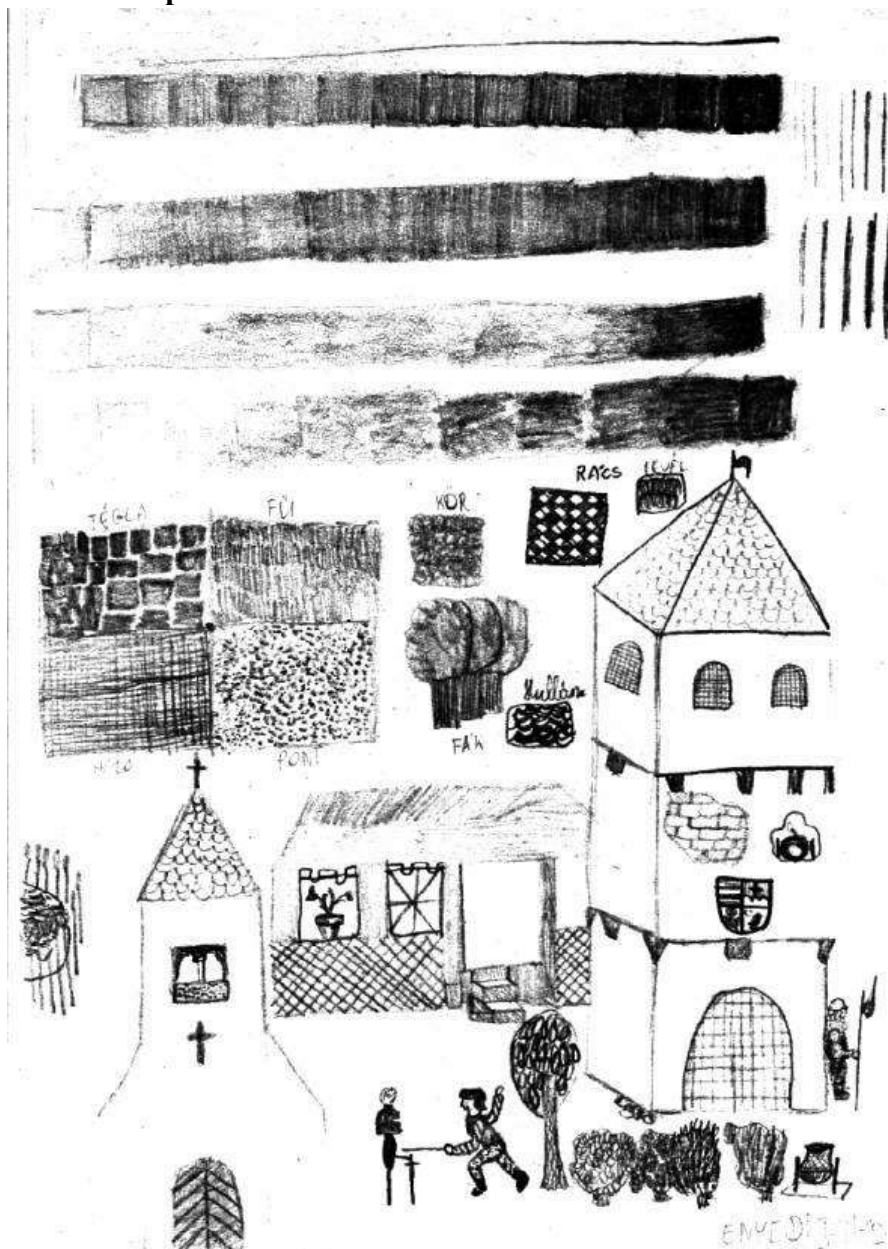
A kis kép elkészítésekor néhányan begörcsölnek. Először megpróbálkozom az előző órán festett foltbalátásos kép lemásoltatásával, vagy adok néhány képpé kiegészítendő jelet. Ha ez sem segít, témát javaslok. /Bohócok, régi vár, sok toronnyal./ Ha ez is kevés, a Tér-Forma-Szín könyvből másoljon le egy képet. Elég eltérő az egyes gyerekek, osztályok munkatempója. Előfordul, hogy épp csak

³ Országos Képzőművészeti Kiállítás katalógusa 1982. Műcsarnok.

végzünk a ceruzával, a másik osztály pedig a rajztollig, vagy a frottázig is eljut. /A frottázs feladatot otthoni gyűjtésként is kiadhatom, ha a következő órán KF6-ra szeretnék menni. /

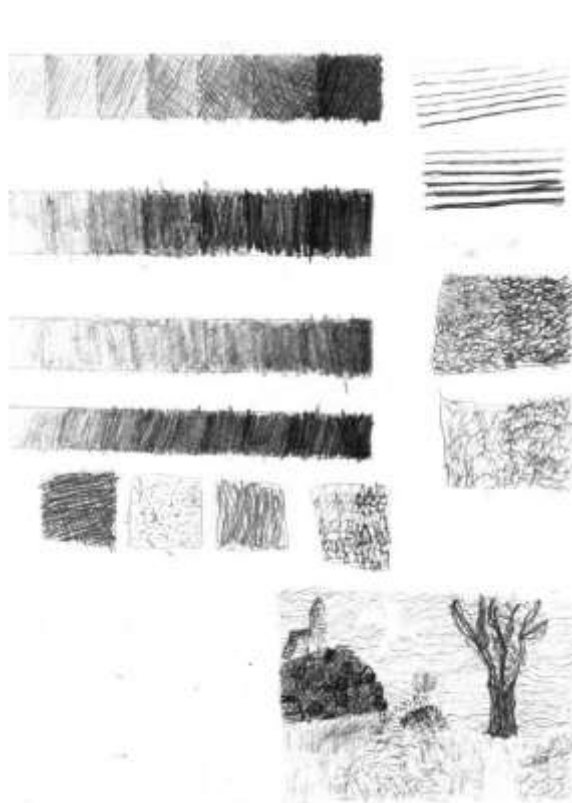
Mások belelendülnek egy epikus kompozícióba, vagy elkezdik rajzolni kedvenc témájukat, és közben teljesen megfeledkeznek a tónusokról, grafikai felületekről. Aztán lassan előkerülnek a rádiók, elkezdődik a szálkázgatás. Ilyenkor mindig határozottan korrigálok, hisz ez egy technikai tanulmány óra.

Eredmény Tovább lépés

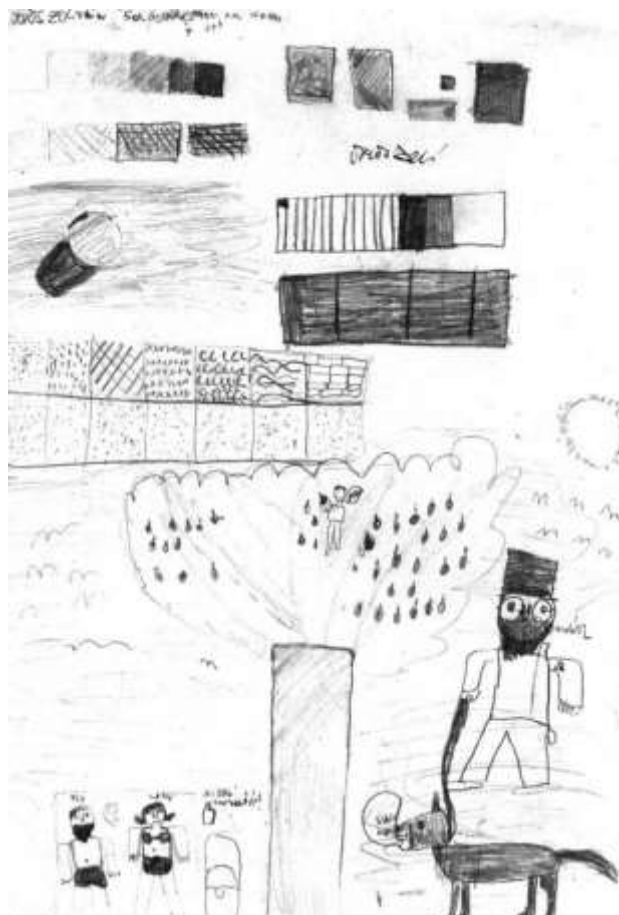

Tamás jó tanulmánylapot készített, majd nekikezdett egy összetett epikus munkának.

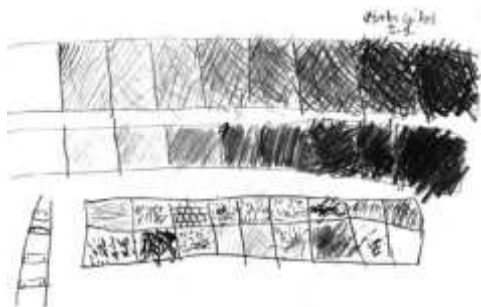
Ha jól ment a dolog, akkor a többi technikai bevezetőt nem tartom meg, majd a megfelelő részekenél feladatmegoldás előtt ismertetem a technikák leírását. Ha nagy az ügyetlenkedés, de az osztály jól motivált, akkor sorozatban bevethetem a technikai órákat. Ez, gyengén motivált osztálynál veszélyes, inkább szétszórom a technikai bevezető órákat a megfelelő órák elé. A kis növények rajza óra után megtartom pl. a színszerű technika órákat, majd a következő órák színszerű ceruzával alakítjuk ki a mesebeli növényeket. Ha rossz az idő, és nem szeretnék technikázni, jöhetnek a kiegészítő feladatok játéka.

Pisti a kihagyás módszerével is eljátszik.

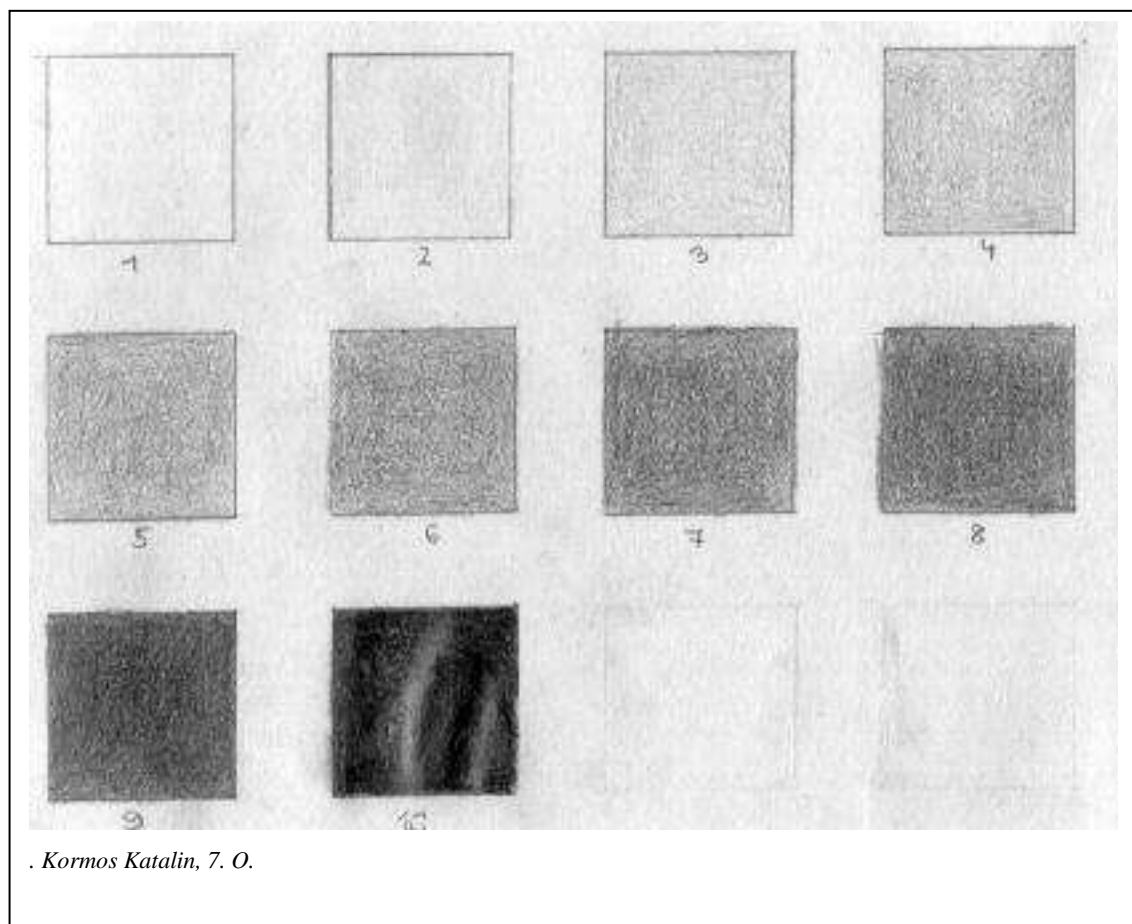
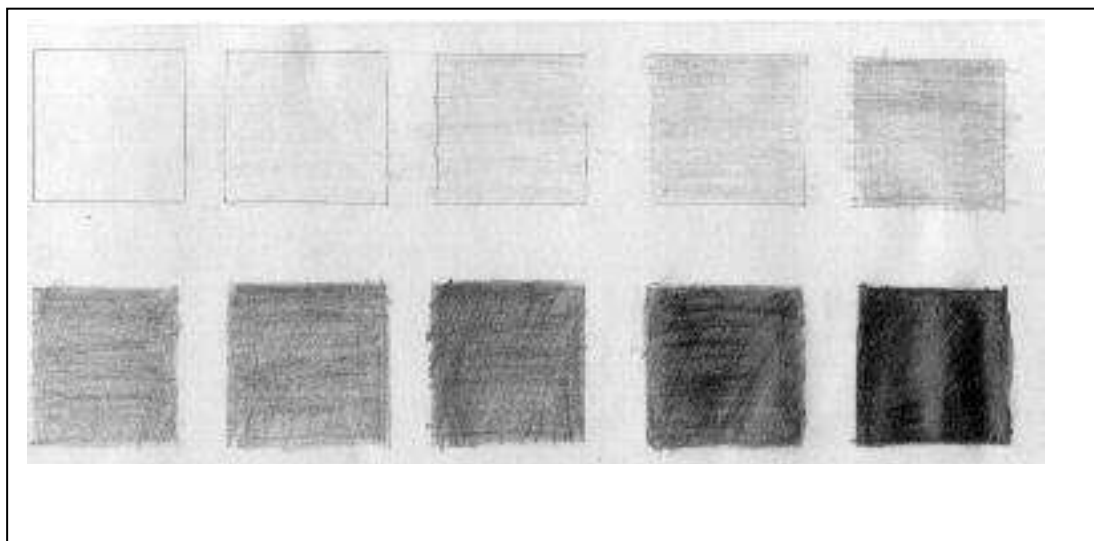
A Zoli az első tónusskálát még szépen megcsinálja, aztán elfogyott a

Ábra I Gabi jól teljesítette a tanulmány feladatait, de az alkalmazás sablonos.

Összehasonlításképp két tónusskála a művészeti iskolából

Egyéb technikai órák. A vízfesték. AF 4

Cél: Technikai tanulmány

A vízfesték fejlesztésének különböző technikáit ismerjük meg, a gyerekek készség szintjének megfelelően. Ha a temperát nem akarjuk külön órán tanítani, a fedési négyzeteknél előrevehetjük.

Ezen az órán 12 gombos készleteket használunk, mi a Halmajon gyártott vízfestéket. Tapasztalataink szerint az ár és minőség arány ennél a készletnél a legoptimálisabb. Jók még a szlovák gombok is, de az összecsavarható készlet nehezen kezelhető. Piacokon orosz gyártmányú művész akvarell készleteket is vásárolhatunk, egész olcsón, de nem osztálynyi mennyiségben.

Szükség van-e nagyobb akvarell készletre? A szokásos rajztanári álláspont: tanuljon meg kevergetni az a gyerek! Van benne valami, de: a színek kevergetésekor bizony elég nagy a pocskékolás, másrészt az idő is megy vele. És még egy fontos szempont. A gyerekeknek a sok szín valami tündérvilágot jelent, visszajön valami a régi időkből, amikor az iskola valami olyasmit nyújtott számukra, amit másutt nem kaphattak meg. Ha a rajztermet varázsműhellyé szeretnénk fejleszteni, ez is egy jó alkalom lehet. Mennyivel más mondjuk a Csontváry világa feladat, ha egy ötven színű akvarellrel dolgozhatunk!

Van olyan rajztanár, aki nem tartja gyermek kezébe való festéknek az akvarellt. Erre csak azt lehet mondani: épp mai, eldurvuló világunkban lehet nagyon fontos, hogy ezekre a finom, halk, árnyalt kifejezési módokra is megtanítsuk a gyereket. A temperával segített akvarell a leggazdagabb eszköztárat kínáló technika. Erről én semmiképp sem tudok lemondani.

Előkészítés: Falitáblák kihelyezése, illetve jobb osztályokban a szünetben készíttjük ki a vizet, festékeket is.

Az óra leírása

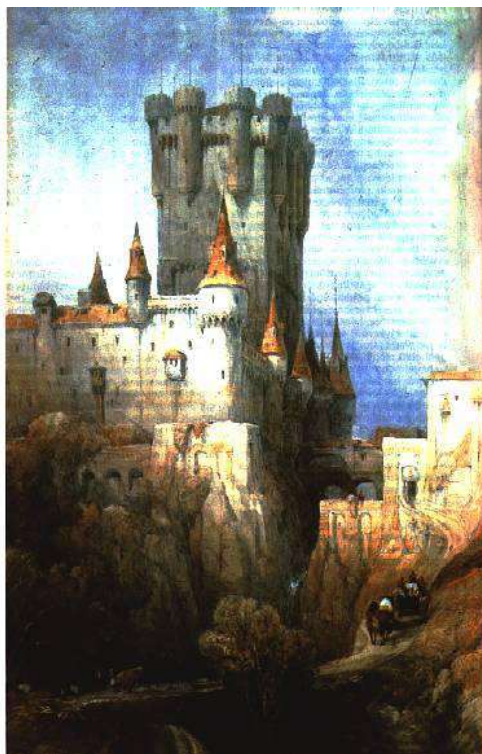
Dia sorozatot vetíték, közben beszélek a technika sajátosságairól. Az akvarell nagyon sokoldalú technika, lehet vele finom, áttetsző színekkel dolgozni, de fedésekre is alkalmas, bizonyos határok között. Erre azonban inkább a temperát használjuk. /Alsó tagozatban inkább csak olcsósága, és egyszerű kezelhetősége miatt használták, általában kialakult bennük a lehető legrosszabb beidegzés. Előbb megfestik a motívumok körvonalait, aztán köréjük festik a hátteret, és kapnak egy csomó fehér figurát, durván szétroncsolt vonalakkal. /

Ábra J Pyne: Thermere, cumberlandi táj, ceruza és akvarell 1849 A klasszikus akvarell. Lassan, türelmesen fejlesztgetve. Művészet83/8.

Ábra L John Ruskin: Vevey a Genfi tó mellett 1840 Erősebb, összerosottabb színek.(uo.)

Ábra K David Roberts: A Segoviai Alcazar 1836 Nagyon finoman árnyalt kép. Levegős, átdereng a színek alól a papír fehérje.(uo.)

Ábra N Csohány Kálmán: Öregtemplom. Úsztatott akvarell, erős foltfestés. Művészet, 85/11-12.

Ábra O Lacza Márta: Ladik. Művészet, 85/7.

Egyéb diák:

Labasz: Táj akvarell

Csohány Kálmán: Táj

5. o. A varázsló

5. o. A tündérlány

Kós Károly: Épületterv. (Lásd: Mesebeli épületek)

17 Feszl Frigyes

Ábra M Nagy Imre: A száraz és a nedves festésmód váltakozik. Művészet, 86/7.

Ábra PEgy finom, látványelvű akvarell Horváth Józseftől. Birsalmák, 1943. Műsák, 91/4.

Székely Bertalan: A csodaszarvas üzése. Bakó Zsuzsanna: Székely Bertalan. Képzőművészeti Kiadó, 1982. Kevés vízzel egymás mellé festett színek, amik messzebről folynak össze a szemünk előtt. Vázlatozásnál használjuk így az akvarellt.

Mai tanulmánylapunkra a következő dolgok kerülnek. A gombok legerősebb színei (1), tónusskálák (2), fedési sorozatok (3), aki gyorsan elkészül még különböző felületalakításokat is kipróbálhat, (4) végül egy kis akvarell kép (5). Akinek nem fér ki mindez egy lapra, az még egy lapot kezdhet.

Az akvarell gombjait festés előtt felvizezzük. Vázlatot az okker színnel szoktunk

festeni, kevés festék, sok vízzel. Készítsetek egy kis sorozatot, a gombok legerősebb színeivel. Válasszátok ki a legkisebhnél eggyel nagyobb ecsetet a vonalvázlat elkészítéséhez, a következő nagysággal pedig megfesthetitek a foltot. Az ecseteket mindig könnyedén használjuk, nem szabad tövig nyomnunk a papírra. Egyrészt, mert felkarcolja, másrészt, mert a hüvely pereme elvágja, elkoptatja a szőrszálakat, és ecsetünk szép lassan elfogy. Egyéni korrekturnál segíték.

Következő feladatunk, a ceruzához hasonló tónuscsíkot készíteni.

Először erősítsünk fel egy színt a legerősebb árnyalataig. (A középtónusú színeket célszerű használni. Piros, világoskék, zöld, stb.)

Most ebből a legerősebb értékből kell eljutnunk a feketéig. Először fessük meg változatlan erővel a színt, és adjunk hozzá egyre több feketét, majd egyre halványabb alapszínt adunk, és egyre erősebb feketét, míg el nem jutunk a tiszta feketéig.

De kezdhettek mindjárt úgy is az ablakok megfestését, ahogyan később fogunk dolgozni. Amikor elértem a legerősebb színt, az ecsetemet óvatosan hozzáérintem a feketéhez, majd egy próbapapíron kipróbálom, elég sötét-e? Ha túl sötét, megint a pirosra érintem, ha ez sem elég, kimosom, előlről kezdem. Ha nem elég sötét, még egy kis fekete jön. Ilyenkor a papíron részben kipróbálom a színt, részben elkeverem az ecsetben./ Ha túl erősre sikerült egy felfestett felület: kimosom az ecsetemet, kinyomom, vagy a ronggyal kitörölöm belőle a vizet, és visszaitatom a száraz ecsettel a színt./ (Mindkét módszert bemutatom a táblára ragasztott rajzlapon.)

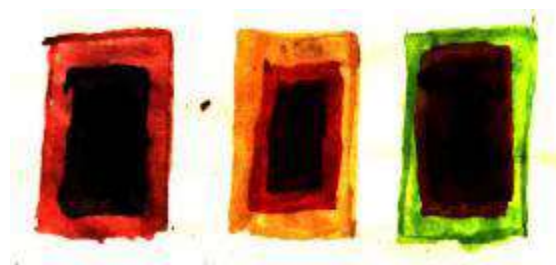
Most különösen vigyáznunk kell a színek könnyed felhordására, másképp feldörzsöljük papírunkat. /Jobb osztályokban esetleg kipróbálhatjuk a nedves és száraz eljárást is. Utóbbiban nem az ablakokban keverem ki a színeket, hanem az első réteg száradása után rétegezem rá a második réteget. /

Csináljuk ugyanezt, de ne ablaksoron, hanem egy folyamatos csíkon.

Próbáljuk ki, hogyan fedhetünk egymásra a színekkel. Nyilván a legvilágosabb színeket kell alulra tennünk, erre rétegezzük rá az erősebb vagy sötétebb színeket. Célszerű egyszerre három, négy ablakot fejleszteni, hogy mindig legyen egy száraz, amire éppen dolgozhatunk.

Vigyázzatok, nem körbe kell festeni az egyes színeket, hisz épp az egymásra rétegzést gyakoroljuk. Ha például egy sárga fal előtt vörös ruhás alak fog állni, nem úgy festjük meg, hogy körbehúzzuk a fallal a ruhát, hanem az előre megfestett falra fedjük rá azt.

Az ügyesebb gyerekek színeköröket is készíthetnek. A fedési lehetőségeket egymásra húzott csíkokkal is vizsgálhatjuk

Megerősítésként újabb feladatokat tervezhetünk pl. Horváth Dénes Szín és forma c. könyvéből /Móra, 1981/ Egy felületet nem csak egyneműen festhetünk meg. Ecsetünk különböző jellegű mozgásával különböző felületeket nyerhetünk.

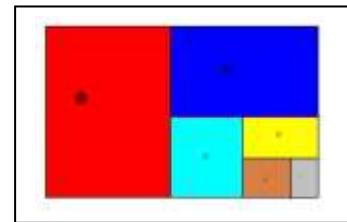
Ugyanezt megtehetjük úgy is, hogy egy másik színnel vagy árnyalattal aláfestünk.

Készítünk egy kis képet eddigi felületeinkből, a lap fennmaradó részére, vagy egy másik kis lapra. A/5-A/6 Gyorsabb osztályban a második órán a tempera tanulmánylapot is elkészíthetjük.

Tempera

Az előzőhöz hasonló tanulmányt készíthetünk. Itt a legnagyobb gondot az indokolatlanul vastag rétegek felhordása jelenti. Ennek megelőzésére készítjük el ismét a fedési négyzeteket. Elmagyarázom, hogy a vastag festék át fog ütni a ráhordott réteg alól. A másik probléma: nehezen találják el, milyen mennyiséget kell kinyomni a tubusból. Képesek néha egyetlen kis folt miatt fél tubusnyit kinyomni. Ezen segít egy szemléltető kép, amely bemutatja, mekkora felületet lehetett szépen befedni a különböző hosszúságú csíkokkal.

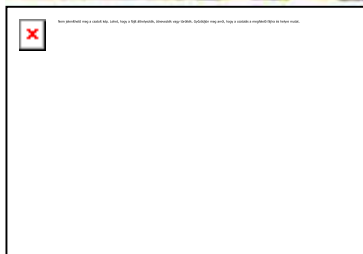

Meg kell tanítani a paletta helyes használatát. Az egyes színeket mindig külön nyomom ki, a keverés során igyekszem kis területen maradni.

A tubusokra a kupakot rögtön vissza kell csavarni, mert másképp rászárad a festék a menetre, és nem lehet rendesen visszatekerni. A visszatekerés amúgy is körülményes, gyakran kap rá ferdén a menet, ilyenkor türelmesen rá kell hajtsuk.

Az alsó, világos rétegeket gyakran nem lazúrozva alakítják ki, hanem vastag, fehérrel kevert színekkel. Ez aztán megint csak problémát okoz a fejlesztésnél, nem lehet tökéletesen ráfedni, gazdaságtalan is, és a gyerek maga sem ezt a színhatást szerette volna elérni.

Technika: Akvarell, tempera

Szemléltetés: Dia sorozat /Az akvarell / Fali táblák: Az Akvarell, Az akvarell fejlesztése, A tempera, A tempera mennyisége

Nehézség:

Nehéz legyőzni a körbefestegetés szokását. Néhány gyerek előre bejelenti: ő nem tud festeni. A fedési sorozatnál, a szebb színek érdekében sokan próbálnak körbefestegetni. Nincs türelmük feláztatni a gombot, tövig nyomják az ecsetet, sokszor átmennek a felületeken, hólyagosra dörzsölve a papírt. . Hiába hangsúlyozzuk, hogy a hátteret a legnagyobb ecsettel tegyék fel, mindig akad néhány gyerek, aki a kis ecsettel festeget.

Eredmény

2 Alapos formatanulmányok után a képre már nem maradt idő.

Zoli igencsak unta az órát. A

Kovács Éva 5. o. úsztatott akvarellje.

Ábra R Ez pedig Benkucs Lejla (3. o.) első akvarellje a művészeti iskolából. Akvarell ceruzával is belerajzolt.

Tovább lépés:

További technikai tanulmányok jöhetnek, vagy új feladatok az akvarell technika alkalmazásával, és ezeket követően vezethetjük be az újabb technikákat.

[..\..\KIEG\Kieg5198.doc - Galagonya](#)

[..\..\KIEG\Kieg5198.doc - Akvarell külső térben](#)

[..\..\KIEG\Kieg5298.doc - Akvarell fúvás](#)

19. Ábra A varázsló

Növények rajza AF 5TORZS/OTODIK/TOR53a198.doc

(Vissza a tartalomjegyzékhez: [..\Tartalomjegyzék.doc - Növények rajza](#))

Cél: Anyaggyűjtés fantáziafejlesztő, sablonmentesítő munkához.

Az alapvető célunk: anyaggyűjtés a következő feladatsorhoz, amelyben a természet alapformáiból fogunk képeket építeni. /A feladatsort Morvai László egyik kiállítása ihlette, a Gál Imre szakkörrel. / Ha azonban egyszer már kinn vagyunk a természetben, nehéz megállni, hogy ne rajzoljuk ami épp a szemünk elé kerül. Hiába a kis növény a téma, ha épp egy bogár mászik rajta. Nyilván meg kell próbálni megrajzolni. Azonban még csak néhány óránk volt az osztályokkal, egy teljesen szabad rajzolástól esetleg szabad rohangálás lehetne. Osztálya válogatja milyen változatot alkalmazunk. Ha önállóan, nehézkesen dolgozó gyerekekkel van dolgunk, akiket elijeszthet ha egyszerre sok dologra kell figyelniük, de szeretnek csendben rajzolgatni, szívesen fogadják a tanári vezetést, el lehet kezdeni módszeresen feldolgozni a külső tér témáját. Kis növények, egy fa, facsoport, bogarak, állatok, mind külön órán. Jól dolgozó, lendületes, kreatív csoportnak egyszerűen csak kijelöljük a témát, az erdő, és mindenki rajzolja amihez kedve van. Mivel a két óra rajz esetleg túl sok számukra, néhány rajz után színes vázlatokat is festhetnek. Visszatérés előtt száraz terméseket, ágakat, száraz virágokat szedünk, ha a következő héten megjön az eső, a teremben folytatjuk a munkát. Ha az osztály érdeklődő, fegyelmezett, jó képességű, de alsóban nem kaptak megfelelő alapokat, módszeres tanulmánylapokat készítünk egy-két növényről.

Bonyolíthatja a dolgunkat, hogy időnként egy-egy osztály már az első órán úgy viselkedik, hogy nem merjük megkockáztatni a külső munkát. /Ennek elkerülésére már az első órán jelzem hogy a fegyelmezetlenkedéseknek az lehet a következménye, hogy a külső tér feladatokat is benn fogjuk megoldani. Időnként előfordul, hogy a gyerekek egy részét kiküldöm az eredeti feladattal, a többivel pedig benn maradok, beállításon dolgozni.

Fegyelmezett osztályokkal egyébként minden alkalmat meg lehet ragadni a külső munkára. A gyerekek viszik a felszerelésüket, széttelepednek az udvaron, dolgoznak. Talán valamivel kevesebbet mint benn, de a dolog különös izgalma meglátszik a munkáikon. / (Film: [a 7.d osztály kinn dolgozik](#).) [..\video\7dkinfest.asf](#)

Előkészítés: A kinti felszerelés összeállítása, esetleg diavetítő.

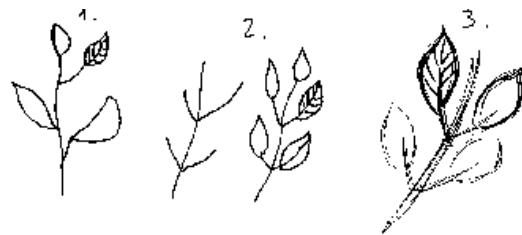
Az óra leírása

Ha kint fogunk rajzolni, egy nagy dobozba összepakoljuk a rajzoló, egy másikba a festő dobozokat. A harmadik dobozba a rajzlapok kerülnek, a ceruzahegyezővel, rajzszöges dobozzal. Ha szeles idő van, a rajzlapokat már a teremben felrajzszögezzük. /Fegyelmezetlen osztályokban a rajzszöveget magam osztom ki, és óra végén össze is szedem, mert másképp előszeretettel rakják autók, biciklik alá, vagy a fűben dobálják szét. Ecsettájként ilyenkor nem a literes befőttes üvegeket, hanem 2 dl-es műanyag flakonokat használunk. /Kevésbé lelkes osztállyal csak ceruzát viszünk, hegyezővel, a rajzlapokat előre felrajzszögezzük. Esetleg az is megoldható hogy gyűjtő utat rendezünk, száraz termésekből, elszáradt növényi részekből, és a teremben rajzoljuk meg a tanulmánylapokat. Ezt a gyűjtést mindenképp megcsinálhatjuk, hogy ha a következő héten rossz idő lesz, a teremben is folytathassuk a munkát. Végül ha nem tudjuk kivárni a jó időt, vagy nem merünk kimenni egy osztállyal, a teremben is elkezdhetjük a munkát benti anyagból. /Mi szaloncukros dobozokban tároljuk a begyűjtött száraz anyagot. /

"A mai órával egy hosszú feladatsort kezdünk el. /Gyengén motivált osztálynak tavalyi munkákat vetítetek. /Az előző órán színes foltokból próbáltunk meg elővarázsolni különös teremtményeket. Ha kimegyünk a rétre, és jól megfigyeljük a növények leveleit, virágait, terméseit, tapasztalhatjuk, hogy a valóság is nagyon sok érdekességet tartogat számunkra. A mai órán tanulmánylapot készítünk kis növényekről. Jövő héten ugyanezt tesszük a fákkal, persze ha közben valaki lát egy szép lepkét, bogarat, vagy valami más állatot, azt is megrajzolhatja. Ha már lesz egy csomó rajzunk a természetről, megpróbáljuk ezeket átváltoztatni különös, a valóságban nem létező növényekké, állatokká. Mindezt azért mondom el előre, hogy megértsétek, és elhiggyétek: nem kell görcsösen törekedni a látvány pontos leutáztatására! Ne rádiózgass folyton! Ha aránytalanra sikerült egyik formád, ne rádiózd ki, fejezd be úgy, hisz később úgyis el kell torzítani. Inkább rajzolj egy másik növényt, és azon törekedj arányosabb munkára. Így egy helyett két alapmotívumod lesz.

Hogyan lehet megrajzolni a növényeket? Lesz aki elkezd valahol a rajzot, és fokozatosan megrajzolja a körvonalakat. 1. Mások először egy vázat rajzolnak, erre teszik rá a kisebb részleteket. 2. És lesz aki halvány tömegvázlatot rajzol, ezt bontja fel fokozatosan, egyre kisebb részletekre, egyre erősebb vonalakkal. 3. /Emlékezték a ceruza technikánál tanult,

fokozatosan erősödő vonalkötegekre. /Később mindannyian megtanulunk ezzel a technikával dolgozni, de most még nyugodtan használjátok a megszokott módszereket! /Kivételesen jól rajzoló osztályokban esetleg a ceruza technika tanításakor begyakoroljuk az AF/17-et, és fokozatosan erősödő vonalkötegekkel rajzolunk, de itt sem korrigálok túl szigorúan az egyvonalas rajzolást. /

Milyen egy tanulmánylap? A témánk a kis növény. Először megrajzoljuk a leveleit, virágát, termését, egy szárrészletet, majd az egész növényt. De fordítva is csinálhatjuk. Először készítünk egy vázlatos rajzot az egész növényről, majd külön-külön megrajzoljuk, most már minden apró részletre figyelve, az egyes szerveket.

/Közben a táblára rajzolom. /

Nézzük, hogyan csinálta ezt Barcsay mester, a képzőművészeti főiskola tanára.

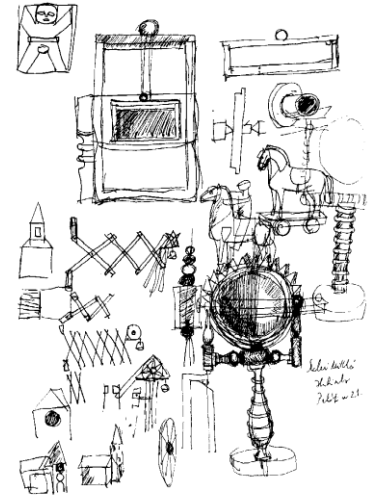
1 /Dia: Ember és drapéria /

Technika: Ceruza
Alapfelszerelés

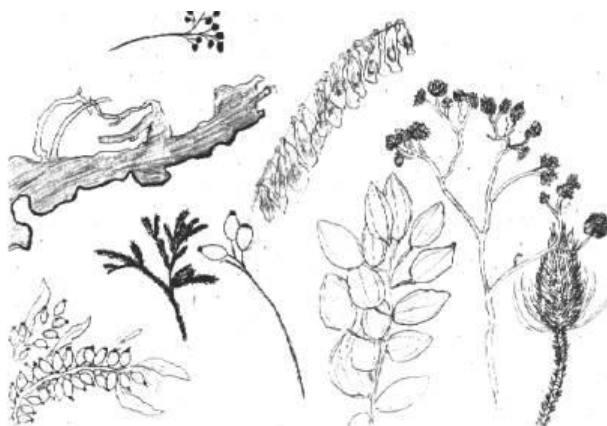
Szemléltetés: Dia,
táblai rajz

Nehézség:

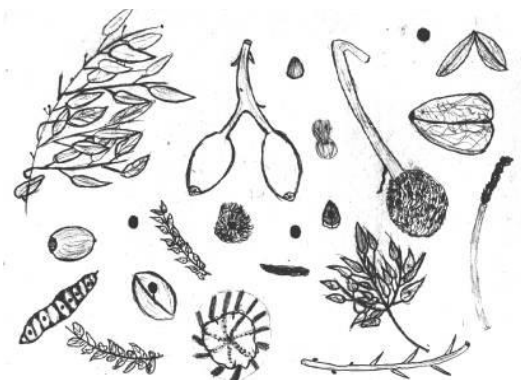
Ha sikerül elhittetnünk, hogy minden karakteres motívum jó kiindulópont lehet később, akkor már csak az a kérdés, meddig köti le a figyelmüket a rajzolás. Jól képzett ötödikes osztály órákon át képes dolgozni, új és új modelleken, új és új technikákkal. Ha a gyerekek többsége realiztikus érdeklődésű, elmélyültebben foglalkozhatunk a látvánnyal. Gyengébb motiváltságú osztály nem bírja végig a két órát a látvány mellett, nekik feltétlen szükségük van valami érdekesebb záró feladatra. (Pl. a bio. art.)

2 Ez pedig egy szép tanulmánylap Nagy László jegyzetfűzetéből.

2 Egy korrekt megoldás.

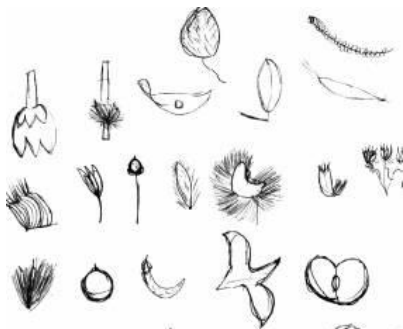
2 Erőteljes, szép munka, de némelyik résztanulmány lehetne nagyobb.

Várható eredmény

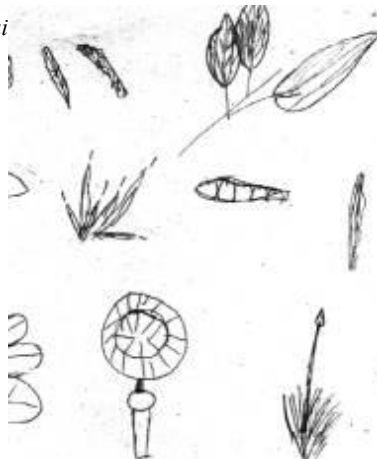
Fegyelmezett, munkaképes osztályok esetén a képzeletünk képei után a második csúcspont. A rossz rajzoló is ráébrednek, mennyi motívumot tudnak gyűjteni, és rajzuk nem sokban különbözik a legjobbakétól. Itt tűnnek ki igazán a későbbi jó rajzolóok.

1. Ábra Zoli szeretne volna érzékeltetni a modell térbeliségét.

Ábra Anettre ráfért a biztatás, de rajzai végül egész karakteresek lettek.

Ábra A leggyengébb munkából is lehetnek majd szép mesebeli növények.

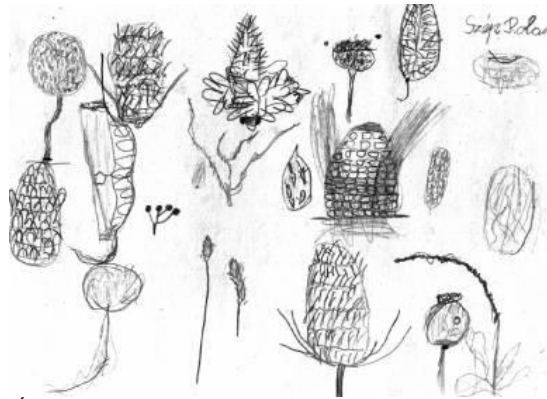

Ábra Éva nem törődött a kis termésekkel, végig egész növényeket rajzolgatót.

Ábra Bettina v.a

2 Bettina egy szabadabb feldolgozással próbálkozott.

Ábra Nagyvonalú, részletszegény munka.

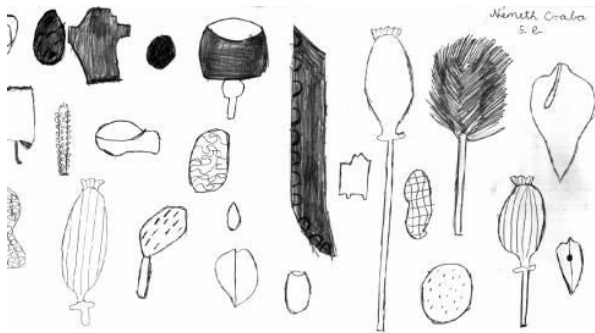

Gombos
Júlia
01.04.

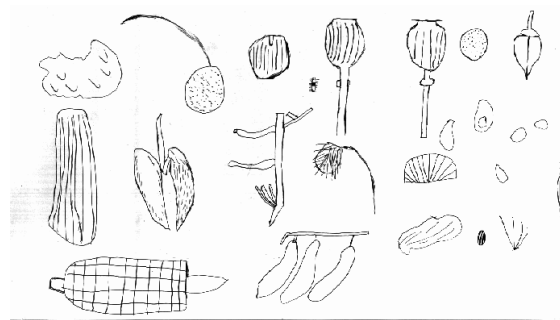
Továblépés

Ha a gyerekek jól teljesítettek, érdemes egy olyan órát tartani, ahol a területen nem gyűjthető, érdekesebb száraz növényi részekről, kéregdarabokról készítenek újabb tanulmánylapot. Ha erre nem érezzük eléggé motiváltként őket, jöhet a "Fák tervezése" Ennek előkészítéseképp esetleg meg lehet próbálkozni Csontváry Magányos cédrusának, vagy a Zarándoklás nagy cédrusának a feldolgozásával [..\KIEG\Kieg5198.doc - Csontváry](#) Ha nagyon nehezen lehetett munkára bírni őket, először [..\KIEG\Kieg5198.doc - Adok egy jelet](#) sorozat. Majd [..\KIEG\Kieg5198.doc - Csukott szemű firka](#) Néha sajnos az osztályzásra is szükség van. (Utóbbi években hál istennek nem kellett.) Ekkor a következő kategóriákra osztom a munkákat.

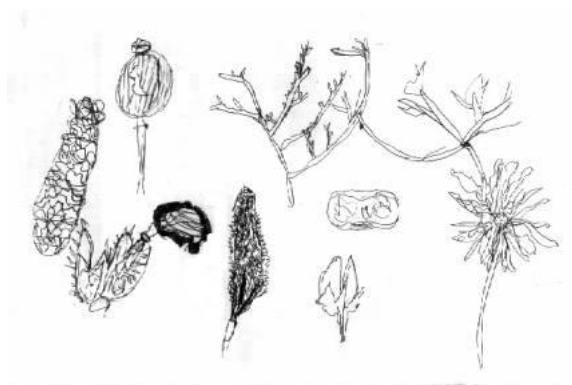
Két munka a négyes kategóriából

2. Ábra Felületesen, a munkából állandóan kinézve "átvészelt" óra eredménye: kettes.

3. Ábra Valamivel jobb, hármás.

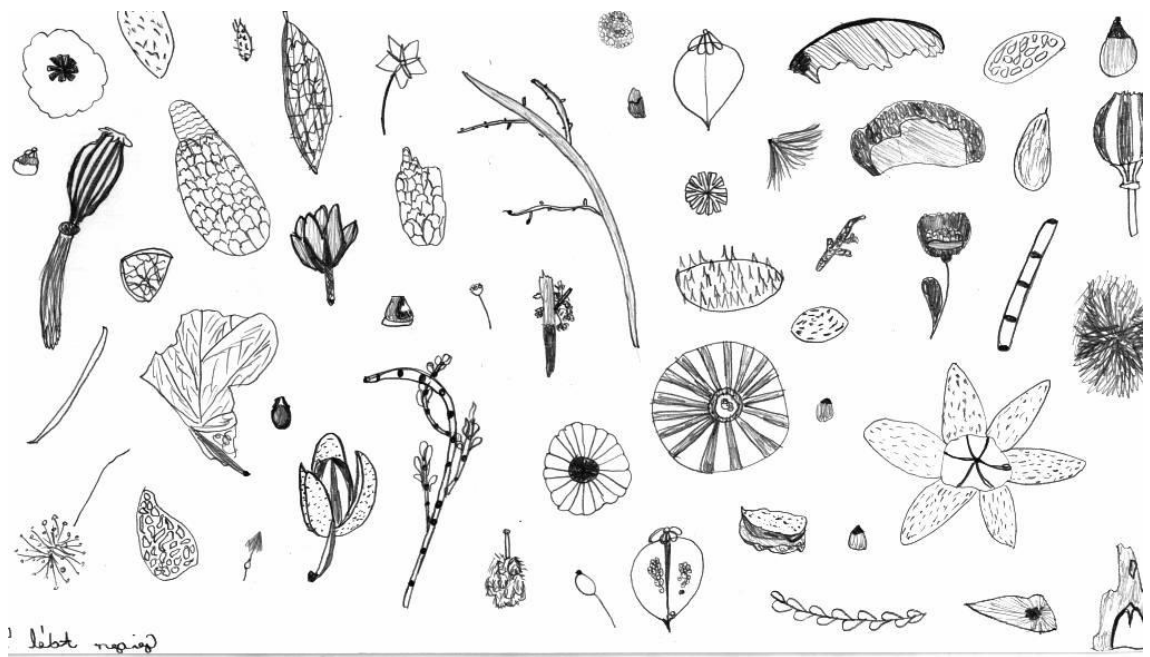
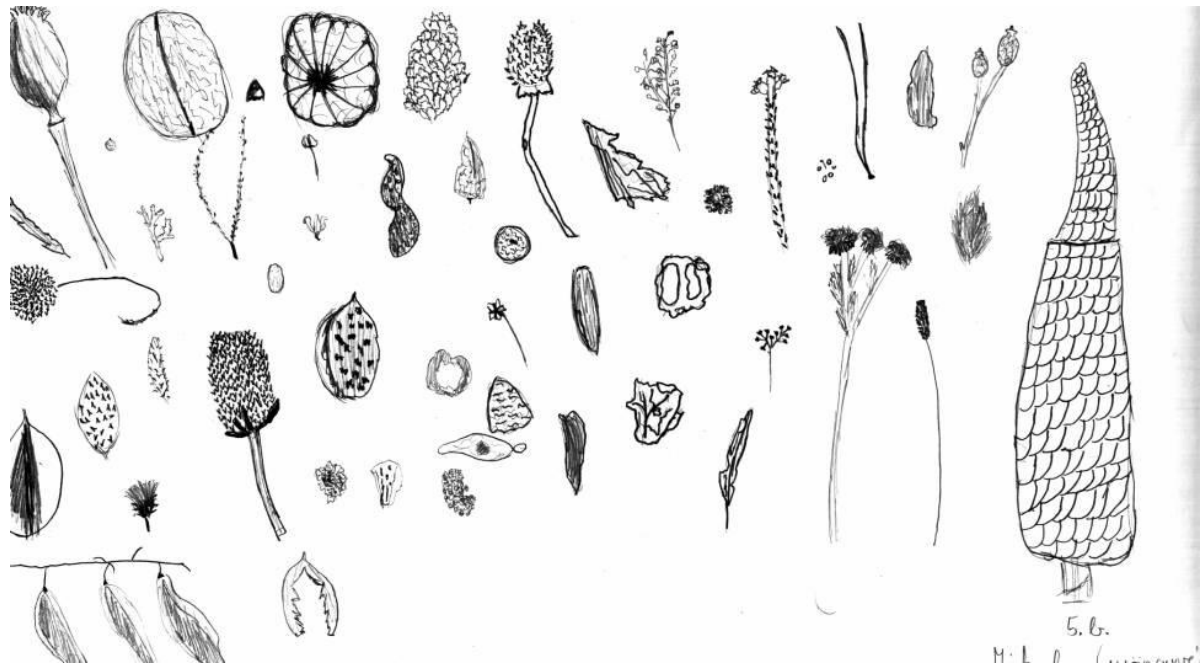
Négyes

Négyes

A többi ötös

Fák "tervezése" AF 7

Cél: A képi logikai gondolkodás fejlesztése

A fa az egyik alapmodellünk. Sok feladatban kerül elő, ez az óra a gyenge osztályok rávezetése a feladatra. Az órát indíthatjuk játékkal, ha komplexitásra törekszünk, /J/1/, dia szemléltetéssel, ha jó képességű, jól motivált osztályunk van, és szeretnénk kihasználni a korábbi tanulmányok adta lehetőségeket, vagy, éretlenebb osztályokban technikai játékkal /KF 17.

Előkészítés: Nagy fa fotók, ágmodellek kihelyezése, dia bekészítése.

Az óra leírása

Részletes rávezetés változat

+ Elágazó csövek.

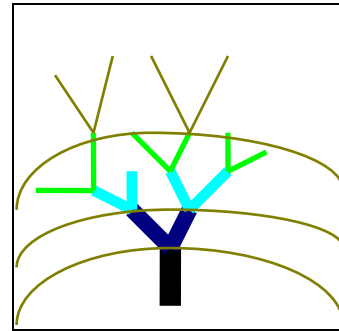
Megvizsgáljuk az asztalra kitett, elágazó gallyakat, nagy fotón is megfigyeljük egy fa felépítését. Mielőtt a látvány utáni rajzhoz kezdenénk, megpróbálkozunk egy kis rávezető rajzzal.

Sötét színű zsírkrétával elágazó csőrendszert rajzolunk. A jobb rajzolóknak csak felvázoljuk a feladatot:

Rajzoljunk egy vastag csövet a rajzlap felének a közepére. Néhány cm után kettéágazik a cső. A két leágazó cső vékonyabb. Aztán megint kettéágazik mindkét cső. És így tovább.

Az elágazások helyét kijelölhetjük félkörökkel.

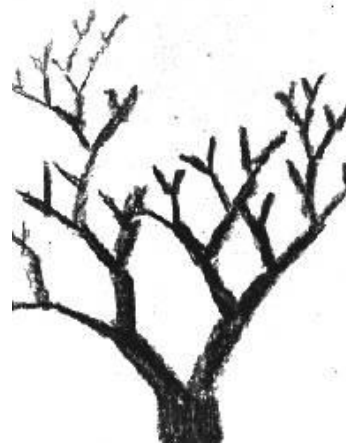
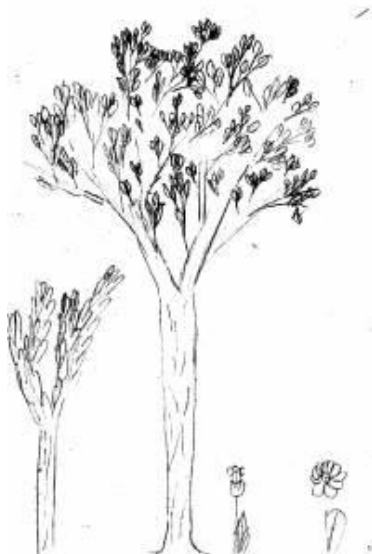
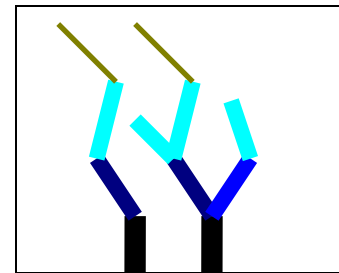
A gyengébbeknek lépésenként diktálok.

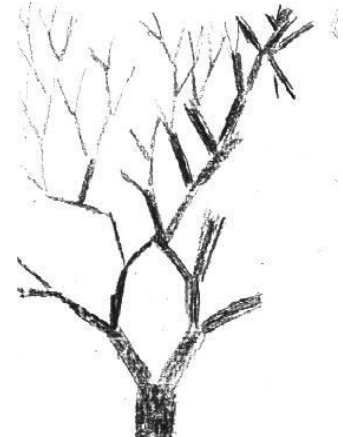
Nagyon gyenge képességű gyerekek még ekkor is belezavarodnak. Nekik másképp vezetem fel.

Először végigviszek egy csövet, törésekkel, fokozatosan egyre vékonyabbra rajzolva az ágot. Aztán a töréspontokból új ágakat indítok el. Néhány gyerek számára még így is nagyon nehéz a feladat megoldása.

Aki elkészült, vízfestékkel, ecsettel ismétlem. Jobb rajzolóknak ilyenkor már fát terveznek.

1 Betti is érti, de unja, gyorsan túl akar esni rajta

Ábra 4 Itt már előjön néhány jellemző hiba.

1 Nóra megértette, érdekesnek találta, megoldotta

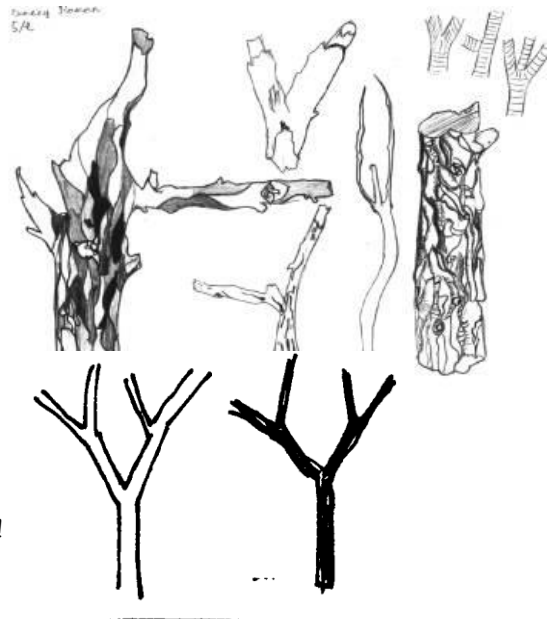
Most már megrajzolhat mindenki egy ágat az asztalra kitett modellek közül.

Román a sablonos vázlatok után elmélyedt a látvány rögzítésében.

Gyorsabb változat

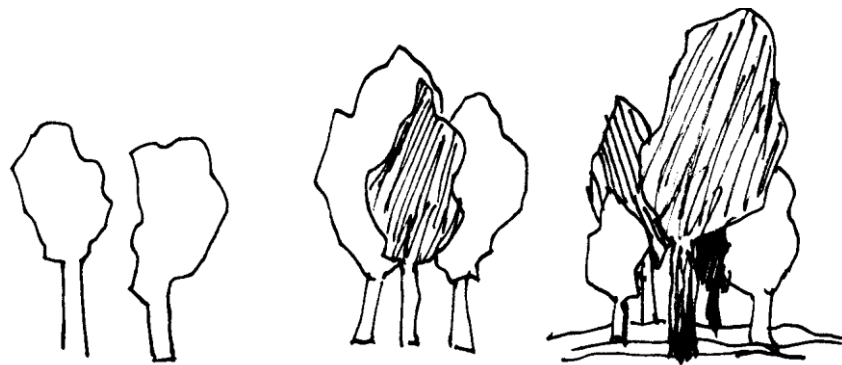
Ha a gyerekek jobb rajzolóak, esetleg kihagyjuk a csőrendszert, rögtön a fákra térünk.

"A mai órán elég nehéz feladatunk lesz. A feladat maga nagyon egyszerűnek tűnik. Rajzolnunk kell egy, vagy több fát, "fejből", bár vannak kinn modellek, fotók, amik segítenek. Először játszunk egy kis rávezető játékot, akinek nem jelent problémát, néhány perc alatt megoldja, aztán vagy fejből dolgozik, vagy látvány után. Zsírkrétaival fogunk dolgozni, ne "keretezgetve" rajzoljatok, rögtön töltsétek ki a fát! Megrajzoljuk a fa törzsét, levezetgetjük egymásból az ágakat, az előző órán megismert elágazások segítségével.

Elég nehéz elérni, hogy az ágak pontosan a lombkorona határán vékonyodjanak el. Van, aki túl hamar eléri a legvékonyabb ágat, mások pedig kénytelenek elfürészelni az ágak végét hogy kiférjen a fa. Könnyíthetünk, ha megrajzoljuk az elágazások zónáit, és ügyelünk rá, hogy minden határvonal átlépése után elágaztassuk, és vékonyabbra vegyük az ágakat. (Lásd 2. ábra)

A fákat elhelyezhetjük egymás mellé, egymás mögé takarásban, vagy úgy, hogy a messzebb lévőek kisebbnek látszódnak. (Ezzel a perspektív rajzot kezdjük bevezetni, de még hangsúlytalanul.)

A következő fát festhetjük vízfestékekkel, majd megpróbálkozhatunk ceruzarajzzal, szintén rögtön satírozva az ágakat. (a gyengébb rajzolóknak igen nehéz az ágak oldalvonalainak párhuzamos vezetése.)

Aki elkészül a fával, tervezhet másikat, vagy tovább dolgozhat a képen, leveleket, virágokat rajzolhat a fára, szereplőkkel gazdagíthatja a képet, háttérter tervezhet, vagy belekezdhet egy új képbe, amin egy fa lesz a főszereplő. A lombkoronát fel lehet építeni stilizált levelekből, levélszerű grafikai jelekből, illetve tónusfoltokká összeálló jelekből. (Ezt a táblán magyarázom is, lásd: faszrajzolás KF) Esetleg kiadhatjuk a kiegészítő feladatok valamelyikét. (KF 16 - 17) Ha korábban foglalkoztunk már térábrázolással, meg lehet próbálni térbeli rajzot készíteni az elágazó fatörzsről, testet ölelő vonalkázással jelezve a térbeliséget.

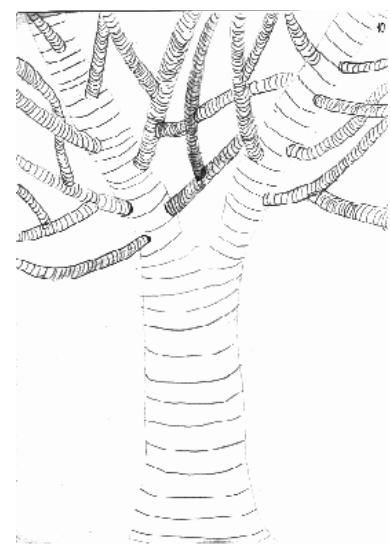
Technika: AT

Szemléltetés: Táblai rajz /Esetleg írásvetítő, a lombzat

fejlesztése, vagy dia sorozat: Tematikus diák / Fák

Modellek: karvastagságú, több helyen elágazó faágak.

Az óra nehézségei:

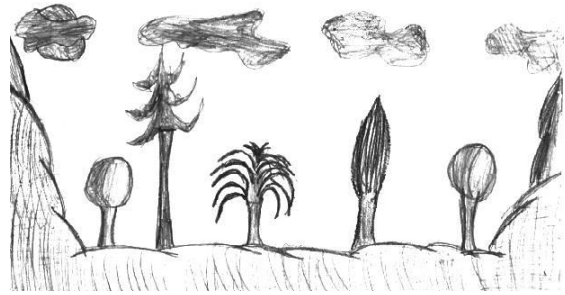

Nagyon nehéz feladat a gyerekek egy részének az ágak levezetése, hát még a lombozat rögzítése. Ezért megint hangsúlyoznunk kell a rajzolás célját.

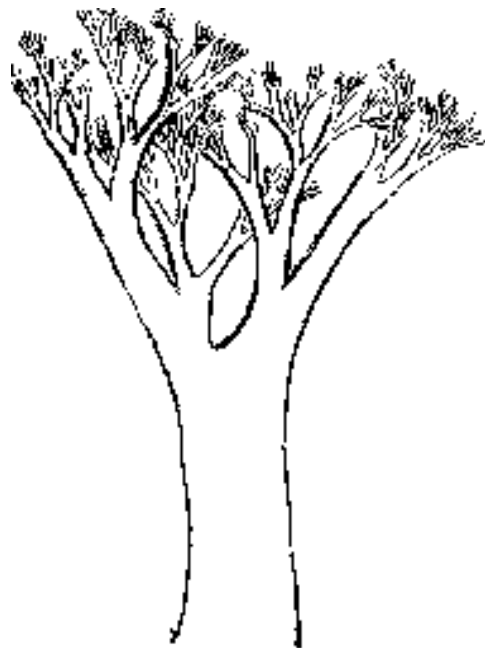
/Kiindulási pont a mesebeli fák tervezéséhez. / A leggyengébb gyerekeknek jó néhány órán át vissza kellene térni a feladathoz, nagyon lassan haladva az ágrendszer tanulmányozásától a lomb mintázatáig, de még nincs kedvük hozzá. Nagyon fontos az egyéni korrekció, a kudarokat pedig nem kell túlságosan komolyan venni. A seprűnyél fákból is lehet majd jó kis mesebeli fákat tervezni. A jó rajzoló viszont szívesen mélyednek el a témában. Ez a kis logikázó rajzolás nagyon jó alkalom arra is, hogy a gyenge rajzkészségű, de jó logikájú gyerekek sikerélményhez jussanak.

Eredmény:

Az eredmény egészen változatos.

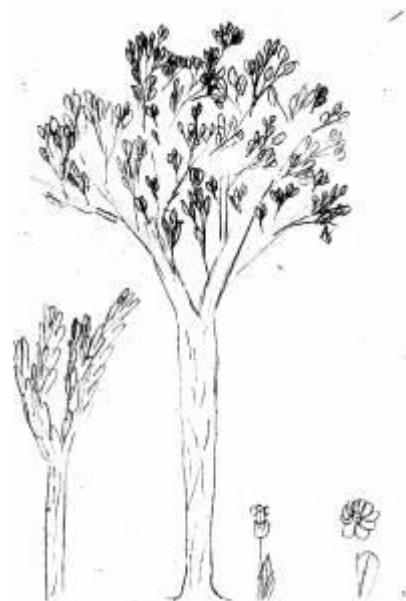
Ábra A fák tervezésében nyoma sincs ugyan az óra tapasztalatainak, de jó kis kép.

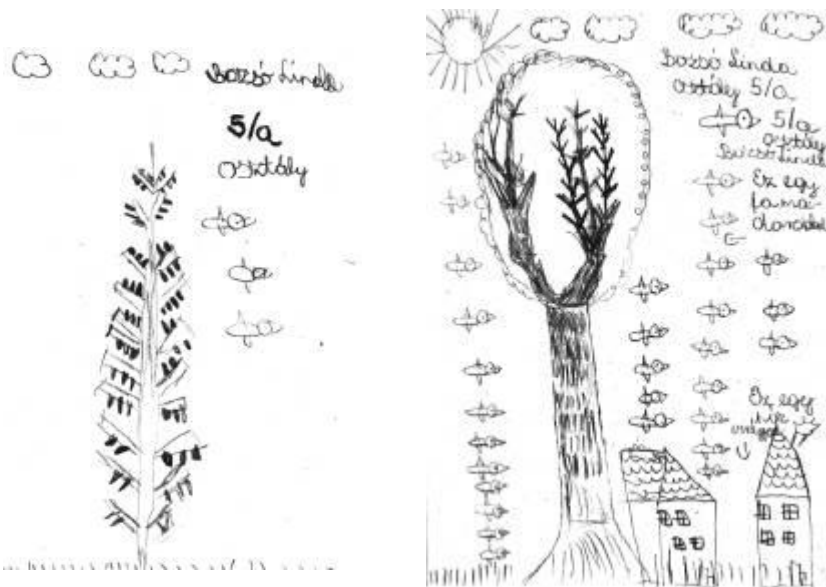
1 Egy átlagos megoldás. Korrekciótól vékonyodik, befejezett, de nem túl életszerű.

Ábra 5 Az első fa még korrektül megoldott, a hátsók karakteresek, de elnagyoltak.

1 Móni nagyon nehezen boldogult. Sok korrekció után sikerült ilyen szinten

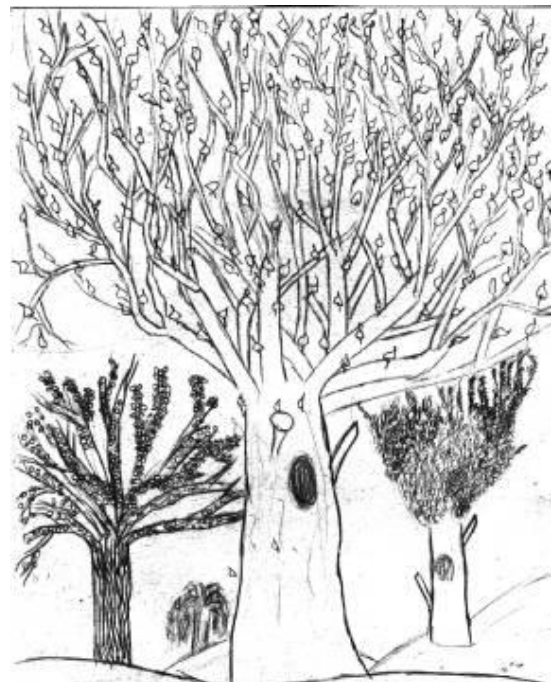

Tovább lépés:

Realisztikus érdeklődésű, jól és nagy kedvvel dolgozó osztálynál lehet a

[...KIEG\Kieg5198.doc - Fa tanulmányok Leonardo](#)

útmutatásai ala csak ezután kanyarodva a következő törzsfeladatra. Ha oldottabban szeretnénk továbbmenni, érdemes Eljátszani egy fa növekedése mozgássort, majd megrajzolni a fát, amivé változtunk. Általában azonban kimegyünk fákat rajzolni.

Fák rajza AF 6

Cél: látvány utáni tanulmány, anyaggyűjtés.

Jól rajzoló osztályokban némi bevezető magyarázat után kimegyünk, és fákat rajzolunk. Esetleg az első órában ismét ágakat rajzolunk, utána megyünk ki fát rajzolni. Ha egy osztállyal még mindig nem merünk kimegyünk, az előző óránál ismertetett rávezető feladatok után ágakat, szőlőtőkét rajzolunk, majd nagyméretű fotóról egy fát. Ilyenkor "kötelező" egy kis fűvócsővezéssel pótolni a kinti rajzolás elmaradt örömeit.

Gyengébb osztályokban a fa rajzolása mindössze anyaggyűjtés, a mesebeli fákhöz. Jobb osztályokban elidőzhetünk kicsit a térábrázolási problémáknál, vagy tehetünk egy kitérőt a fa felépítésének szabályosságait kutató feladaton át a kompozíciós problémák felé, esetleg az organikus kultúra világába./ KF ?/ Ha rossz az idő, és nem tudunk kimenni, vagy a gyerekek nem eléggé motiváltak, először tussal illetve akvarellal "fűjük" a fát, /KF ?/ majd amikor ez kis technikai ügyeskedés felkeltette a gyerekek rajzolókédvét, megismételjük ecsettel is a képzeletbeli őszi fa festését. Ezután rátérünk az ágak levezetésének problémáira.

Előkészítés: Kinti felszerelés összeállítása

Az óra leírása

Bevezető vetítés. Fák diasor. Az elemzés, a képanyag mindig az osztály képességeihez méretezett, itt a legjobb képességű osztályok bevezetőjét mutatom be.

Ábra 6 Messzebről nem tudjuk kivenni az egyes leveleket. Paulus Brill: Porsena síremléke Latiumban.

Ábra 10

XVIII. sz-i kínai fametszet. Példa a stilizált festésre, rajzolásra. A levelek nagyobbak a valóságosnál.

Ábra 7 Leonardo: Fa tanulmány

Ábra 9 Itt a lombkoronát apró, leveleket imitáló kis foltok jelenítik meg. Ahol sötétebb a lombzat, sűrűbben és erőteljesebb vonásokkal rajzolta meg a művész. Gy. Molnár István: Fák a parton.

Ábra 11 A fatörzs erősebb tónusai mellett a lomb épp csak jelzett. Gy. Molnár István: Az utolsó libanoni cédrus.

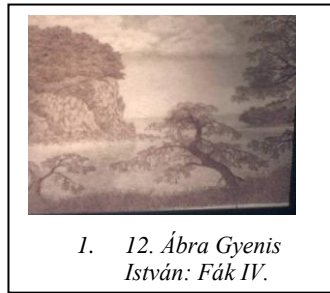

Ábra 8 Közelről nonfiguratív vonalrendszer, messziről kirajzolódik a lombkorona. Varga Nándor Lajos: Facsoport.

Egyéb diák:

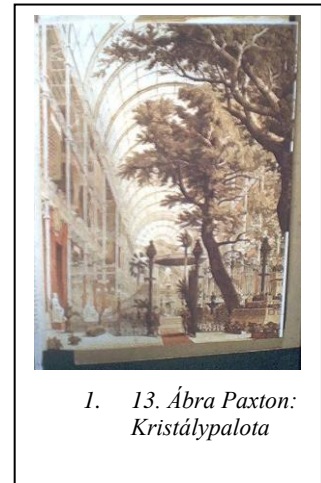
Sisley: Fák 1880
Kiss Bálint:
Szentesi táj 1840
Wagner Ferencné:
Köves patak

1. 12. Ábra Gyenis István: Fák IV.

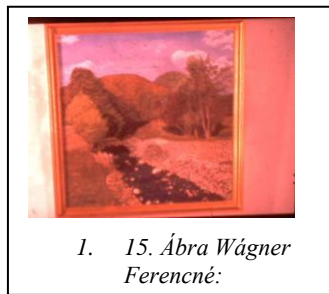

1. 14. Ábra Gyenis István: Fák III.

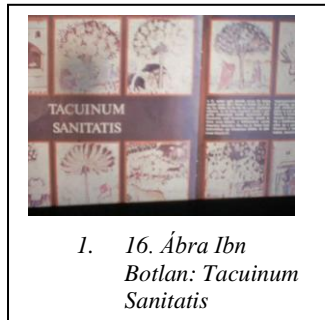

1. 13. Ábra Paxton: Kristálypalota

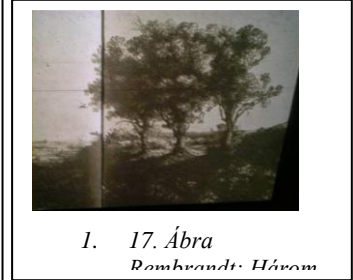
"A mai órán szintén tanulmánylapokat készítünk, de most nagyobb modellekről, a fákról. Ha kis modellt rajzolunk, közel kell hajoljunk hozzá. Nagyobb modelltől távolabb ülünk le. Körülbelül három-ötször olyan távol, mint amekkora a modellünk. Ha tehát a fa leveleit rajzoljuk, közelebb megyünk, amikor egész tömegét, messzebb.

1. 15. Ábra Wagner Ferencné:

1. 16. Ábra Ibn Botlan: Tacuinum Sanitatis

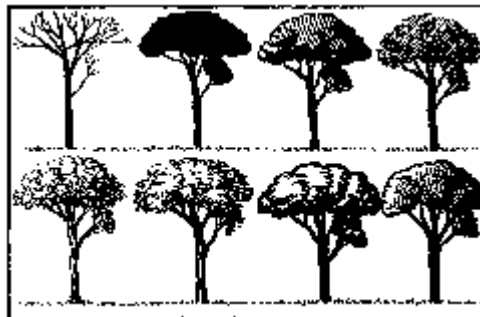

1. 17. Ábra Rembrandt: Hívom

Rajzunk lehet szerkezeti tanulmány, vagy festői nehezen megy a látvány utáni munka, az épp csak kiindulópontként használja a kiválasztott fát, ha belezavarodik az ágakba, tónusfoltokba, fejből dolgozik tovább. Nyugodtan lehet még stilizált fákat rajzolni.

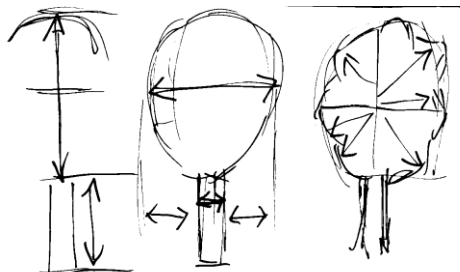
A látvány utáni rajz lépései:

Haranghy Jenő a következőt
Először rajzoljuk meg a ágrendszer főbb ágait. Utána a tömegvázlatát, majd a legsötétebb
Most már csak meg kell át ezek a sötét foltok a
Ezt a látványszerű fát aztán az
Ez így elvileg jó is lenne, csak épp feltételezi, amivel a gyerekek még
A gyengén rajzó gyerekek nem itt-ott kivillanó ágakból a karakteres lombkörvonal
először tájékozódniuk kell az alapvető irányok között.

tanácsolja:
lombtömeget tartó
lombtömeg karakteres
foltok halvány körvonalát.
figyelünk, hogyan mennek világosakba, és kész a fa.
alsó sorban fa jelle stilizálja.
az absztrakció olyan szintjét nem rendelkeznek.
tudják kikövetkeztetni az tartószerkezetet, A megrajzolásához pedig

Először tisztázzuk a törzs és a lombtömeg magasságának, majd szélességének arányát. Kapunk egy gömbförmát, amire rá kell tegyük a karakterfoltokat. Elhelyezzük a kivillanó ágakat, majd jöhetnek a sötétebb foltok.
Ezek általában alul zártabbak, fölfelé fokozatosan mennek át világosba. Könnyebb megfigyelni őket, ha egyik szemünket lehunyjuk, másikkal hunyorítunk.

Hogy ilyenkor mi történik, azt nagyon szépen szemléltethetjük a számítógép segítségével. Beszkenneltem egy sötét fotót, és fokozatosan átalakítottam fekete-fehér képpé.

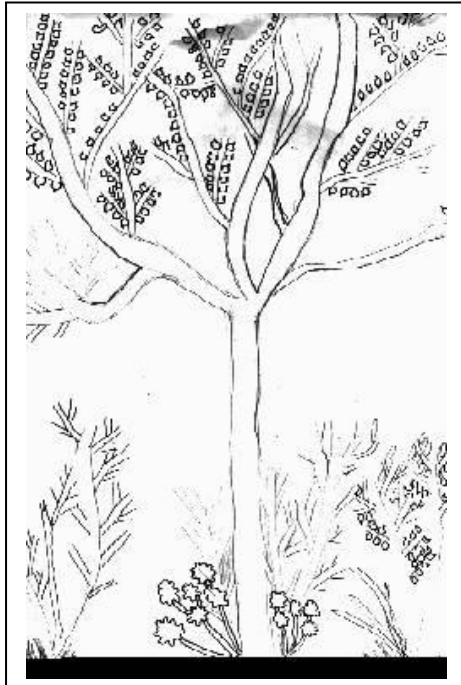

Ugyanezt érzük el akkor is, ha hunyorítunk.

Eltűnnek a szürkék, marad a fehér-fekete.

A ceruzával satírozhatunk, vagy apró grafikai jeleket rakhatunk fel.

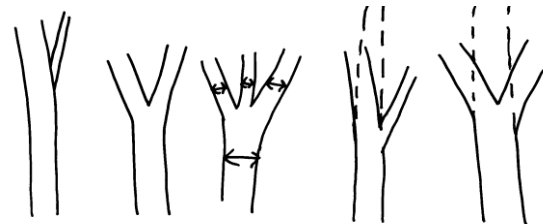

Ha valaki nem akar rögtön egy látvány utáni rajzzal kezdeni, készítsen először kis résztanulmányokat. Készíthet egy magyarázó lapot a fa felépítéséről. Melyik ág honnan ered, milyen vastag, milyen az elágazás típusa.

Egyszerű. . . . . villás. . . . . vagy összetett villás?

Ezek az alaptípusok persze eltérően jelennek meg az egyes fajoknál. Általában azonban az eredő ágak mindig vékonyabbak mint amiből eredtek. A leágazás helyén pedig az ág mindig annál inkább eltér az eredeti irányától, minél vastagabb a belőle eredő hajtás.

Gyakori hiba hogy a rossz megfigyelő "seprűnyél -

fát" rajzol, túl vastagra méretezi a törzset, és túl vékonyra az ágakat. Nem figyeli meg az elágazásokat, csak úgy behúzgál néhány vonalat.

/Jobb rajzolóknak esetleg odaadhatjuk fénymásolva Leonardo Trattatójának 823, 828, 845. (ügyesebbeknek esetleg a 829.) pontjait, hogy a látvány előtt ellenőrizzék, rögzítsék Leonardo megállapításait. /KF 9/ (Nálam még alig néhány gyerek választotta.)

Ha nem próbálkozol meg a lombzat vázolásával, fiatal fát válassz tanulmányozásra! Itt a leveleket egyenként is megrajzolhatod. Persze a két óra alatt nem tudsz minden levelet megrajzolni. Vagy csak egy kisebb részletet oldunk meg pontosan, vagy a valóságosnál nagyobbra rajzoljuk a leveleket. /Jobb osztályokban, vagy egy-egy tehetségesebb gyerekek itt elmagyarázhatjuk a szembenéző levelek problémáját. Ezt egyébként később, a madár csőrénél vezetnénk be, de néhány gyerek már itt felfedezi./Úgy helyezkedjete el, hogy a fény lehetőleg oldalról érje a fát, semmi esetre se süssön a nap a szemedbe. Ha foglalkoztunk már más technikákkal, akkor meg lehet próbálni a vízfestéssel, pasztellel, zsírkrétával való munkát, ezekkel valamivel könnyebb megoldani a lombzatot.

Akinek van ideje, rajzoljon meg kinagyítva is néhány elágazást, kéregfelületet, leveles hajtást! Vagy rajzoljon valamit a fa alá, a fára, madarakat, gyerekeket, vagy bármi mást. Esetleg távolabbi fákat is odarajzolhat kicsinyítve. Ha elkészülnek a fák, és még marad idő, a KF 16, vagy a KF17 jöhet, párban, de a saját fa alá is lehet jelenetet rögtönözni. Esetleg további fákat lehet tervezni, más technikával. Papírmetszetet is készíthetünk. A realiztikusabb érdeklődésű gyerekek a korábban megrajzolt csőrendszer térben is megoldhatják

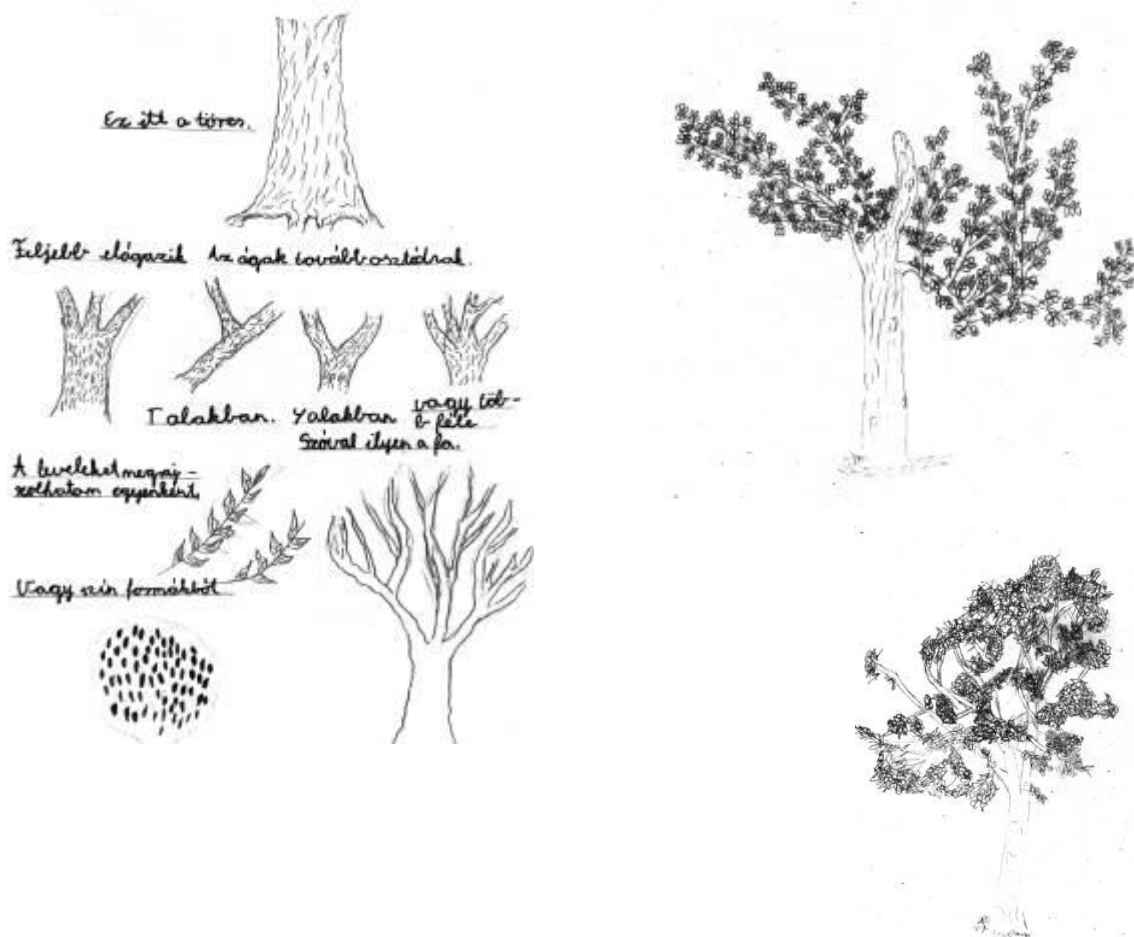
Technika: AF

Szemléltetés: Táblai rajz, /írásvetítő/

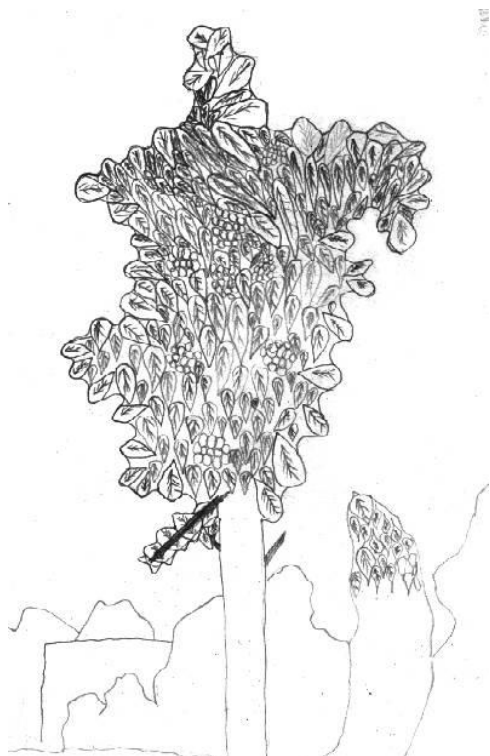
Nehézség

Nagyon sokat kell segíteni a rossz rajzkészségű, gyenge logikájú gyerekeknek az ágak levezetgetésében. Nagyon gyenge osztályban nem is erőltetem ezt az órát, legfeljebb a legjobbak közül küldök ki néhányat, a többiekkel pedig valamelyik kiegészítő feladatot oldjuk meg.

Eredmény

Ábra 18A második Anett stilizált rajza.

Lovócsa 1864. 1. A.

Tovább lépés

AF5 után AF 6 következhet, vagy egy sorozatot tervezhetünk Csontváryból. esetleg hosszabb sorozatba kezdünk, végleg elszakadva az alapfeladatoktól, a hatodikban vázolt nyomon, és ehhez szemelgetünk az ötödikes anyagból. Jó képességű osztályokkal esetleg tehetünk egy kitérőt a térábrázolás felé, majd folytatjuk a következő feladattal..

Egy jó munka Nórától. Végig jól rajzolt, járt a Metszőkörre, gimnáziumban rajz fakultációra, de egyébként nem járt sem rajziskolába, sem magántanárhoz, mégis bejutott a Műegyetemre építészmérnöki karra.

Cél: Fantáziafejlesztés

Nehézkes, bátorralan gyerekeknek külön diktálom a növényi motívum átalakításának lépéseit. Kreatívabb osztályok a táblai magyarázat, vetítés után önállóan dolgoznak. Hangsúlyozottan mindig mesebeli növényekről beszélek, ugyanis amint fát említek, azonnal előjönnek a sablonok. Az, hogy a mesebeli növény fa is lehet, csak az óra második felében kerül elő.

Előkészítés: diasor

Az óra leírása

/"A" változat Önállótanabb, vagy humán beállítottságú gyerekeknek/

"Emlékeztek, amikor kimentünk rajzolni, azt mondtuk: azért kellene ezek a motívumok, hogy egy különös világot építsünk belőlük. Most kezdünk bele ebbe a sorozatba. Ahhoz hogy szép képeket kapjunk, szükség lesz mindarra, amit eddig tanultunk a technikákról, a képfelület kitöltéséről, és persze a tanulmánylapokra, amiket kinn készítettünk. "

Éretlenebb, vagy az úgynevezett "művészi hajlamú" osztályokban itt egy mesével folytatom, közben vetítem az egyik nyári táborban készített dia sorozatot. /Háttérzeneként halkán Sztravinszkij Tavaszi áldozata szól. /

Volt egyszer egy varázsló. Egy szigeten élt, teljesen egyedül. Egyszer nagyon elunta magát, elhatározta, hogy teremt magának néhány teremtményt. Teremtett jószágos, és másfajta alakokat is. Az után hagyta, hogy menjenek a dolgok a maguk útján, csak a háttérből figyelte a történeteket. Persze az történt, ami már csak történni szokott, a gonosz elrabolta a királylányt, de aztán a szegénylegény kiszabadította, és mindenki boldog volt. Hanem aztán furcsa dolgok kezdtek történni /a képen a királynő épp összeszűri a levét a gonosszal/, ez már nem tetszett a varázslónak. Átküldött mindenkit a titkok kapuján, és aki átment a kapun, már teljesen megváltozott. Senki sem hasonlított eredeti képére, mégis meg tudjuk mondani melyik szereplőről van szó. /Klee, Franz Marc, stb. képeket vetítek, találgatjuk, melyik szereplőből lett. / De nem csak az emberek változtak át, hanem a növények is. A mai órán mi is átküldjük a Titkok kapuján eddig rajzolt növényeinket. "

Dia sorozat vetítése következik, az Urania Növényvilágból kidiázott egzotikus virágokról. Néhány szóval felhívom a figyelmet a képek sajátosságaira. /Van olyan virág, amin egyetlen szín sok árnyalatát figyeljük meg, másutt rikító tarkaságot látunk. Egyik szabályos, másik szabálytalan, van egyszerű, és nagyon bonyolult formákból építkező, és olyan is, ami alig hasonlít növényre. /

Néhány dia a sorozatból:

Ábra 1 Boróka. Urania növényvilág. Gondolat, 1980.

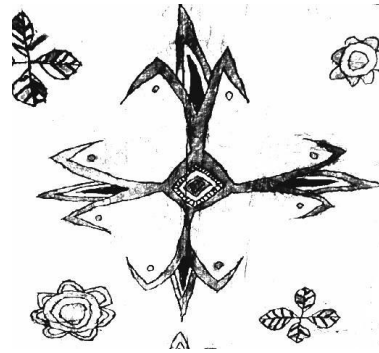
Ábra 3 Hibiscus. (uo.)

Ábra 2 Golgotavirág. (uo.)

Ábra 5 Liliom röntgenképe. Kepes György: *A világ új képe*. Corvina, 1979. 148.o.

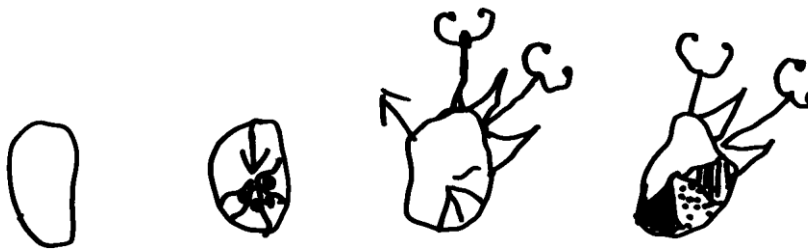

Ábra 6 Motívumok faháncs szoknyáról. Celebesz. Indonézia művészete. Corvina, 1971.

Ábra 4 Földi Péter: *Fölmagzott hagymák*. Művészet. 88/4.

Hogy könnyebben induljunk neki az átalakításnak, rajzoljunk fel egy egyszerű kis motívumot egyik tanulmánylapunkról.
Befelé tagoljuk.
Kifelé gazdagítjuk.

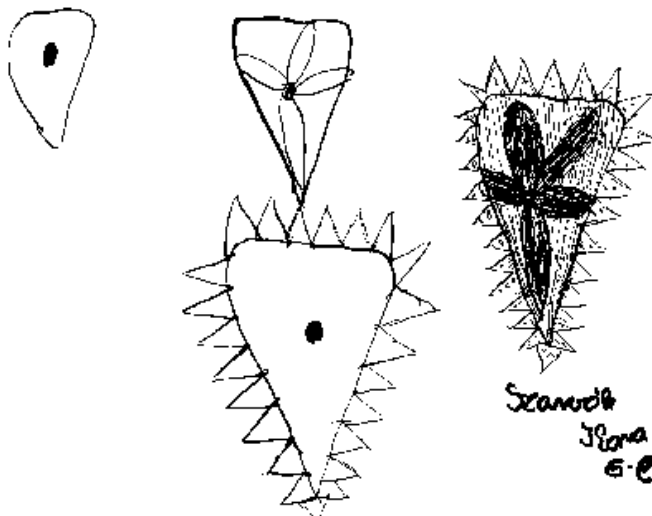
Majd kiszínezzük, vagy tónusozzuk. A bizonytalanabbak megrajzolhatják lépésenként, bátrabbak csak a végeredményt.

elkészült átalakítási sor.

Egy

Ha készen van a kis motívum átalakítása, készítsetek egy tanulmánylapot, amint átalakítjátok a korábban gyűjtött motívumokat mesebeli növények megfelelő szerveivé! Vigyázzatok, ne attól legyenek növényeitek mesebeliek, hogy szemet, szájat rajzoltok nekik. Később külön órát szánunk a mesebeli élőlények tervezésére.

+B változat /Önálló, realiztikus szemléletű gyerekeknek/

Realisztikusabb beállítottságú osztályokban tárgyyszerűbben vezetem fel a feladatot.
/Kihagyom a bevezető mesét, vetítést, rögtön az Urania képekkel kezdek.
/

"Ha valaki készen van már néhány mesebeli virággal, szárral, levéllel, állítsa össze növényre ezeket az alkatrészeket!
Legyenek növényyszerű, és növényekre kevésbé hasonló lényeitek.
Mivel külön órát fogunk

szentelni a mesebeli madaraknak, állatoknak, embereknek, most ne tervezzetek ilyeneket! Nem egy gyors rohammal vesszük be ezt a különös világot, hosszabb, módszeresebb kutatóútra készülünk.

Fákat is tervezhettek, illetve különböző technikákat próbálhattok. A fák tervezésénél nagyon fontos, hogy az eddig megtalált motívumokból építsétek fel, ne zuhanjatok vissza a sablonos gyufafej fákhöz! A leggyakoribb hiba, hogy valaki tervez gyönyörű leveleket, szárat, virágot, termést, aztán amikor kiadom a feladatot: állíts össze most ezekből egy fát, elborul a tekintete, elfeledkezik mindenről, és két másodperc alatt odavág a lapra egy kipöttyözött gyufafejet.

Technika: AT

Szemléltetés: Dia, Tematikus diák / mesebeli sorozat/ mesebeli növények, magnó, táblai rajz /Írásvetítő/

Az óra nehézségei:

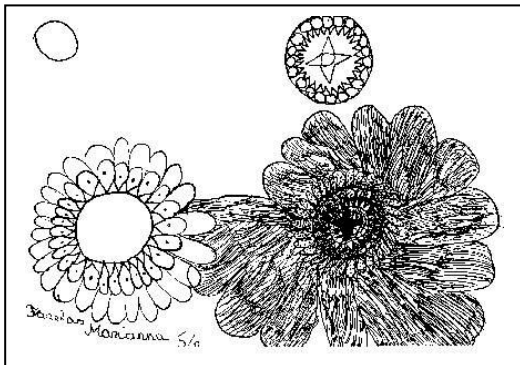
A gyerekeket általában elkapja a tervezés, rajzolás láza. A félénkeket kicsit támogatni kell, örülni a szép formáknak. Technikai korrekturát adok /erősebben használd a színsceruzát, stb./, gazdagításra serkentek /Morvai kedvenc jelszava/. A dia anyagban mindig elhelyezek néhány olyan képet, ami bátorítást adhat a fantáziátlanabb gyerekeknek is, hogy fel merjék vinni nyersességükben is megragadó formáikat. /Tóth Menyhért, F Zámbo, Fe Lugossy, stb./ Esetleg óra közben is megmutatom egy-egy gyereknek albumból. Néha eléggé erős támogatás kell nekik, hogy merjenek örülni képeiknek, hiszen az alsóban ezekért a "torz" munkákért rossz jegy járt volna. Általában azonban azoknak is megjön a kedve a munkához, akik eddig csak piszmogtak. Ami az igazi nehézség: eldönteni, mennyire segítsünk be a munkába? Hagyjuk-e még egy kicsit tanácstalankodni a gyereket, vagy mutassunk neki valamit a papíron?

Ha valakinek nincsenek használható előtanulmányai, most pótolhatja, vagy a modell megfigyelése után készítheti el rajzait. Esetleg a szomszéd tanulmányaiból indulhat ki.

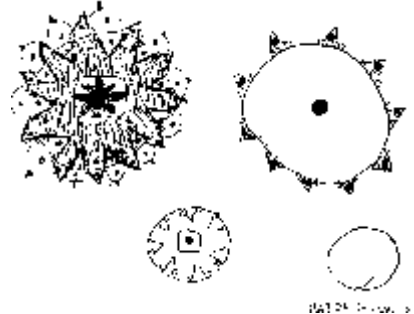
Eredmény

Ez az első óra, ahol tényleg nem lehet kudarcos, legfeljebb lusta gyerek. Itt ugyanis minden elfogadható. Legfeljebb a mesebeli növények kopárak, lepusztultak. De ezek is egyéniségek.

Két kis motívumátalakítás.

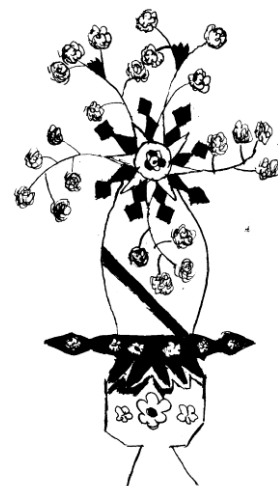
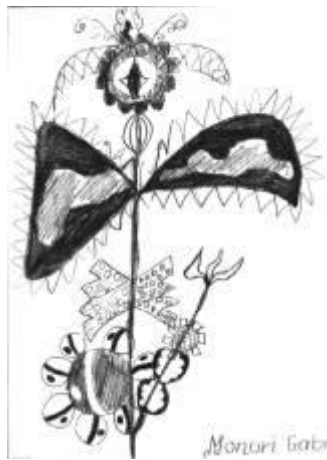
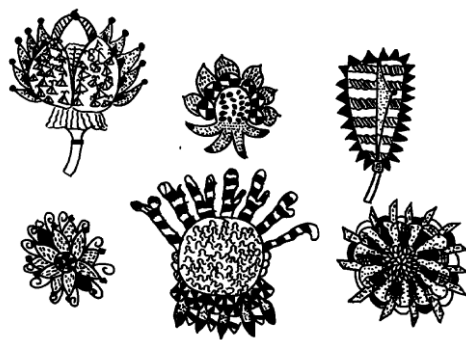
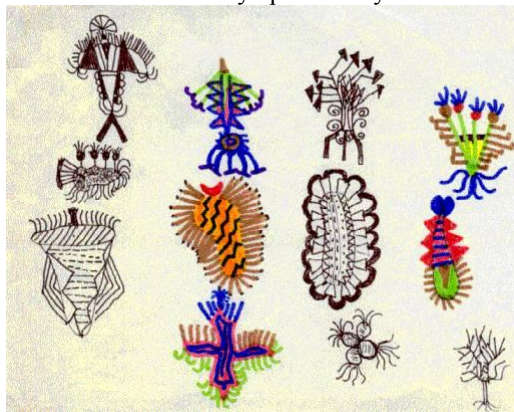
1 ZsoltiZsolti, akit korábban, mint nagy lazítót mutattunk be, itt már nagyobb kedvvel dolgozott

7. Ábra Különböző karakterű mesebeli növények.

8. Ábra Két tanulmánylap a növény részeiről.

Tovább lépés

Általában két órát fordítunk a tanulmánylapra, másik kettőt a növények összeállítására, esetleg újabb kettőt arra hogy az elmaradók befejezzék a munkájukat. Ekkor, akik előrébb vannak, különös élőlényeket terveznek az erdejükbe, vagy a növényeik közé. (Mesebeli erdő.) Arra is felhasználhatjuk az alkalmat, hogy megkezdjük a foto alapismeretek bevezetését, kicscsoportokban

fotogramokat készítünk száraz növényekből. /KF11120 /

A madár AF 9

Cél: Látvány utáni tanulmány. Motivumgyűjtés a mesebeli madár feladathoz.

A madár, a repülés igazán izgalmas téma egy projekt tervezésére, itt, a törzsfeladatok közt mégis inkább egy puritán órásort mutatok be.

Előkészítés: Padrendezés, modellek kihelyezése.

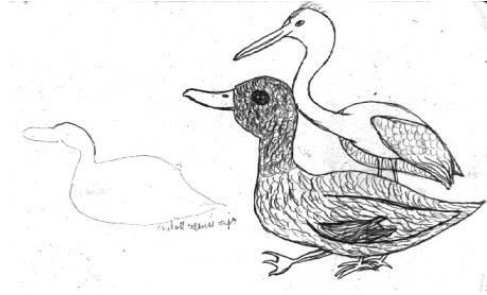
A padokat nagy vagy kis körökbe rakjuk, középre tesszük a kitömött madarak (lásd ped. alapvetés) csoportjait. Ha valaki egy csoportot megrajzol, átül egy másik helyre. /Ehhez persze legalább egy paddal több kell, mint ahány gyerek van. /

Az óra leírása

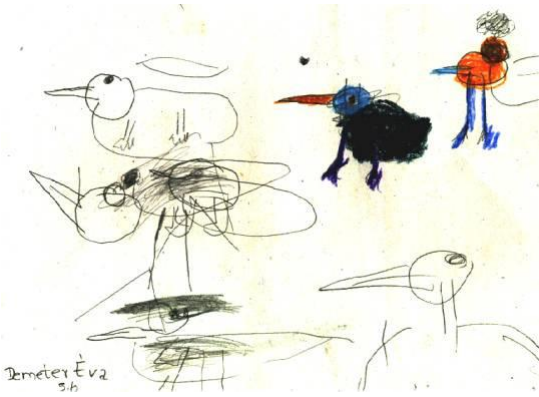
Bátortalanabb osztályok számára

Madár rajzolása bekötött szemmel.

Bátortalanabb osztályokban bekötött szemű rajzzal kezdünk. Mindenki jól megnézi a modellt, majd beköti a szemét, és megrajzolja a madarakat egymásra, lehetőleg az egész lapra. Óra végén, akinek marad rá ideje, kiszínezi a rajzokat. A hiányzó vonalakat ekkor vagy pótolják, vagy "fokozatosan elhaló" színezést alkalmaznak.

A bekötött szemű rajz után egyvonalas rajzot

készíthetünk. Valahol megkezdjük a madarat, és a ceruza felemelése nélkül fejezzük be a rajzot. Így a feladat játékosága enyhíti a szorongást az esetleges kudarctól.

Sám Szilvia 5b

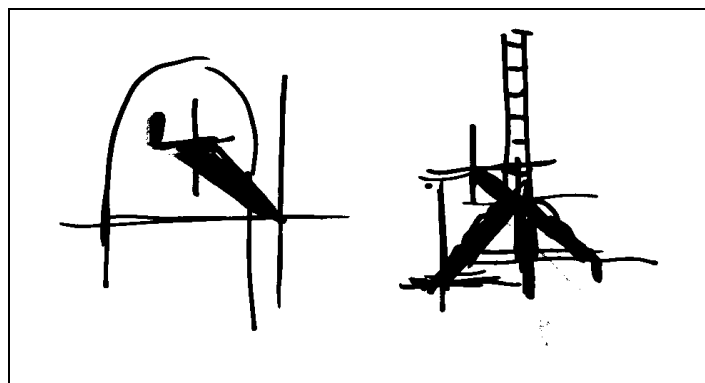
Látványból indítva

A mai órán ismét motívumokat fogunk gyűjteni egy későbbi órához, amikor is a mesebeli madarakat fogjuk megrajzolni. A madarakat meg lehet rajzolni egy vonallal, vagy a fokozatos fejlesztés módszerével." Aki egy vonallal szeretne rajzolni, már kezdheti is a munkát, próbáljon minél több részletet megfigyelni, megrajzolni. Aki fokozatosan erősödő vonalkötegekkel dolgozik, az még figyeljen kicsit a táblára. (Persze mindenki figyel, de ez már nem a mi dolgunk.)

A madárról van már egy nagyon erős belső képünk. Nagyon jól ismerjük a madarat. Sajnos épp ez az, ami megnehezíti a látvány pontos megrajzolását. Ez a belső kép elnyomja a valóságosan előttünk lévőket. Csak akkor tudjuk pontosan megrajzolni, ha betartjuk a fokozatos rajzfejlesztés szabályait.

Hogy erősebb hatást tegyen a dolog a gyerekekre, itt nem írásvetítővel, vagy falitáblával kezdem a szemléltetést, hanem táblai rajzzal. Egy gyereket megkérek, hogy üljön modellt, és gyorsan felvázolom, mutatom a fokozatos fejlesztést.

Utána falitáblán bemutatom a madár rajzolásának egyes lépéseit.

Nem árt felhívni a gyerekek figyelmét arra, hogy nekik nem az egyes fázisokat kell külön-külön megrajzolni. Mivel alsóban nem szokták meg az ilyesfajta szemléltetést, még ezek után is lesz, aki

elkezdni másolgatni az egyes fázisokat.

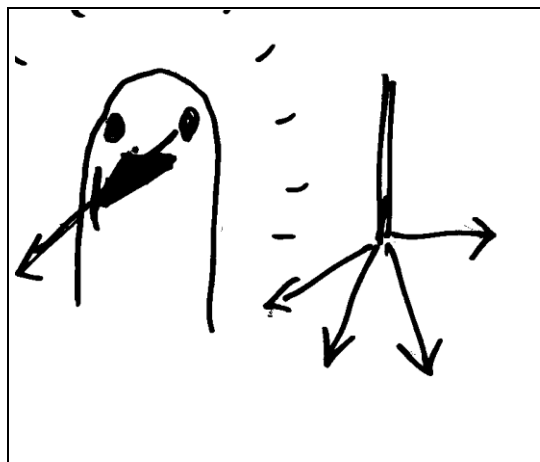
"Különösen nehéz a madár csőrének és lábujjainak a megrajzolása, ha a madár szemben áll velünk. Segíthetünk magunkon, ha először meghatározzuk a tömegvázlaton a csőr, illetve a lábujjak tövének a helyét. Aztán ehhez viszonyítva elhelyezzük a csőr, illetve a lábujjak végét.

Vagy a vízszintes, függőleges segédvonalak segítségével. . . .
Megnézem hogy a vízszinteshez képest feljebb vagy lejjebb van-e a csőr hegye. . . ?

A függőlegeshez képest jobbra vagy balra?

A másik az óramutató módszer.
Merrefelé foglal helyet a képzeletbeli számlapon, és milyen messzire?
Ugyanígy megy a lábujjakkal is.

Persze van, aki egyszerűen csak érzi, hogy kell megrajzolni. Az sem baj, ha valaki nem tudja még fokozatosan fejleszteni rajzát, hisz megint csak az a célunk hogy alapmotívumokat rajzoljunk mesebeli madarunkhoz. Ehhez pedig a legtorzabb rajz is megfelel. /Nagyon jó osztályokban esetleg komolyabban vehetjük a fokozatos fejlesztést. /

A rajzlapot úgy fordítsuk, ahogyan a madár megkívánja. A gémet függőleges, a fácánt vízszintes lapra rajzoljuk. Biztosabb rajzolók már rögtön színesben kezdenek dolgozni, ekkor gondolják végig, milyen méretű papírt igényel a választott technika. El lehet távolodni a madarak eredeti színeitől, szabadon színezgetve őket. (Ezzel már következő feladatunkat készítjük elő.) Meg lehet rajzolni külön-külön is az egyes madarakat, vagy az egész madárcsoportot, úgy ahogy takarásban látjuk őket. Háttérrel is lehet rajzolni a madarak mögé vagy azt, amit valóban láttok mögöttük, vagy valami elképzelt háttérrel. (A gyerekek előszeretettel rajzolnak a madarak mögé természetes háttérrel.) Tanulmánylapot is készíthetünk a madarokról, egy lapra több madarat rajzolva. Kiemelhetünk egyetlen madarat is tanulmányozásra, kinagyítva rajzolva meg lábát, fejét. Vigyázzunk, ennek csak akkor van értelme, ha valóban nagyítunk, és ha valóban többlet információkat ad a rajz.

Technikák AT, esetleg rajzszen, kréta, pasztell, stb.

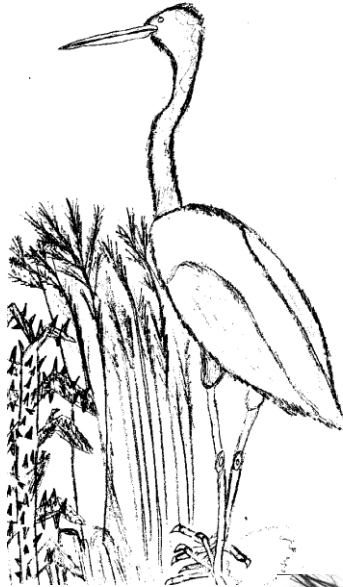
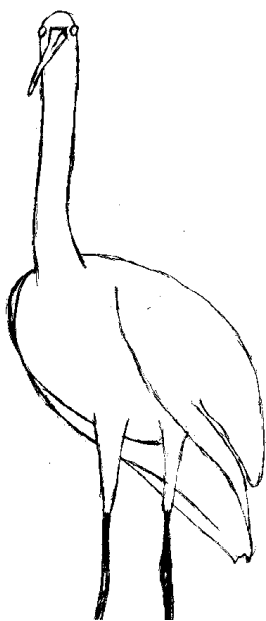
Szemléltetés: táblai rajz, falitábla

Várható nehézségek

Az első óra, ami - ha a pontos ábrázolás igényével vezetjük - kemény, gyors, állandó korrektúrát igényel. Ha van képzőművész ismerős, szülő, aki erre kapható, most besegíthet korrigálni. Főleg ha a rajztanár is realiztikus érdeklődésű, és szeretné erősíteni ezt az irányt. A korábbi játékok ehhez már megeremtettek a motivációs bázist. Az is elképzelhető hogy a további órák elején mindig csinálunk egy gyors vázlatot valami modelltől. Néhány gyereket bátorítani kell, vagy épp serkenteni, mert a korábbi játékos feladatok után piszmogva dolgozik, nehezen tér vissza a játéktól a keményebb munkához.

Várható eredmény, néhány elkészült munka:

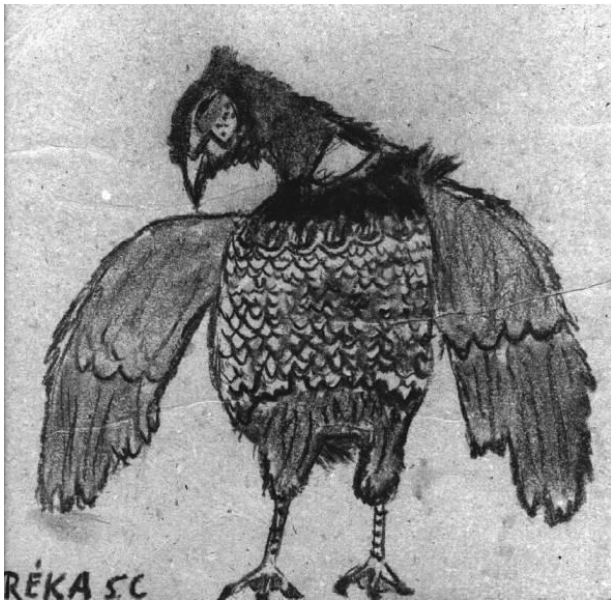
Változatok egy törpegémre

Ábra 11 Dorka jól fogta meg a mozdulatot, lendületesen rakta fel a tollak mintáit.

Ábra 10Gergőt a modellálás problémái érdekelték.

Ábra 9Attila ugyan nagyon nehezen boldogult a modellel, de rajza karakteres.

Tovább lépés:

KF 11124-31 (Mindenféle mesebeli madarak) vagy
rögtön AF 11210.

Szabadon színezett madarak.

Mesebeli madarak AF 10

Cél: Fantáziafejlesztés.

Előkészítés: Diasor bekészítése.

Az óra leírása

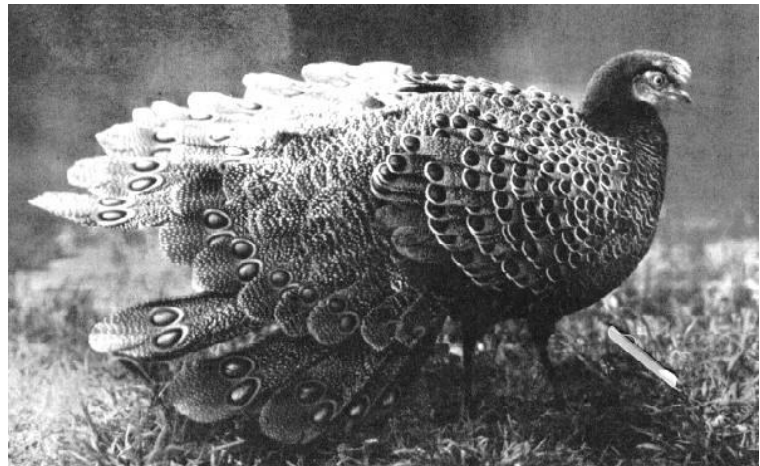
Az óra a mesebeli növény óra ismétlése, némi változtatással. Ha az osztály nehezen oldotta meg a növény mesebelivé alakítását, akkor gyakorlatilag változatlanul tartom meg ezt az órát is, megerősítem a lépésről-lépésre történő átalakítást. Tehát itt is felrajzol először egy madarat, és kifelé-befelé gazdagítja, kiszínezi. Ezután léphet tovább a többi madár átalakítására, vagy a szabadabb tervezésre. Általában azonban csak mentőövként vázoló fel ezt a lehetőséget. Átlagosan, vagy jól teljesítő osztályoknál részletesebben elemezzük a dia anyagot, megbeszéljük, milyen formai elemek miatt látjuk az egyes madarakat eltérő "jelleműeknek".

"A mai órán madarainkat fogjuk ugyanúgy elváltoztatni, mint a múltkor a növényeinket. Hogy jól sikerüljenek, megnézünk először egy fényképsorozatot hazai és trópusi

madarainkról.

Sisakos kazuár. A madárnak sisakja meglehetősen harcias külsőt kölcsönöz. Hogyan lehetne megszelídíteni? /Pl

ha egy lágy vonalakkól álló, koronaszerű fejdíszé alakítanánk. / Hogyan keményíthetnénk tovább? /Pl. merev vonalakkól épített harci sisakká formázva. /

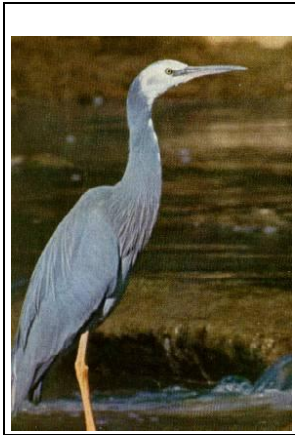
Tarvarjú. A nyak szerteálló tollazata groteszk hatást kelt. Ezt erősíti a szögletes fej, a hosszú csőr. /Az elemek rendezetlenek, aránytalanok. / Tükrös páva. A pávaszemek szabályos sorokba rendeződnek.

Az indiai Sonnerat-tyúk/keselyűnyakú gyöngytyúk/pávaszemes pulyka sorozaton megfigyeljük, hogyan lesz a tollazat minta egyre bonyolultabb.

A Sonnerat-tyúk mellrészén érdekes jelenségnek lehetünk tanúi. A kis fehér, vasalónyom alakú foltok egyre növekednek, az őket elválasztó fekete alap egyre kisebb helyen villan ki, míg végül fordul a kocka, és már fehér

alapon látunk vékony, fekete, vasalónyom formájú körvonalakat. /Ha ilyen játékot szeretnénk játszani, érdemes megnéznünk Cornelis Escher grafikáit. /

A következő sorozaton különböző színhatásokat figyelhetünk meg. A fehérarcú gém tollai rendkívül finom szürkéslila árnyalatokat mutatnak. Az ezüstös pápaszemes madár hasonlóan finom pasztelles színekben játszik, de zölde, barnás, kékes árnyalatokkal.

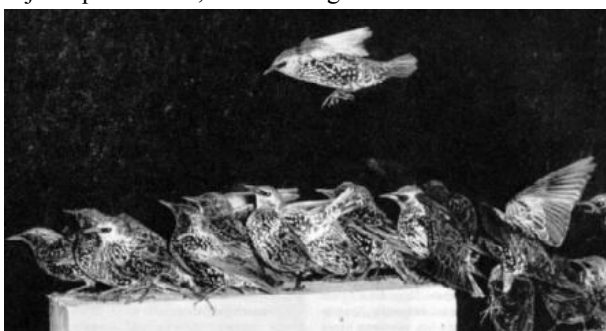
A hegyesbóbitájú Turákó már erősebben zölde, a bóbíta fehér pöttyei keményebben ütnek el a tollazattól, a szemkörnyék narancssárgája is erősebb kontrasztot mutat. Még tarkább a himalájai fácán tollazata, néhol

keményen, vonalasan különülnek el a színfoltok, végül a jégmadarak, papagájok a tiszta színek tarka variációit mutatják.

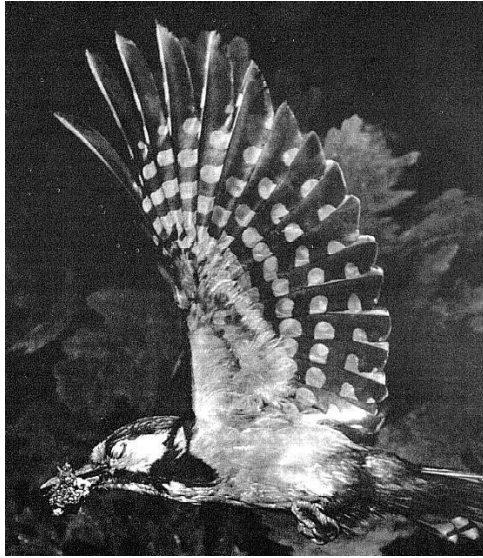
A galamb és az ékfarkú sas összehasonlításával megérthetjük miért vált az egyik, lekerekített formáival a szelídség, a béke, a másik, a szem fölötti kemény szemöldökléccel, a pikkelyszerű szárnyfedő tollakkal,

erőtéljes tépőcsőrével, a harciasság szimbólumává.

A vonuló seregélycsapatot ábrázoló fényképen megfigyeljük a szárnyak mozgását repülés közben. Egy repülő harkály fényképén megfigyeljük a teljesen kitért helyzetű szárnyat.

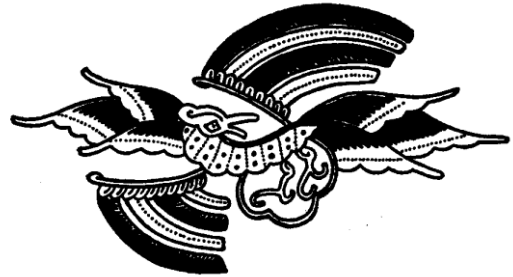
Ábra 12 Madáralak. Borneo, Dajak. Indonézia Művészete.

A madár fotók után egy indonéz fafaragáson figyeljük meg, hogyan gazdagíthatjuk eredeti madárrajzunkat.

A kis fa madár készítője persze ősi motívumkincséből dolgozott. De mintha ő is először egy alapformát csinált volna, aztán befelé tagolta, kifelé gazdagította, az egyszerű tollkorona helyett növényi motívumokból mintázott egy áttört sisakot.

Ábra 13 Ház homlokzat rajz. Kvakiutl. A művészet ősi formái. Gondolat, 1982. (382.o)

Ábra 14 Jávai Batik minta. Indonézia művészete.

vetíteni. Az egyik neve legyen mondjuk a mennydörgés madár, a másiké a szellő madár. /Jávai batik minta, / Melyiket véled egyiknek, melyiket másíknak? Miért? Általában szinte tétovázás nélkül választanak helyesen. /A mennydörgés madár valósággal a földre nehezedik vastag, vízszintes vonalaival. Merev, szögletes formái ijesztőek. A másik lágyabb vonalaival, áttört foltjaival szinte száll a levegőben. /

Szemadám György, és mások madaras képei jönnek, megnézzünk néhány egyiptomi falfestményt, végül Földi Péterrel szeretném meghozni a bátortalanabbak önbizalmát is. (nagyon nehéz itt önmérsékletet tanúsítani, a szemléltetésben.)

"Most két képet fogok egymás után

Nem árt, ha a munka során kéznél van néhány repülő madarakat ábrázoló kén

Akinek mégis nehezen menne, a Tér-Forma-Szín könyvből kereshet magának madarat, másolásra, vagy elváltoztatásra. /De ez nagyon ritka. / Fokozatosan egyre messzebbre szakadhatunk eredeti motívumainktól, a madarak mellett állatok is megjelenhetnek.

Ábra 15 Földi Péter:

Ábra 16 Papp György: Vidd el madár! Színes linó. Művészet, 84/10.

Technikák:
AT, illetve felhasználhatjuk az alkalmazott technikai tanulmányokra is.

Szemléltetés: Cree indián Csodamedve. (uo.)

Diasor

Tematikus diák / mesebeli sorozat/ mesebeli madarak

Várható nehézségek

Ha a gyerekek elhiszik, hogy bármilyen madár jel beépülhet majd egy későbbi

Fából kivágott páva egy ház ajtajáról. India, Khond. Bodrogi Tibor: Törzsi művészet Corvina, 1981.

képbe, más és más hatást adva, akkor eléggé problémátlan óra. A korrektúrával azért arra szoktam ösztönözni, hogy lehetőleg sokféle formával kísérletezzenek, ne ragadjanak le mondjuk a jó kövér tyúkszerű madaraknál. /Itt szokott először jelentkezni, hogy a gyakorlottabb rajzoló kedélyes, gömbölyded formájú mesekönyv illusztráció stílusú madarakat rajzolgatnak. / a vetítés alatti "Szövegelés" jobb osztályokban kissé felesleges. Másutt viszont most kell kialakítani a képnézés szertartását. Ha egyszerűen csak bekapcsolnánk a zenét, és végignéznénk a képeket, kevesen foglalkoznának a szemlélődéssel.

Mesebeli állatok. Ilja Bosilij - Basicевич: Noé bárkája. Oto Bihalji-Merin: A naivok festészete.

Várható eredmény, néhány elkészült munka

Nagyon erős óra, nagyon nehéz válogatni, minden madárnak egyénisége van. Nézzünk meg egy sorozatot, ami a hagyományos felfogás szerint minőségi sor lenne, valójában mindössze más és más képi gondolkodást tükröz.

Hasonló sorozat színesben, a "Mednyánszky, Tóth Menyhért, Földi Péter iskolától".

1 DekoratívDekoratív megoldás.

Egy látkép madarakkal.

Tovább lépés:

Ha az osztály jól teljesített, még két órán át dolgozhatunk. Esetleg kimondottan mesebeli állatok órát is tervezhetünk. Pl. a KF1124 (Egyéb technikák) feladatból indítva. Ha nehezen ment a képalakítás, vagy technikai problémák vannak, esetleg tarthatunk egy befejező órát, amikor az elmaradók befejezetlen képeiket csiszolgatják, akik előbbre tartanak egy képet terveznek eddigi növényeikből, madaraikból. Ekkor ehhez a komponáláshoz nem adok különösebb szempontokat, csak arra figyelmeztetek, gondolják végig, milyen technikához mekkora papírt visznek el. Esetleg valami időtállóbb, vagy nemesebb technikával is elkészítjük madaras képünket, magában, vagy a mesebeli növények előtt. Madaras verseket is illusztrálhatunk. Ha játszani szeretnénk kicsit, KF1125-32. Ezeket egymást követő órákon, vagy egy órán, csoportmunkában is alkalmazhatjuk. Egyik csoport batikol, másik linót metsz, harmadik olajképet fest, stb. (Lásd: sok technikájú óra csoportmunkában. Nincs kész?)

Cél: Fantáziafejlesztés

Ebbe szinte minden belefér, hisz egész iskolai létünknek az lenne az értelme, hogy épületet biztosítsunk, szellemi és anyagi értelemben gyerekeink számára. Amikor Makovecz Imre hirdetett egy álarcosbált, az egyik építész ruhaterve a következő volt: derékig sziklában, deréktól felhőben. A valóságban persze nem a derékmagasság választja el jobb épületeinkben az anyagot az ideától. Szóval egy épülettervező órasorozatba nagyon sok minden belefér, kuckóépítés anyagokból, mozdulatokból, gesztusokból, stb. (Lásdsátor) Most itt a legcsupaszabb, legpuritánabb mesebeli épületterv órát ismertetem.

Előkészítés: Diasor bekészítése

Az óra leírása

"Mai óránkon épületeket fogunk tervezni kis természetrajzainkból. Ez lesz a legkönnyebb átalakítás, hiszen ezek a kis termések szinte kínálják az alkalmat. Nézzünk egy példát. Volt egyszer egy építész, megrajzolt egy mákgubót. De szép lenne egy ilyen épület! Csak hát meg lehet-e építeni? A gyerekek általában azt mondják, nem lehet. No, nézzük, mi lett a dologból? Az orfűi barlangkutató ház. (Csete György)

Ábra A Régi és új formák. Magyar Helikon

Csete György: Forrásház

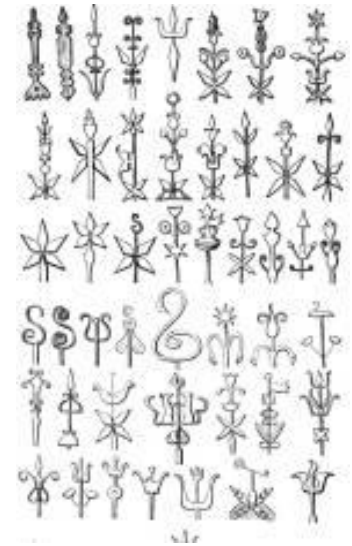
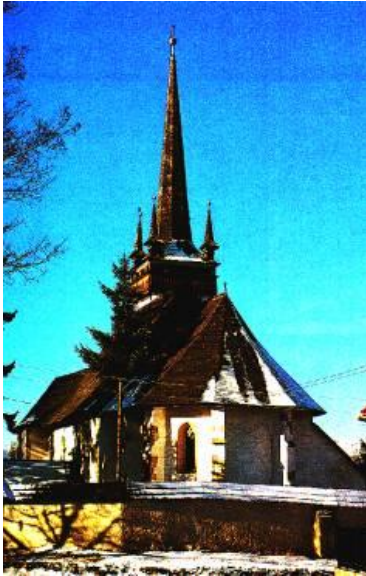

Ábra B Moravánszky Ákos: Gaudi.
Akadémiai Kiadó, 1984

Nézzünk meg még néhány épületet, amik segíthetnek a tervezésnél.

Ábra C Jászsgai ház orom motívumok

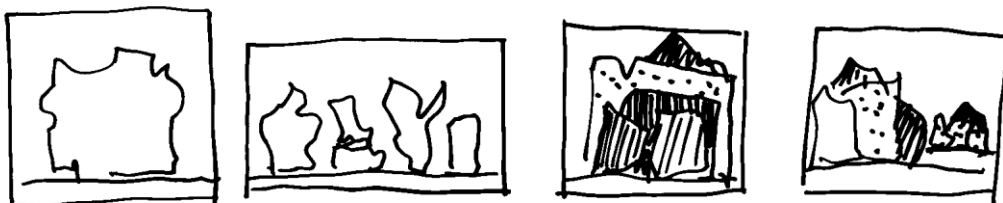
Ábra E Makovecz Imre: Sárospataki művelődési ház?

"Az épületeket elhelyezhetjük külön lapokra, egymás mellett, egy vonalra, vagy egymás mögött azonos méretben, de a messzebb lévőket kisebbre is rajzolhatjuk. Az épületek karakterükben különbözzenek egymástól, jusson majd ház a sötét és világos világba is.

Jó osztályokban ezután kezdhetjük is az épületek tervezését, ha a gyerekek bizonytalanok, adhatunk még egy kis segítséget. A táblára felírjuk, mi minden lehet egy épületen. Ablak, ajtó, erkély, oszlop, stb. Rész tanulmányokat készítünk, megtervezünk az épület ablakait, ajtaját, stb., majd a második órán összeállítjuk épületté a részleteket. Ha még két órát rátervezünk, nagyon jó alkalom a technikázgatásra. Rézkarc és az álrézkarc technikák (Lásd ügyeskedések.), papírmetszet, meg persze a makettezés.

Ábra D Kós Károly: Épületterv. Lélek és Forma. Idegenforgalmi Propaganda és kiadó váll. 1986.

Mesebéli írás

A mesebéli épületekre feliratokat is lehet tervezni, persze mesebéli betűkkel.

Egyéb diák:

Jáki templom bejárata

Avignoni városfal. (Megfigyeljük az épületek takarásos viszonyait.)

Székelykapu.

A Bodnánth sztupa

Gaudi: lépcsőház

Mazar-i- Sharif főtemplom

Sziklatemplom, néger kunyhó

Középkori szatócsnegyed

Angkori templom rom

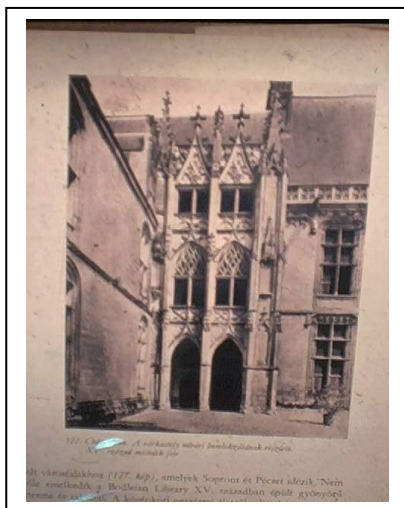
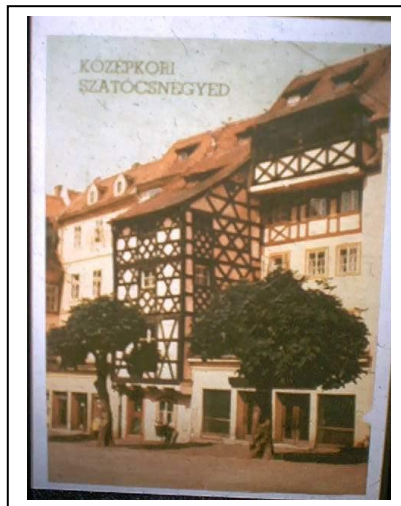
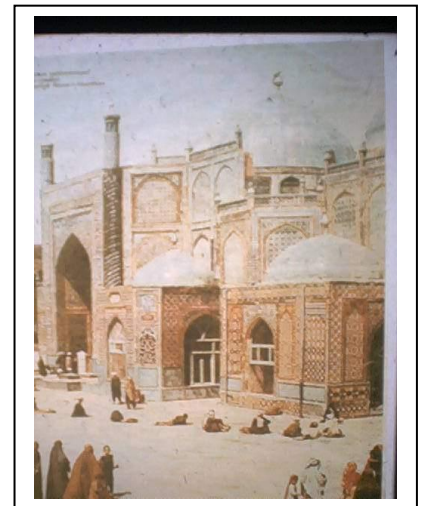
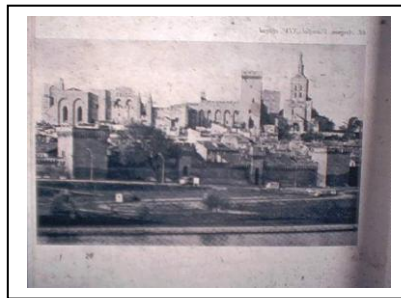
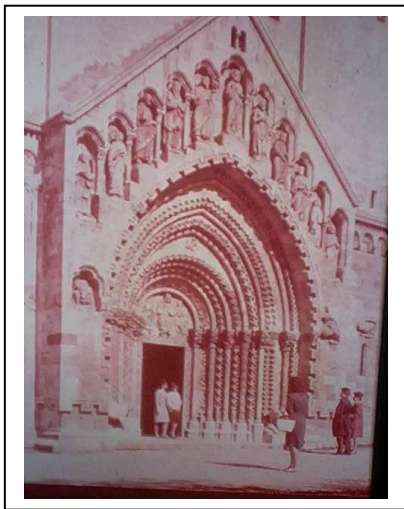
Klee: Házak?

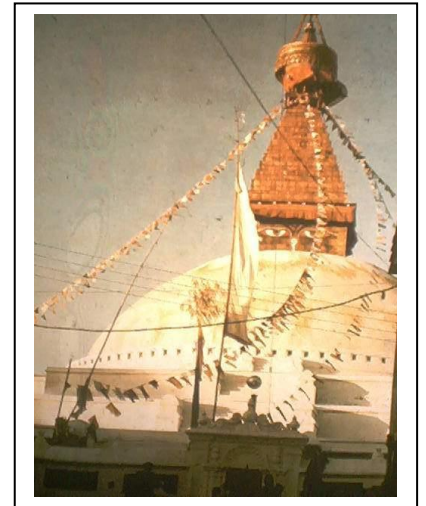
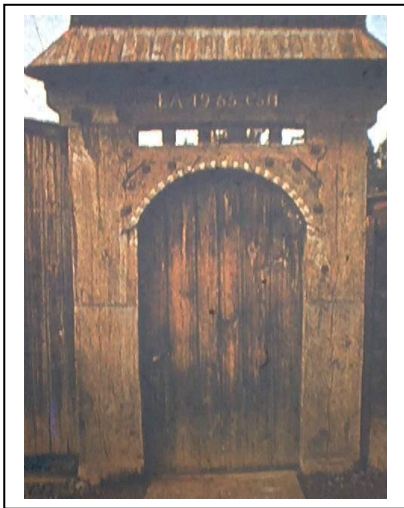
Chateauvalloni kastély udvari homlokzatának részlete

Cheval meseháza

Faragott kapu

Rozsgyesztvenszkij székesegyház

6. Ábra Le Corbusier: Rochampi kápolna . (Mintha egy nagy gomba lenne, de nem ám a közhelyszerű fajtából!)

Reisenbüchler Sándor: Fáziskép a holdmeséből. Művészet, 82/2.

Technikák AT, esetleg színespapír ragasztás

Szemléltetés: Diasor, Tematikus diák / mesebeli sorozat / mesebeli épületek. Épületelem táblázat

Várható nehézségek

Néhány gyereknél bizony minden előkészítés dacára, előjönnek a jól ismert lakótelepi formák, legfeljebb kiszínezik az ablakokat. Nagyon erős sablont kell legyőzzenek. Néha belebonyolódnak a térbeli tervezésbe, de unalmas tömörszerű épületeket formálnak. Általában azonban problémamentes óra.

Várható eredmény,

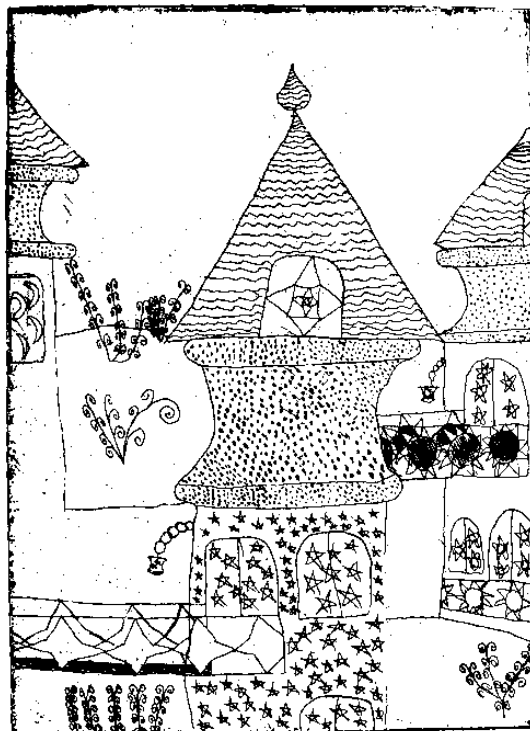
néhány elkészült munka

Ábra G A legsikerültebb lakótelep.

Továbblépés

Makettezhetünk (KF 1132- 33), esetleg a korábban jelzett részösszefoglalás. Ha szeretnénk látni a gyerekek kompozíciós technikáját, mielőtt megtartanánk a későbbi kompozíciós óratorozatot, illusztrációs feladatot adhatunk. Kiss Anna: Hol egy világos nagy madár. . . . , Utassy József: Ősz fa. / Előrevehetjük a tértanulmányokat is. /AF6.o 1111/

Portré AF 13

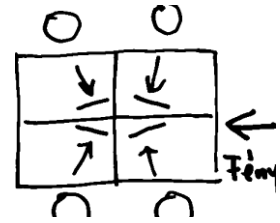
Cél: Motivumgyűjtés

Előkészítés: Padrendezés, tükrök kihelyezése. Falitáblák kihelyezése.

A padokból négyes csoportokat alakítunk. Úgy állítjuk be a padcsoportot, hogy a fény oldalról jöjjön. Minden gyerek kap egy kis tükröt, (Lásd felszerelés) amit az asztal közepére állít. /Másképp leesik. /

Az óra leírása

Az órát kezdetül játékos feladatokkal, bekötött szemű arckép (lásd Törzsfeladatok 5. O. madarak rajza bekötött szemmel, [TOR54AL98.doc - bekötött szemmel](#) illetve 8. O. bekötött szemű önarckép) bekötött, önarckép, arc ragasztgatása különböző anyagokból,

talált tárgyakkól. Majd miután már megbarátkoztunk a témával, kezdetül az alaposabb résztanulmányokat. Ez a gyerekek többségének tetszik, a néhány "jó rajzoló" azonban sérelmesnek találhatja, hogy nem mutathatja meg, mit tud.

Jól rajzoló osztályokban a látvány utáni tanulmányokkal kezdetül, és a végén jöhetnek a játékos feladatok.

Legjobb persze, ha rábízzhatjuk a gyerekekre, ki - melyik feladattal kezd.

Ha már régebb óta dolgozunk a gyerekekkel, vagy alsóban is a Kapcsoskönyv anyagát használták, valószínűleg nem ez lesz az első találkozás a műfajjal. Portrét igazából minden évben kellene rajzolni, hol szoktunk, hol nem. A kicsiknél, mint láttuk, inkább sokféle technikával tesszük fel a belső képet. Van, aki még felsőben is csak ezt a belső képet jeleníti meg. A többséget azonban egyre jobban érdekli az illuzionisztikus megjelenítés. Jól rajzoló osztályokban tehát már ötödikben bemutatom a teljes- egyébként csak nyolcadikosoknak szánt diasort (lásd 8.o. Fej), és egy-egy (esetleg dupla) órát szánunk a rajzra, színes munkára és mintázásra.

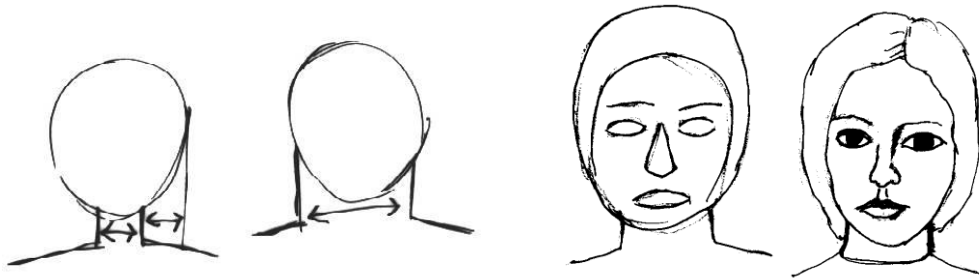
Fej tanulmány

"A mai órán nehéz modellünk lesz. Arcunk karakterét nagyon finom formajegyek határozzák meg, ezeket egyelőre csak a kivételesen ügyes gyerekek tudják pontosan rögzíteni. Nekik is éveket kell tanulni, hogy egészen pontos arcképet tudjanak rajzolni. Nem is az a feladat, hogy rajzod hasonlítson rád, hanem hogy megismerkedjünk az emberi arc alapvető arányaival. Amiket ezek után fogok mutatni, nem muszáj követned, ha belezavarodsz, rajzold nyugodtan úgy az arcot, ahogy "kezredre esik". A leggyengébb rajz is jó kiindulópontja lehet a későbbi tervező munkának. "

Arcunkat a homloktetőtől az állig nagyjából három egyenlő részre oszthatjuk. A pupillától húzott függőleges általában kijelöli a száj sarkát. Ugyanezt kapjuk akkor is, ha meghosszabbítjuk az orrcimpa szélét az ornyereggel összekötő szakaszt. A két szem közé még épp befér egy harmadik. A fül általában az orr alsó és felső része által kijelölt sávban van. Persze ha a fejünk előre vagy hátra hajlik, akkor az arányok változnak.

Nézzük, hogyan célszerű megrajzolni a fejet. Először készítünk egy halvány, durva vázlatot. Ne legyen ilyen. . . sem pedig ilyen. Keressétek meg mindig a lehető legpontosabb arányokat!

Vigyázzatok, mert nagyon gyakoriak a következő hibák. Túl széles, vagy túl keskeny a nyak, a vállak pedig nagyon mélyre csúsznak. A vállak szélességét is könnyű elrontani

A fő tömeg felvázolása után el kell helyeznünk halványan a szemeket, szájat, orrot, füleket, majd meg kell adjuk a karakterüket, azaz meg kell rajzolnunk a finom eltéréseket a halvány alaplőtől. (Jobb osztályokban ezt részletesebben is bemutatom. Lásd 8. o.) Gyors ellenőrző kört teszek, az apróbb hibákat nem javítom.

A fő tömegek felvázolása után figyeljük meg külön az arc részeit!

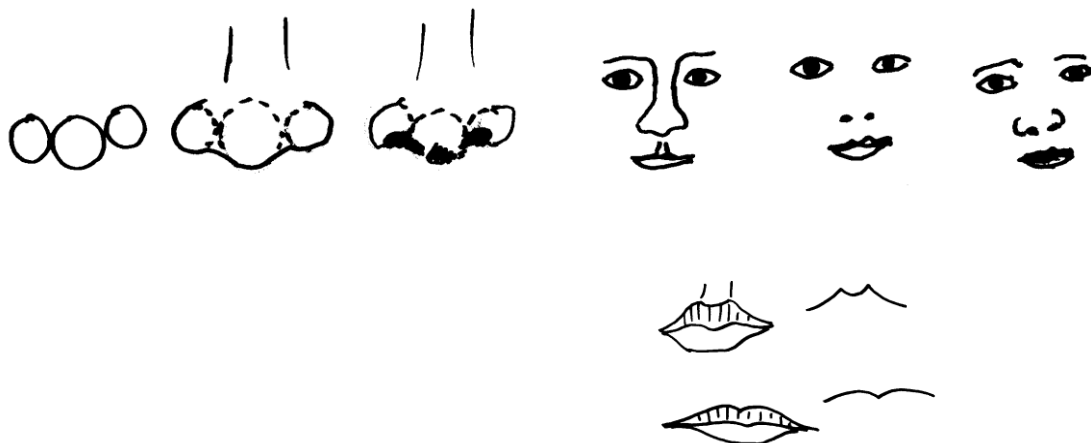
A szemeket rajzolva gondoljatok arra, hogy itt voltaképpen a mélyen fekvő szegolyóra simul rá a két szemhéj. Figyeljétek meg hol éri el a szivárványhártya a szemhéjat. Mekkora-nak látszik? Gyakran rajzoljuk kisebbre.

Még egy gyakori tévedés. Az orr nagyon gyakran végződik a gyermekrajzokon a szemzugban, pedig a valóságban fölötte megy el.

A tükörből szembe néző önarcképen az orr megoldása a legnehezebb, mert csak finom tónuskülönbségek adják ki a formát. Az orrot három kis gömböcske alkotja. Ezekre lehet feltenni az orr vonalát. De meg lehet rajzolni a körvonalat is, vagy csak az orrlukak, illetve az orrcimpa megrajzolásával jelezni a helyzetét.

A száj alaptípusai ilyenek:

Aki bizonytalankodik, megpróbálhatja először külön - külön megrajzolni a szemét, száját, orrát.

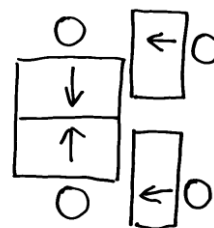
Ha valahol elakadtok, nézzétek meg a kinnlévő szemléltető táblákat.

Még valami: Ha embert rajzolunk, akár önmagunkat, akár másokat, furcsán érezzük magunkat. A szégyenlősebbek nevetgélnek, viccelődnek, szokatlan nekik ez a helyzet, olyan mintha leskelődnénk. Épp ezért ilyenkor a szokásosnál is komolyabban vesszük a beszélgetési tilalmat. Ez amúgy is célszerű, ha mozog a szád, nem tudod rajzolni.

Elkezdődik a munka, gyors korrektúrával segítem. Amint az első kép elkészül:

"Aki készen van, próbálja megkeresni azokat a kis árnyékokat, amik igazán pasztikussá teszik arcunkat.

A szemzug, az orrtő környékén, az ajak illetve a nyak alatt.

Fej profilból.

Összeszedjük a tükörket, bemutatom a profilból történő rajzolást. Hogy könnyebben dolgozzunk, átrendezzük kicsit a padokat. Az ablaktól távolabb ülő pár egymást fogja rajzolni, a másik két gyerek kifordítja a padját, és őket rajzolja. Ha készen vannak, helyet cserélnek.

Oldalról kissé másként néz ki arcunk.

A hármas szabály és a szájszél helyzete itt is ugyanaz, de a szemek közül csak az egyik látszik, és az is másként.

Az orr oldalról jóval egyszerűbb, bár gyakori hiba hogy túlságosan nagyra sikerül. Nézzétek meg valójában hol találkozik az orr az ajaktól húzott vonallal.

Tömegvázlatunkat feltéve ügyeljünk, hogy az arc előtt maradjon elég hely,

ne üsse modellünk falba az orrát. Most a szemben ülő gyerekek egyúttal modellek is lesznek, tehát viszonylag mozdulatlanul kell rajzolniuk. Két módszerrel dolgozhatnak. Az egyik szerint mindig egyszerre néznek fel a rajzból, így könnyebben rajzolják meg egymást, de nagyobb a nevetgélési veszély. A másik módszer szerint felváltva figyelnek. A lehajtott fejet ugyan nehezebb megrajzolni, de így könnyebb megállni nevetgélés nélkül.

Fejrajz részekből összerakva

Másik módszer, ha először megrajzoljuk az arc alkotórészeit, majd egy eltérő színű papíron összerakjuk őket, és ezután rajzoljuk meg a teljes fejet.

Aki elkészül, a következő feladatok közül választhat:

+ Gipszfej rajza

A fejet az ablak mellé tesszük, vagy megvilágítjuk, hogy karakteres árnyékokat adjon.

+ Önarckép akvarellal, pasztellel vagy zsírkréttával.

+ "Érzelmes önarckép".

Lehet készíteni egy önarcképet, valamilyen érzelmet kifejezve. Belemosolygunk, vagy haragosan nézünk a tükörbe.

+ "Érzelmes sorozat"

Sorozatot is lehet készíteni arckifejezéseinkről, persze ekkor nem dolgozzuk ki részletesen az egyes rajzokat.

+ Groteszk sorozat.

Karikatúraszerűen is dolgozhatunk, eltúlozva arcunk karakterét, esetleg különböző karakterű arcokat keresgélünk.

+ Technikázás

Rajzoljunk egy kis arcot, aztán próbáljuk megjeleníteni különböző technikákkal, esetleg különböző stílusban. (Ha már volt szó ilyesmiről.)

+ Mesebeli fej

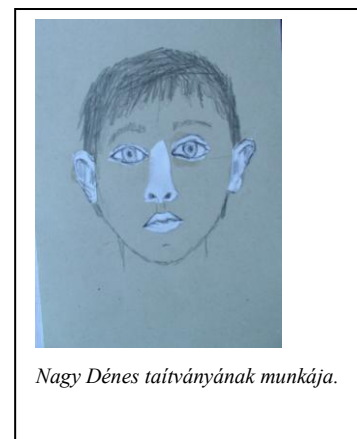
Végül elkezdhetjük átalakítani önarcképünket mesebeli fejjé is.

Technikák: Ceruza. esetleg szén, kréta vagy akvarell.

Szemléltetés: Táblai rajz, falitábla

Várható nehézségek

A gyerekeket általában nekünk kell megtanítani tükörrel bánni. Csak a szélét fogja meg, ne állítsa az asztal szélére, szünetben fektesse le a padra. Sajátos problémát jelent az "Én aztán nem rajzolom ezt a hülyét"- felkiáltás. Megelőzhetjük, ha baráti csoportokat ültetünk össze, bár ha előre felhívjuk a figyelmet arra, hogy talán épp egy ilyen rajzolás során fedezi fel, egyelőre nem túl rokonszenves társa arcán az emberi vonásokat,

Nagy Dénes taiványának munkája.

elkerülhető a dolog. /Én fel szoktam használni az alkalmat egy kis "humanizálásra". Mindenképpen érdemes a bekötött szemű önarckép rajzolás játékaival bevezetni a feladatot (KF?). Oldja a feladat frusztráló hatását. Az első nehézségek után általában megkedvelik az emberi modell rajzolását, tematikus munkák előtanulmányaként 4-6 héten át is képesek lankadatlan kedvvel dolgozni alakrajzokon.

Várható eredmény, néhány elkészült munka

Ha sikerült oldanunk a gátlásokat, megint csak nem létezhet eredménytelen munka.

8. Ábra A szerkezeti összefüggéseket felmondó munka.

9. Ábra Saci már járt egy évet egy gyermekrajz körbe, látszik is munkáján.

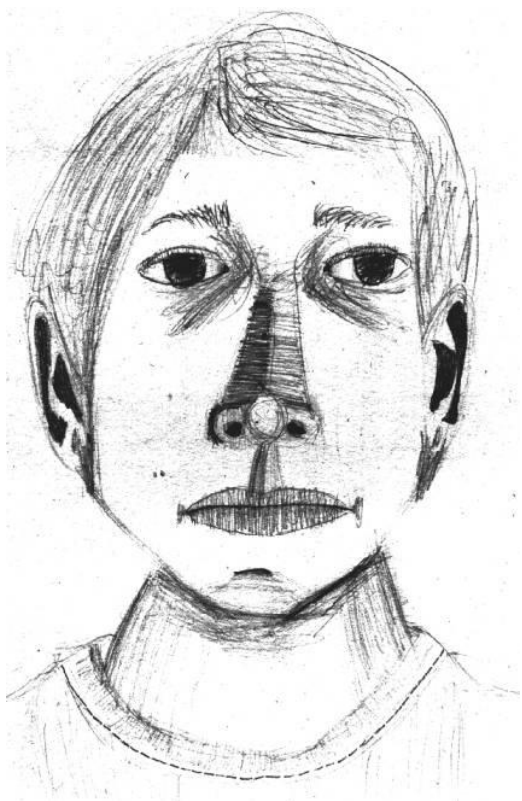
Néhány karakteres munka.

És két kép abból a fajtából, amit klasszikusan rossz jeggyel kellene értékelni. Aránytalanok,

nehézkesek. Ebben a sorozatban azonban éppen olyan értékkel bírnak, mint a többi.

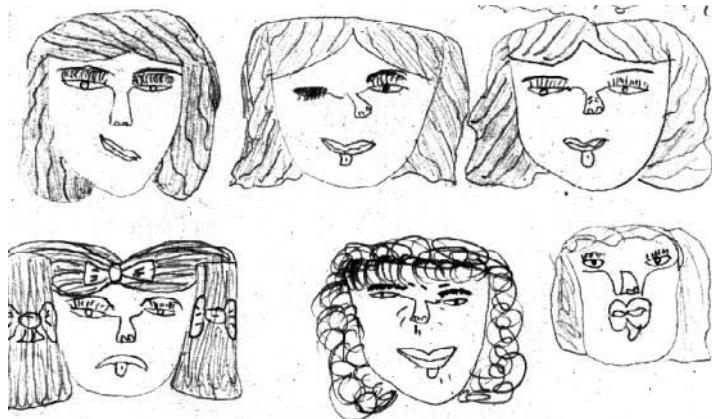

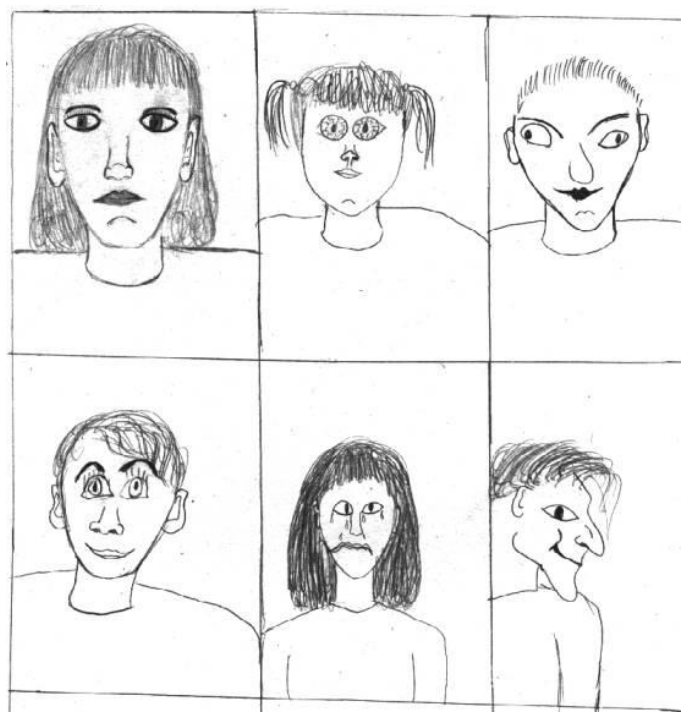
Ábra J Fecsó Andi nagyszerűen fogja meg a modell karakterét. Ez után a rajza után küldtem el a rajziskolába, ő is szakközépben végezte.

Három akvarell.

Ábra K LGergő a térbeli kifejezést próbálgatja.

Továbblépés

Ábra M Játékos munkák Darabontné Juhász Zsuzsa órájáról.

Ha nem sietünk túlságosan, érdemes megtartani a KF11136-ot, a fotós, grimaszolós órát. Ha farsang környékén vagyunk, jöhet a maszkok tervezése, vagy más KF. Ha később táblaképfestést tervezünk, érdemes tartani egy arcképfestő órát is. Akvarellal vagy temperával.

Emberi alak rajza AF14

Cél: látvány utáni tanulmány, motívumgyűjtés.

Előkészítés: Padok körberakása, falitáblák kihelyezése.

Az óra leírása

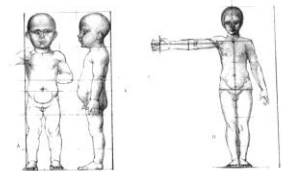
Játékkal is felvezethető a feladat: Vak szobrász. Gyengébb osztályokban esetleg az első rajz készülhet bekötött szemmel, emlékezetből a szobrászjátékról.

A padokat körberakjuk, középen áll a modell, vagy a modellek. /Vagy az osztály tagjai állnak felváltva modellt, vagy a testnevelés órák felmentettjei. Ha négy modellünk van, négy nézetből rajzolunk, sajnos még így sem biztos, hogy mindenkinek lesz egy-egy tiszta elől-oldalnézete.

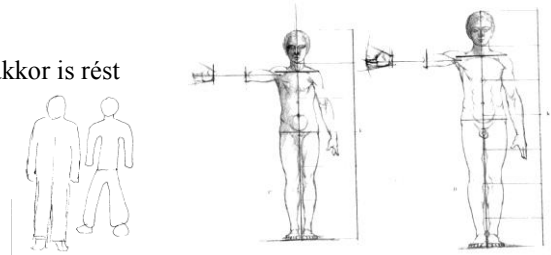
Egy-egy gyerek 5-10 percig áll, előre figyelmeztetem őket, ha kissé fáradnak finoman helyezték testsúlyukat egyik lábukról másikra, ha pedig szédülnének, rögtön üljenek le. A modell kinéz magának egy pontot a falon, hogy ne mozogjon össze-vissza a feje. A kezük enyhén érje testüket, így stabilizálják helyzetét. A modellt mindig krétákörre állítom, amin bejelölöm az elfordulás irányát. Néha testnevelés óráról hívok fel modelleket, tornanadrágban, tornadresszben állnak, felváltva.

"Már az elmúlt órán is csendben kellett dolgoznunk, most még fontosabb lesz ez. Kiáll a modell, mindenki őt nézi, zavarban van. Az is, aki nézi. A tekintet áthágja a másik test intim zónájának határát. Mindig vannak, akik zavarukon nevetgéssel, viccelődéssel enyhítenek. Ezzel azonban nehezítik a modell helyzetét. Reagál a mondottakra, elmozdul. A modellhez szólni tehát szigorúan tilos. A másik probléma: „Fordulj már jobban felém!” -szokták mondani a modellnek. Sajnos így meg másnak nem jó. A modell mindig úgy marad, ahogy beállítom. "

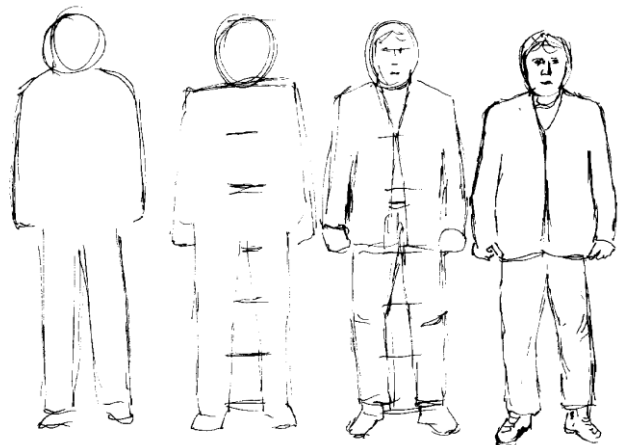
" A test rajzolásokor nem tudunk olyan alapszabályokat használni, mint a fejnél. Ahogyan nő az ember, úgy lesz pl. egyre kisebb a feje. Általában a fej nagyságát szoktuk mértékegységként használni. Ezen a falitáblán megfigyelhetitek a felnőtt, és a gyermekek testének arányait. A test azonban túl bonyolult ahhoz, hogy módszeresen felépítsük ezt a rajzot. Ilyenkor inkább a belső kép alapján dolgoztok, ami a testről eddig bennetek kialakult. Legfeljebb néhány ponton módosítjuk ezt a képet.

Például tudjuk, hogy a lábak, karok különállnak a testtől, ezért akkor is rést rajzolunk, ha nem látunk ilyet. Ezt el lehet kerülni, ha jobban megfigyeled a látványt, és először halvány tömegvázlatot teszel fel. Az arcot csak a legvégén részletezzétek, ha erre maradt időtök. Ne ragadjatok le addig a kis részleteknél, amíg nincs készen az egész test!"

Ha én rajzolom a modellt, először felteszek egy egészen hozzávetőleges vázlatot, berajzolom rajta a fej fő tömegét, aztán rámérícskélem a testre, megfigyelem mi található a bejelölt pontokon, halványan odavázolom, végül megadom a karaktert. De nyugodtan lehet egy vonallal is rajzolni. Nagyon fontos, hogy ne radírozgass! Ha nagyon aránytalan lett, már kész is a mesebeli átalakításod.

Rajzolhatunk minden mozdulatot külön lapra, vagy egy tanulmánylapot. Ekkor megint fel kell hívnunk a figyelmet az elhelyezésre! Ne legyen nagyobb az alakok közti tér, mint maguk az alakok!

Egy órán három-négy rajz készül. Ha valaki egy mozdulattal nem készül el időben, később befejezi. Ha két órát szánunk rá, a második órán már lesznek esetleg unottan dolgozó gyerekek. Ők elszakadhatnak a látvány utáni munkától.

+ Történet emberi alakokkal.

Képzeljék el egy történetben az előzőleg megrajzolt figurát. Rajzolják meg a történet egyik pillanatát.

+ Sablon rajz. Lásd KF?

+ Kroki

Tussal, ecsettel, vagy pálcikával gyors mozdulatokkal feltesszük az alakot, rögtön karakteresen.

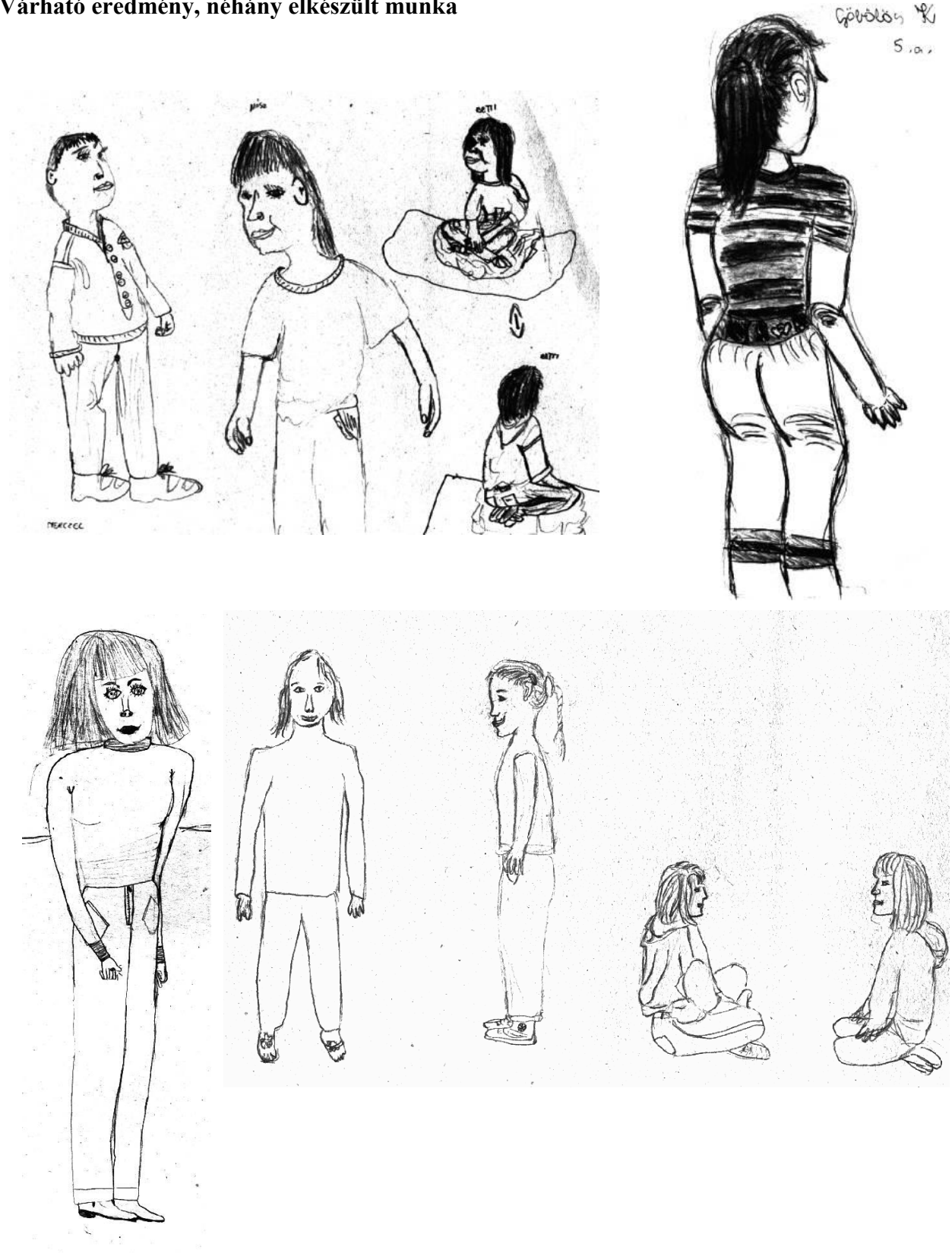
Technikák: ceruza

Szemléltetés: Falitábla, táblai rajz

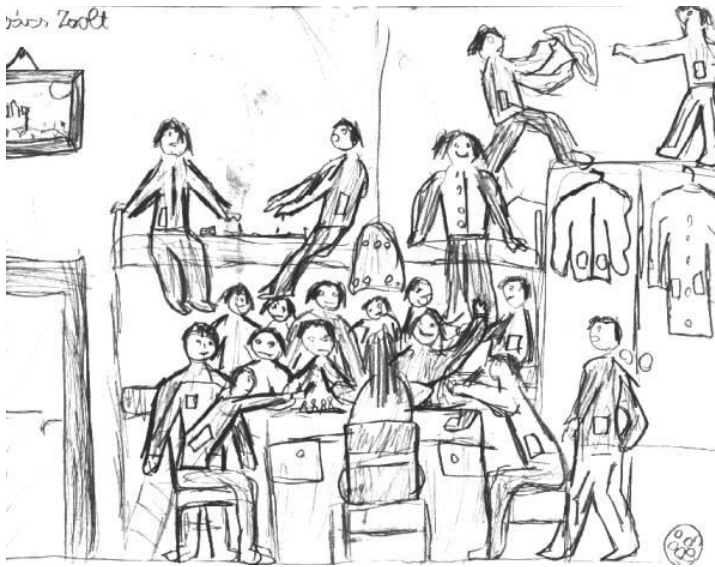
Várható nehézségek

Gyakran megtörténik, hogy a felülről kezdett vázlat kinövi a lapot, ilyenkor nem hagyom újratekenni, fejezzék csak be, majd a másik jobban sikerül. Általában sikerül megteremteni az intim hangulatot, a zenei aláfestés ilyenkor különösen fontos. Nagy a szerepe az egyéni korrektúrának. A modelleket figyelni kell, mert hajlamosak mereven állni a szédülés határáig.

Várható eredmény, néhány elkészült munka

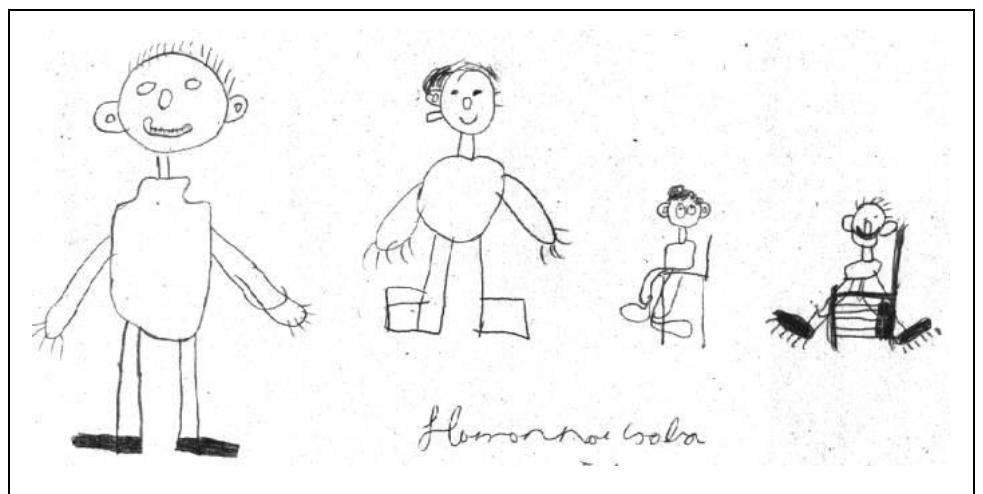
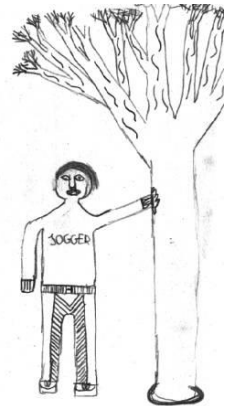

Tovább lépés

Folytathatjuk KF11140-nel, vagy J1/3-mal. Jól rajzoló osztályokban a krokizással is megpróbálkozhatunk. /Lásd 8. o./

Mesebeli emberek AF15

Cél: Fantáziafejlesztés

Előkészítés: Diaszor bekészítése, esetleg padrendezés.

Az óra leírása

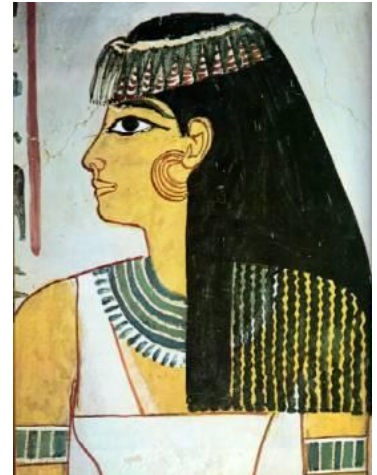
"A mai órával befejezzük az anyaggyűjtést, megejtjük utolsó varázslásunkat. Elmúlt órai vázlataink is eléggé mesebeli hatásúak, elnagyolt formáikkal. Hát még ha kiszínezzük őket. A képzőművészek szívesen utánozzák ebben a gyerekeket. /Juan Gris: Bohóc gitárral, Matisse, stb. Az ilyen gyermekrajzot idéző képeknél mindig vigyázok, hogy derűs képeket mutassak. A gyerekek nem szeretik a szomorú, esendőségüket bemutató képeket. /Nézzünk meg néhány diát!

Ábra N Matisse: Mme Matisse

Ábra O Szaharai sziklafestmény /Tasszili/
H. Lhote: Sziklafestmények a Szaharában.

Ábra P Almássy Aladár: Törley Lajos arcképe

Ábra Q Wayang kulit figura. Jáva. (Indonézia művésze.)

Ábra R Illusztrációk varázslókönyvből Szumátra, Batak

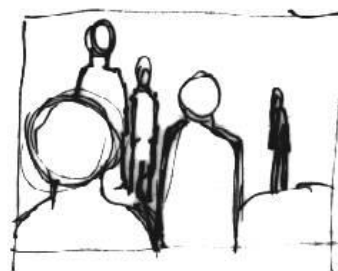
Ábra Sanna Margit: Pirosmasnis. Szentendrei kiállítás katalógusa.

Ábra T Miró: Madár nyugodt tekintettel, lángban álló szárnyakkal. Művészet, 80/9.

"Készítetek tanulmánylapot különös élőlényekről. Legyenek köztük emberszerűek, és másfélék is. Ügyeljetek arra hogy eleinte az alakrajzokból induljatok ki! Ne próbáljátok a képregények figuráit felidézni, mert

azokat már megtervezte valaki, nem is biztos, hogy a legigényesebben. A ti rajzaítok valószínűleg szebbek lesznek, mert ott lesz benne a küzdelmek a formáért. A képregényrajzolókat gyakorlott, gömbölyded vonalai nem jelentenek ekkora élményt a műveltebb szemeknek. Vigyázzatok a gépemberekkel is. Nem készítettünk még géprajzokat. Nem ismeritek az ezerféle kötési módot, nincs miből kiindulni. Alakjaitokat elhelyezhetitek takarásos helyzetekben is, a távolabb lévőket esetleg kisebbre is rajzolhatjátok. Így portrék, félalakok és egész alakok is lehetnek a képen. Esetleg kiköthetjük, hogy az alakokat úgy kell elhelyezni, hogy minden alak érintkezzen kissé a többivel, tehát legyenek takarásos helyzetben. Vagy azt hogy a negatív tér nem lehet nagyobb a pozitívtnál.

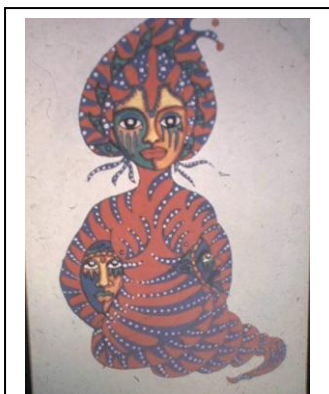

Technikák: AT

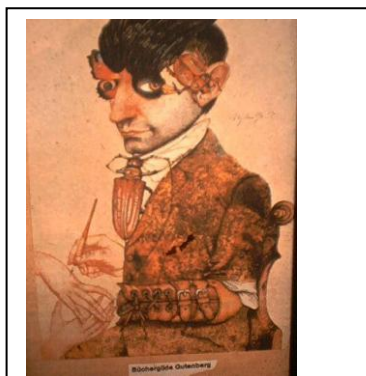
Szemléltetés: Diasor, Tematikus diák / mesebeli sorozat / mesebeli emberek, táblai rajz.

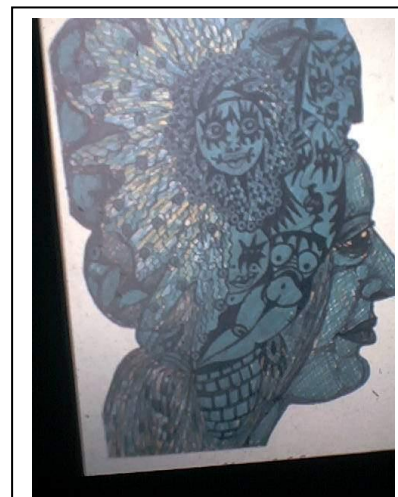
Egyéb diák:
 Közép-Amerika indián kép
 Indián eső istenek /rajz motívum/

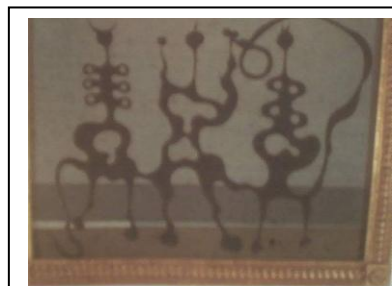
28. Ábra Szécsi Magda: A titokzatos Szalizáti

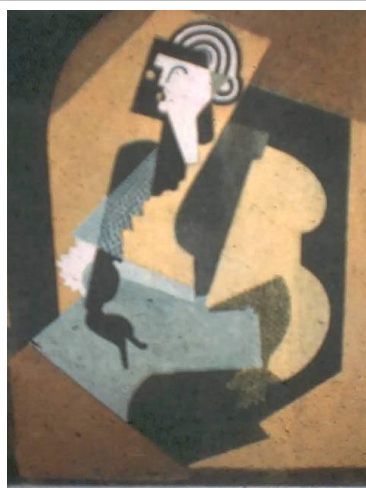
29. Ábra M.M Prechtl: Franz Kaffka / Kiállítási plakát/

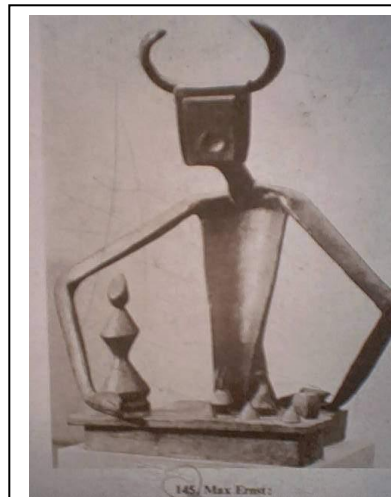
21. Ábra Szécsi Magda: Fej ?

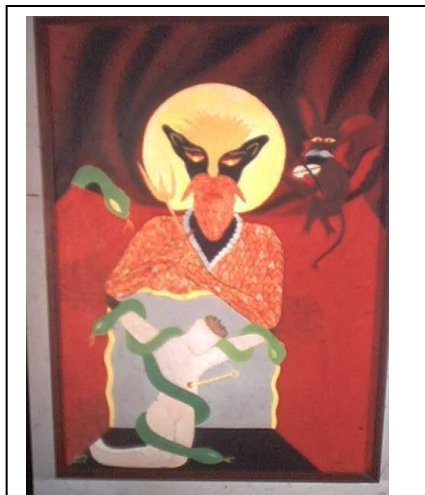
26. Ábra Korniss Dezső: Laokoón

27. Ábra Gelizes: Kesztyűs nő

22. Ábra Max Ernst: A király játszik a királynővel

24. Ábra Nagy Ferenc: A pokol

25. Ábra Miró: A Harlekin karneválja

23. Ábra Oláh Jolán: Szárnyalás

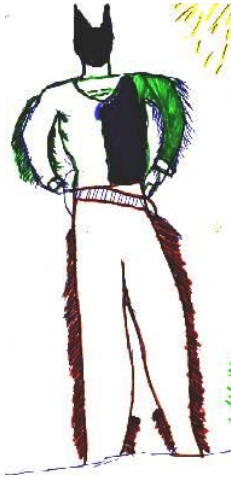
Várható nehézségek

Elég problémamentes óra. Néhány fiú ugyan feltétlenül belopja a video filmek szereplőit, de ekkorra már általában lendületbe jön a leggyengébb osztály is.

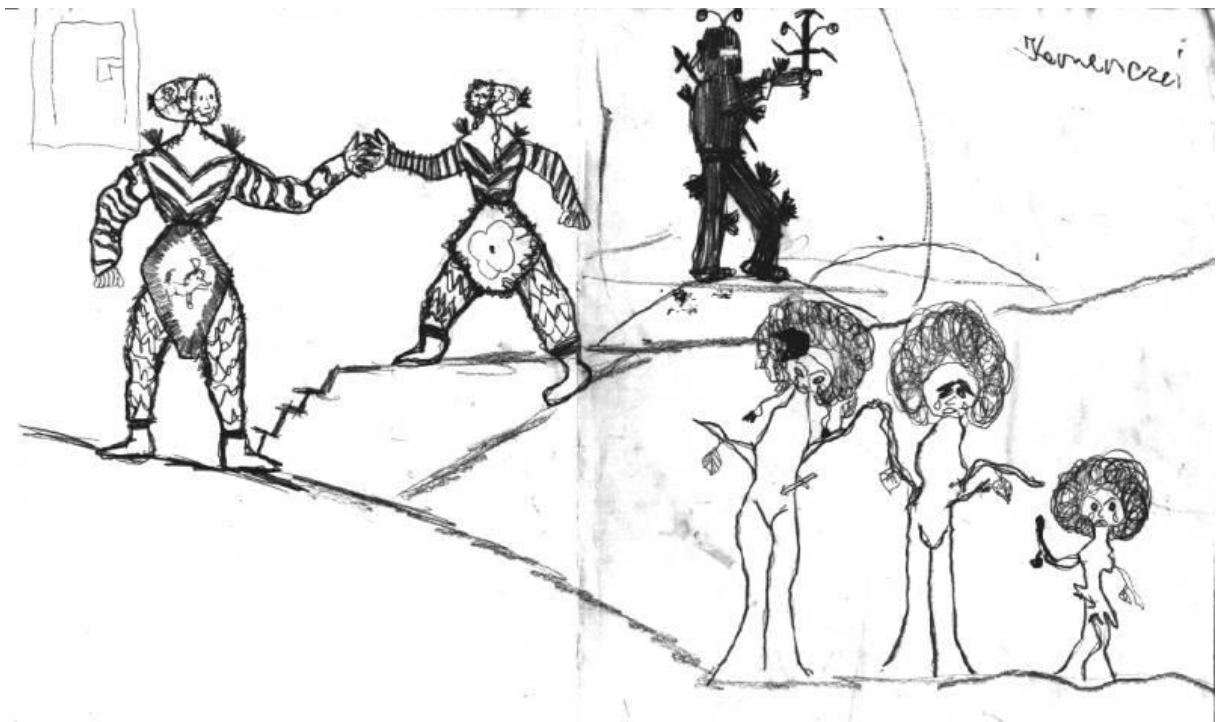
Várható eredmény, néhány elkészült munka

Két egyszerű megoldás.

Persze feltűnnek a sellók, ördögök, stb.

30. Ábra Kemenczei Pista fokozatosan erősödött az év során később az egyik legjobb rajzoló lett.

Továblépés

Általában tartunk egy befejező órát, gazdagítjuk szegényesebb résztanulmányainkat. Választhatunk KF11141-49 feladatai közül is. Nálunk általában a tértanulmányok jönnek, de folytathatjuk a résztanulmányok képpé komponálásával is, vagy megtarthatjuk a technikai tanulmányok valamelyik óráját. Ha nem szeretnénk még tértanulmányokba bonyolódni, vagy már kevés az időnk, el szeretnénk kezdeni a komplexebb munkát, jöhet a J/3, vagy valamelyik változata.

Ábra FF Olgáé technikailag is kitűnő.

31. Ábra Két egyiptomi hatásról árulkodó munka.

Cél: Térábrázolás, kompozíciós tanulmány

Közvetlen célunk tulajdonképpen csak annyi, hogy az eddig elkészült vázlatokból képet építsünk. Jobb osztályokban ez ugyan egyáltalán nem jelent gondot, de meglehetősen egyhangú panoráma kompozíciók születnek. Erdemes hát kicsit előkészíteni a dolgot. Túl komolyan azonban nem szabad venni, nehogy begörcsöljenek a gyerekek. Megint csak az a helyzet, hogy minden megoldás elfogadható ugyan, de hátha akad még jobb.

Előkészítés: Diaszor, szemléltető táblák, illetve a változatoknak megfelelően terepasztal, stb.

Az óra leírása

A sorozat feladata, képpé komponálni eddigi vázlatainkat. A munka megkezdése előtt tisztáznunk kell önmagunkkal, mit szeretnénk elérni. Ha nem akarjuk befolyásolni a gyerekek komponálását, kezdhethetjük mindjárt a képek fejlesztésével. A másik végtel az eddigi vázlatok korrekt képpé szervezése. Azt sem árt végiggondolni, mi a tanár tűréshatára.

Tud-e élvezni egy Lichtenstein, egy Warhol vagy egy Wahorn kompozíciót? /Lásd: A kompozíciós tanulmányok fő irányai /

" A gyerekek teljesen szabadon rajzolják meg a képet.

" Szabadon készítik el kompozíciós vázlataikat, utána egyéni korrektúrával segítjük őket közelebb saját stílusukhoz.

„Először tanulmányozzuk a tér síkbeli leképzésének főbb típusait, /KF / azután készítjük el kompozíciós vázlatainkat.

„Nagyon gyenge osztályokban lépésről-lépésre diktálom a munkát.

Eddig a gyerekek eltérő haladási ütemét azzal egyenlítettük ki, hogy a gyorsabbaknak különfeladatokat adtunk, vagy a feladat mélyebb megközelítését tűztük ki célul. A lemaradóknak pedig a befejező óra segített. Ez a módszer itt nagyon megtöri a haladás ütemét, tehát - ha ezt az osztály munkafegyelme lehetővé teszi - bevezetjük a folyamatos haladást, folyamatos korrekturát. Ez úgy történik, hogy amint egy gyerek elkészül az előző részfeladattal, ismertetem az újabb feladatot. Mielőtt valaki erre lépne, kihozza az asztalhoz bemutatni eddigi munkáját. /Illetve ha már a nagy képen dolgozik, odahív. /Vagy engedélyt kap a továbblépésre, vagy tanácsokat a munka gazdagítására, továbbfejlesztésére. Órák után átnézem a munkákat, és cédulás üzeneteket mellékelek, így a következő óra nem kezdődik nagy sorállással a tanári asztalnál.

A továbbiakban a legrészletesebb tanulmányosort ismertetem, ebből lehet leszűkíteni a további változatokat.

1. változat / Önállótan osztálynak/

"Eljött az ideje, hogy korábbi vázlatainkat képpé komponáljuk. Valahogy össze kellene állítani egy képet, amin ott lenne valamennyi eddigi alakunk. Meg fogunk vizsgálni néhány lehetséges elhelyezési módot. Ahhoz azonban hogy ezt megtehesük, először le kell egyszerűsíteni eddigi rajzainkat. /Másképp gazdaságtalan lenne a tervezés, sokáig tartana, és meg is unnánk folyton másolgatni az alakokat. /

Gyorsan rajzolom mellé a kompozíciós vázlatokat.

Tegyétek ki magatok elé eddigi mesebeli alakjaitokat, és mindegyiket egyszerűsítsétek le egy jellé! / Gyengébb osztályokban ceruzával számot iratok minden eredeti rajzhoz, és ezt a számot kapja a belőle származtatott jel is. / Csak annyit őriztetek meg az eredeti formából, ami megkülönbözteti majd a többi jeltől! /a látszat ellenére nagyon nehéz feladat, sok egyéni korrekturát igényel. /

Egy másik módszer szerint színespapírokból vágjuk ki a figurákat, egyszerre több lapot összefogva, így több kompozíciót is felragaszthatunk ugyanazokból az elemekből. /A perspektív elhelyezés persze ezzel a módszerrel nem megy. /

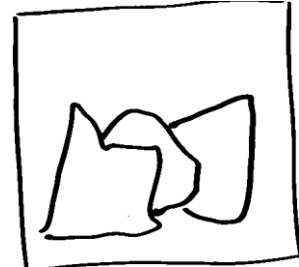

"Nézzük, hogyan helyezhetjük el alakjainkat a képen.

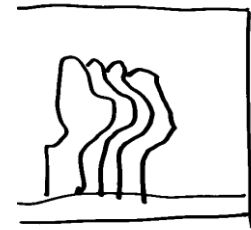
Az őskori barlangrajzon látjuk hogy a vadász ott áll, vagy inkább dől hanyatt, a sebzett bölény előtt, nincsenek takarásos viszonyban. Helyezzük el mi is alakjainkat egymás mellé, egy alapvonalra!

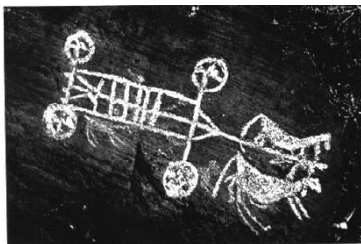
A szaharai sziklarajzokon a takarásos viszonyok már egy állat vastagságnyi teret jeleznek. Hozzunk létre mi is ilyen takarásokat! Minden takarjon kissé bele valamibe!

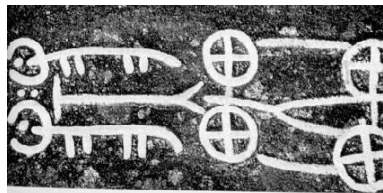
Az egyiptomi freskón sokszoros takarást figyelhetünk meg, szabályos sokszorozásokkal. Hozzunk létre mi is ilyeneket!

Előző képünkkel valami nagyon fontos állomáshoz érkeztünk. Figyeljük csak meg ismét a képet, van benne valami nagyon furcsa, valami szabálytalan, lehetetlen. /A szarvak szemből, a fej oldalról. Ugyanez az emberi testtel is. / Miért nem vettük ezt észre az előbb? /A gyerekek még kérdezősködésünk után is nehezen veszik észre. / Mert van a képben valami más, ami elfedte ezt, amire inkább figyeltünk. Akkor érzünk valami hasonlót, ha egy kerítés mellett megyünk, és végighúzzuk az ujjunkat a rudakon, vagy ha erősen ritmikus zenét hallgatunk. A képi ritmusról van szó. Mielőtt azonban erre kitérnénk, nézzük meg, mi vezetett ide. Hogyan

Ábra BNeolitikus barlangrajz. Capodeponte. (Kepes György, A látás nyelve. 102. o.)

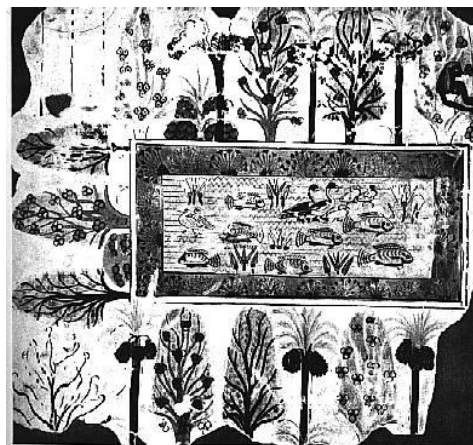
Ábra AÖkrös szekér, Svédország. R. Broby: Északi sziklarajzok.

ügyeskedtek a régi festők, ha nagyobb teret kellett ábrázolniuk.

Az északi sziklarajzokon kocsit látunk. Ha a festő oldalról rajzolja meg, a kerekék küllözete szépen látszik, de nem látszik a hordlap rudazata. Ez felülről mutatható be, de innen meg a kerék lesz csak egy vonal. Lenne ugyan a félloldalnézet, de innen a kerék tojás, a rács pedig rombusz. Marad az egyetlen megoldás, mindent a legjellemzőbb nézetből mutatni be.

Az egyiptomiak is szerették ezt a megoldást. /Halastó/ Ez a tervezgető, spekulatív térábrázolás módszere. Így már nagyon nagy tereket is tudunk ábrázolni.

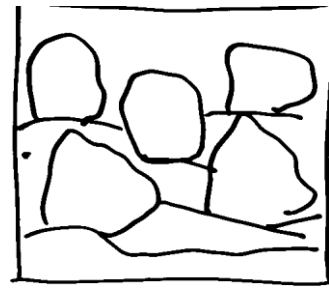

A bizánci ikonon több kilométer térmélység látható, de az alakok a hegyek mögött is olyan nagyok, mint az előtérben, hogy érthetőbb legyen a történet.

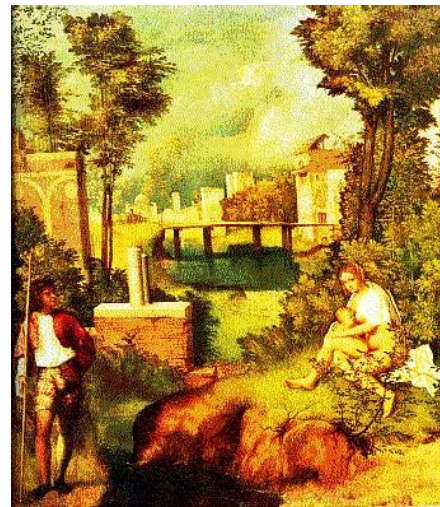
Készítsetek néhány vázlatot eddigi jeleitekből. Próbáljátok meg feldolgozni a látottak tanulságait! /Más változat szerint minden térformához készítenek egy vázlatot. /

Ha még marad idő, valamelyik vázlatot elkészíthetik kissé részletesebb kidolgozással. /Pl. akvarellal/

A következő feladat, a tapasztalati térábrázolás lehetőségeinek megismerése.

A valóságban azt tapasztaljuk, hogy a messzebb lévő dolgokat kisebbnek látjuk.

Ez a perzsa festő már pontosan úgy fest, ahogy látunk. Minden egyre kisebb a képen. Néhány hibát mégis elkövet. Mik ezek? (A gyerekek nagyon nehezen veszik észre a szembenézetből ábrázolt tálat, az asztal oldalvonalára állított edényeket.) Még visszaköszön az alapvonalas térábrázolás.

Amikor a festők alkalmazni kezdték a távolodás törvényét, hirtelen rengeteg kompozíciós problémájuk akadt. Ha ugyanis érzékletesen megfestem a háttérrel, vagy az előtérbe állítok minden főalakot, vagy felismerhetetlenné válnak. Ráadásul így nem intézhetem el néhány motívum felrajzolásával a kép középterét. Egyik megoldás a "fényképezéshez beállított" főalakok.

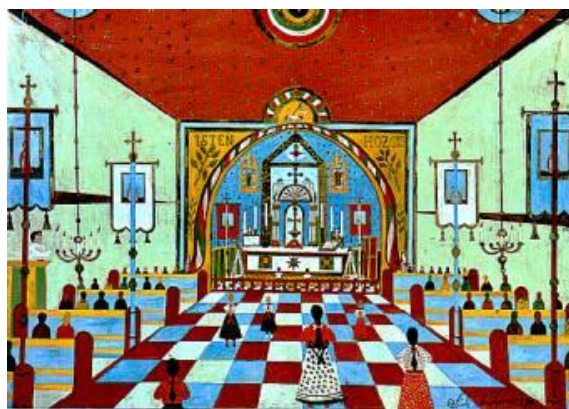
Ábra C Követhetünk el apró családokat. A gémeskúton álló gólya akkora, mint az alatta álló ember. Sűli András: Baromfi udvar. (Bánszky Pál: A naiv művészet Magyarországon. Képzőművészeti Kiadó, 1984.

Ábra DSűli András: Algyői vasútállomás. (uo.)

Ábra Ft már jóval erősebb a család. A templom mellett elvonuló alakok majd akkorák, mint a templom. Anuica Maran: Körmenet. A naivok festészete.

Ábra ESűli András: Templombelső. (uo.) Az alakokat épületünk belsejében is elhelyezhetjük.

Ábra G Átmenet a külső és belső tér között a terasz. Ide tehetjük alakjainkat, a háttérbe kifer egy egész épület, és a növényeknek, madaraknak is találhatunk helyet.

Ábra H Shagall: Anyaság. Read: A modern festészet jobb osztályokban még szabadabb térformákat is veszünk.

Ábra IFöldi Péter: Nyitva van az aranykapu. Művészet, 85/7.

Készítsetek néhány vázlatot, hogyan helyeznétek el alakjaitokat a látszati térben!

2. változat /nagyon gyenge osztálynak/

Nagyon gyenge osztályokban a vetítés alatti

magyarázatot rövidebbre szabom, majd kirakatom a rajztábla köré az asztalra az összes mesebeli vázlatukat. Nehezen értik meg, mit kell kirakni. Sorra felmutatom a mesebeli növényeket, madarakat, embereket. Miután sikerül kipakolni, elviszik a színespapírt, ollót, és durván kivágják a papírból az egyes résztanulmányoknak megfelelő foltokat. nem hagyom, hogy ceruzát vegyenek elő, mert akkor az osztály fele elkezdene részletesen megrajzolni a színespapírra az alakokat. Amit kivágott, ráteszi a megfelelő foltra. Így ellenőrizhetjük, valóban kivágott-e mindent.

Ha elkészül, egy-két kiegészítő jelet tesz filctollal a kivágott figurákra, hogy biztos felismerje később is, mit ábrázol. A kivágott foltokat felhelyezi egy üres papírra, majd odahív, nézzem meg. Megbeszéljük az elhelyezést, ezután elviszi a ragasztót is, felragasztja a vázlatot. (Előtte el kell magyarázni, hogy először a leghátsó foltokat ragassza fel, mert másképp folyton fel kell tépkedje, amit eddig leragasztott.) Azért nem viheti ki korábban a ragasztót, mert akkor mechanikusan ragasztani kezdené, nem várná meg a korrektúrát.

Itt általában megállunk, megvárjuk míg mindenki elkészül. Akik már készen vannak, dolgoznak tovább valami korábbi munkán. A következő lépést ugyanis igen nehezen fogják megérteni. Ismét kirakjuk a rajztábla köré a vázlatokat, majd ceruzával halványan felrajzoljuk a figurákat, de most már a színespapírragasztásban meghatározott helyre. Ezt a gyerekek igen nehezen értik meg. Részletesen be kell mutassam a táblán a munka egyes fázisait. Még így is sokan lesznek, akik mechanikusan leegyszerűsítik a figurát, a színespapír kivágnak megfelelően. Korábban azért harcoltunk, hogy ne ismétlje meg kompozíciós vázlatában részletesen a motívumokat. Most azért kell harcolni, hogy ne egyszerűsítse le őket.

3. változat /Jól dolgozó osztálynak/

Jó osztályban levetíthetjük egyben az egész anyagot, és rábizzuk a gyerekekre, milyen térformában készítik el vázlataikat. Esetleg kitehetünk egy szemléltető sorozatot, hogy végig ott legyen a szemük előtt. Ha először tudatosítani szeretnénk a problémát, berendezünk a terem közepén egy terepasztalszerű látványt. Játékokkal, szobrokkal, dobozokkal, és megkérjük a gyerekeket, hogy vázlatosan rajzolják meg a képet. Ezután szétválogatjuk az anyagot, majd rajzaik és a diaképek párhuzamos bemutatásával kielemezzük a különböző leképzési taktikákat. (Lásd KF?)

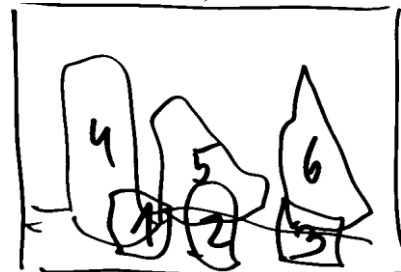
A korrektúra módja:

Ha elkészültek a kis vázlatok, ki kell választani, melyik alapján készüljön a kép. Általában megkérdezem a gyerekeket, nekik melyik tetszik, aztán kezdődhet az alku. Mivel nagyon sok vázlatról van szó, órák után nézem át az anyagot, és kis cédulákon üzenek a gyerekeknek. A

legszerencsésebb eset, ha a gyerekek jól szerkesztett vázlatai vannak. Ilyenkor kap az albumába egy papírlapot. Mind jó! Ez azt jelenti, bármelyik vázlata alapján elindulhat. Ha nem minden vázlata szerencsés, csak a használhatók hátuljára írom rá: Ez jó! Ha valamelyik korábbi tanulmány vázlatát találom szerencsésnek, ezt is megjelölhetem. "Ebbe szerkeszd bele a hiányzó alakokat!" Ha a gyerek nagyon bizonytalanul komponál, át is rendezhetem a képét. Halvány ceruzafoltokkal jelölöm ki, mit-hová kellene még betenni. Ilyenkor az eredeti lapokon beszámozom a

motívumokat, a foltokba pedig beírom a számokat. Előfordul, hogy valamelyik résztanulmány minőségében nagyon elút a többitől. Ekkor ezt kihagyhatjuk, vagy újratervezethetjük. Itt megint felmerül természetesen a dolog célja. Egyenletesen fírka szinten dolgozó gyerekekkel nem készítették új vázlatokat. Az osztály anyagát pedig igyekszem nagyon sokszínűvé formálni, megőrizni az egyéni jellegzetességeket.

Akinek kész a vázlata, elkezdheti megoldani a képét valamilyen alaptermékkel kis méretben, esetleg valami kiegészítő feladatot kap, vagy rögtön belevág a felnagyításba, ami a következő óra feladata lesz.

Technikák: AT, vagy színespapír ragasztás

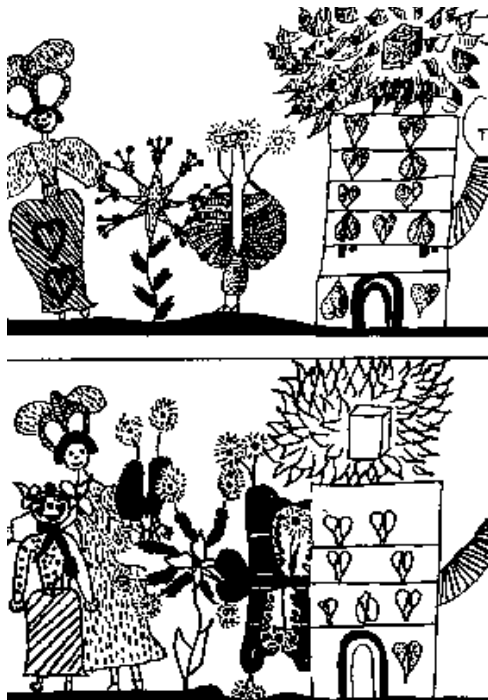
Szemléltetés: Dia, Tematikus diák / kompozíció 5. o, táblai rajz

Várható nehézségek

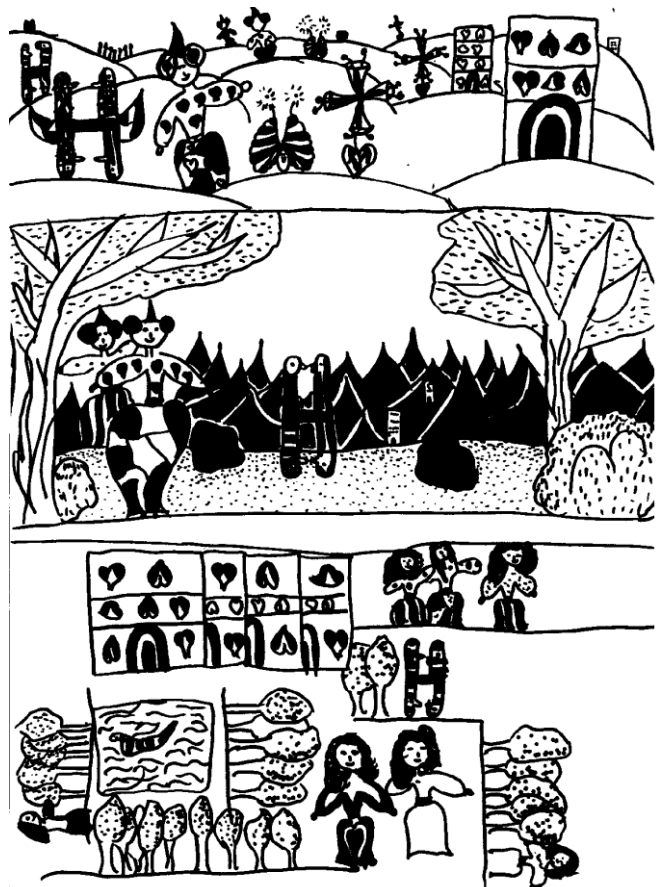
A gyerekek egy része rettentő nehezen érti meg, hogy nem pillanatnyi benyomásait kell képpé szerveznie /erre egyébként eddig épp elég módja volt, meg aztán otthon is rajzolhat eleget, tehát nem kell félnünk -a cél érdekében- korlátozni elemi kifejezési vágyát/, hanem hogy eddigi előkészítő munkája gyümölcseit learassa. Gyakran kényszerülök arra, hogy beszámoltassam az eredeti tanulmányokat, és ezeket a számokat ráírassam a tömegvázlatok foltjaira is. Ugyanílyen nehéz problémát okoz néhány gyereknek a jelle egyszerűsítés. Nem tud kizökkenni korábbi stílusából, nekiáll szép részletesen megrajzolni a figurákat. A gyerekek meglehetősen feleslegesnek érzik ezt a vázlatozást, de ekkorra már kialakul olyan munkakapcsolat, hogy elhiszik, szükség van rá. Aki hamar összevágja a vázlatokat, az kap valami kiegészítő feladatot, vagy gazdagítja eddigi munkáit.

Várható eredmény, néhány elkészült munka

Megint csak nem lehet elrontani a vázlatokat, legfeljebb ugyanabban a térben dolgozik végig.

Benedek Hajni - külön megbízatás alapján - egészen részletes sorozatot készített.

Két akvarell vázlat.

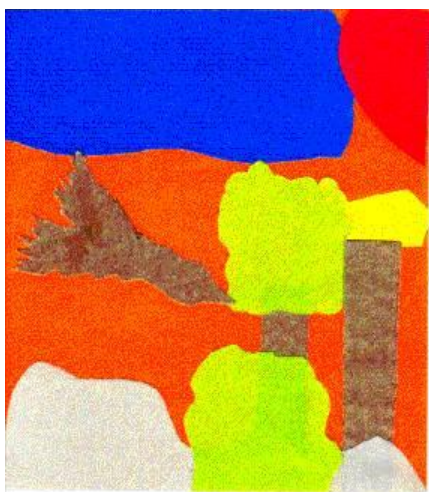

Néhány hagyományos technikával megoldott munka

1 Színespapír ragasztás.

Ábra J Egy kis színespapír vázlat.

1 Ceruzarajz

1 Ez Ez pedig egy nagyon nehezen boldoguló gyerek munkája.

Továbblépés:

A továbblépés irányát pedagógiai céljaink határozzák meg. Ha versenyszellemben neveljük gyereinket, nyilván megindítjuk a harcot a technikákért. Csak a jól teljesítők kaphatnak nemesebb anyagokat. /Erre esetleg a szegénység is kényszeríthet/ Ha mindenkinek tudjuk biztosítani ezt a lehetőséget, és alapelvünk, hogy minden kép kifejez valamilyen belső élményt, akkor ilyen versenyztetés nem jöhet szóba. Ha nagyobb létszámú szakkört is vezetünk, ezen már előre felkészíthetjük az osztályok ügyesebb gyerekeit, segítségükkel sokkal könnyebb lesz a következő órák megtartása. Ha nem szeretnénk még belevágni ilyen munkába, akkor az alaptechnikák egyikével oldatjuk meg a képet, és megyünk tovább vagy a plasztikai munkák felé /AF 11217/, vagy a kihagyott kiegészítő feladatokból állítunk össze egy kreatív fejlesztő sorozatot, esetleg elkezdjük kialakítani a módszeres látvány utáni rajztechnikát. Érett osztályokkal általában komolyabb technikával kezdünk dolgozni. Kiválaszthatjuk a kép egyik kis részletét, és ezt oldhatjuk meg először az új, vagy ritkán használt technikával, és aki sikeresen oldja meg a feladatot, nekikezdhethet az egész kép megoldásának. Ha sok az egyforma, kissé unalmas nagy totálkép, kiválaszthatjuk valamelyik korábbi, elevebb rész tanulmányt is. Lásd: [...EGYEBFOG/EGESZOSZ/olaj/Olafestmények.doc](#) Jól képzett osztályokban igazi műhelyhangulatot teremthetünk a soktechnikájú munkával. Kiválasztjuk melyik képnek milyen technika lenne a legmegfelelőbb, és az előre kiképzett csoportvezetők segítségével beindítjuk a csoportmunkát. Ha az osztályt szakosítani szeretném, akkor mindenki ugyanazt a technikát tanulja. Így mélyebb ismeretekig juthatunk el. /Festés, linó, batik, stb./

1 Filctoll Hátrébb megtaláljuk majd a megfestett táblaképet is.

Ábra K Egy ceruza vázlat, félig kidolgozott alakokkal.

Vázlatok a táblaképek festéséhez AF17

Cél: A vázlat felnagyítása, kidolgozása.

Előkészítés: festőfelszerelés kihordása.

Az óra leírása

Az osztály képességeitől, motiváltságától függően tervezem a további órákat. Ha minden gyereknek van tempera készlete, és megengedhetjük magunknak, hogy azt használjuk, akkor nem akvarellel, hanem temperával dolgozunk. Még jobb, ha akrilunk van, mert ennek nem ütnek át egymás alól a színei. Sajnos eleinte nem volt annyi temperánk, hogy a táblakép vázlatokat azzal készíthettük volna, maradt az elő akvarellezés, kissé gvasszerűen használva a festéket.

Ha nagyméretű képeket szeretnénk festeni, először kis színvázlatokat készítünk, amelyeken megtanuljuk a nagy háttérfojtokkal történő alapozást. Ezután A/2-es lapra elkészítjük a kép részletes színvázlatát. Ez már majdnem olyan, mint a végleges kép, csak a kisebb részletek hiányoznak, amiket nem lehet ilyen kis méretben ecsettel megoldani. Ezt követi a választott technika megtanulása. A kép egyik kis részletét felvázoljuk eredeti méretben, majd megoldjuk a képet. Ez az órasorozat, az osztály tempójától függően, három héttől hat hétig is eltarthat. Bonyolítja a dolgot, hogy ekkorra már sokan visszajárnak délutánonként a képükön dolgozni, így az órákon esetleg már új feladatokat kell kapniuk.

Ha idáig ritkán használtuk a vízfestékeket, bevezetőben felelevenítjük a vízfestés technikájáról tanultakat. /Néha csak most tartjuk meg a vízfestés, majd a temperafestés technikája óráit. /

Kis színvázlatok festése

Az elmúlt órán elkészítettük vázlatainkat. /Akik még nem készítették el, természetesen folytatják az előző órai munkát. / Mai feladatunk, végiggondolni, milyen színekkel festjük meg képünket, és ezeket a színeket milyen sorrendben hordjuk fel képünkre. Milyen lesz a föld, az ég, milyen színűek lesznek az egyes állatok, növények, emberek. Most még csak az alapszíneket tervezzük, tehát nem foglalkozunk pl. a ruha kisebb részleteivel. / Ha előző órán színespapírragasztással dolgoztunk, most lemásoljuk ugyanazt a képet, fedő jellegű ráfestéssel, aztán az ecset lehetőségeit kihasználva tovább gazdagítjuk. /

A kis színvázlatot a legnagyobb foltokkal kezdjük, majd erre fedjük rá akvarellel vagy temperával a következő rétegeket. Vigyázzunk, ne fessük először körbe a figurát, mert ebből adódnak később az "üveg" épületek, arcok, alakok!

Nagyobb vázlat festése

Jobb osztályokban ezt kihagyjuk, jön rögtön az olajfestés, nehezebb osztályokban nem árt még egy előtanulmány.

Ha elkészült kis vázlatunk, kezdhethetjük a nagyobb kép festését. Vigyázzunk, mert most épp ellenkező problémánk lesz mint a kompozíciós vázlatok elkészítésekor. Ott sehogyan sem akartak leegyszerűsödni a motívumok. Most meg épp az a veszély, hogy eltűnnek a korábbi finomabb részletek. A másik veszély, a motívumok összemérése. Azaz, a nagyobb lapra is eredeti nagyságban tesszük fel a motívumokat, így megnő közöttük a távolság. Aki bizonytalan, inkább készítsen részletesebb tömegvázlatot. Biztosabb rajzolók azonban fejleszthetik a kis színvázlat mintájára is a képet.

Jól gondoljátok meg mindig, melyik ecsettel kell megoldanotok a feladatot. Gyakran előfordul, hogy valaki a kis ecsettel festi félóráig a hátteret, aztán a nagy ecsettel húzza meg pl. a fa legvékonyabb ágait is.

Egy részlet felnagyítása akvarellel

Ha valaki elkészül, megpróbálhatja a kép egyik kis részletét a táblaképre kerülő méretre felnagyítani. Ez természetesen további gazdagítást tesz lehetővé, és igényel. A technikai tanulmányokat nem célszerű ezen az órán elkezdni, mert esetleg mindenki összevágja a képét, csak hogy ő is elkezdhesse az olajfestést.

Tovább lépés:

A továbbiakban tojástemperával, olajjal, temperával vagy akrillal dolgozunk. Legkönnyebben az akrillal boldogulunk, a temperánál a javítás már nem olyan tökéletes. A tojástemperával különös műhelyhangulat alakul ki, de a tanárnak ez jóval nagyobb előkészítő munkát jelent. Naponta új festéket kell keverni. Persze ha úgy intézzük a dolgot, hogy az osztályok egyszerre dolgozzanak a táblaképeiken, akkor néhány hétig tubusban is kibírja a festék. Ilyenkor egy kis formalint is adok hozzá, illetve kissé hígabbra keverem a szokásosnál. Mivel a tubusokat minden nap használjuk, nem válik el a festék az emulziótól. Az olajjal kevesebb a gond, de a gyerekek nehezebben dolgoznak vele, mint az akrillal. Igaz, ennek a technikának van bizonyos mítosza, ilyenkor érzik magukat igazán festőnek. Főleg amikor ráéreznek a festék nagy előnyére, a nagyon finom színkeverési és folytonos javítási lehetőségre. Hogy ez a képfestés meddig tart, az a méretektől, a vázlatok gazdagságától, és a festési stílustól függ. Van, aki két óra alatt elkészül, más négy hétig is fest. Ráadásul ekkorra már a fél osztály visszajár délutánonként is dolgozni, a szakköri napokon. (Részletesebben lásd a technika óránál.)

Technikák: Tempera, gouache, olaj

szemléltetés: Tempera technikai táblák.

Várható nehézségek

Ügyelnünk kell a tempera használatára. Túl sokat nyomnak ki, vagy túl vastagon alapoznak. Nagyon sok egyéni korrektúrára van szükség.

Várható eredmény, néhány elkészült munka

Iréne amint festéket fogott, elfeledett mindent, festegette, amihez kedve volt.

Van, aki nagyon nehezen birkózik a foltok elkülönítésével.

12. Ábra Brigitta jókedvűen, "erőből" fest.

Más meg pedánsan festeget.

13. Ábra Meskó Gabi finom színátmeneteket keresgél.

Olajfestő technikai tanulmányok

A kép egy részletének megfestése következik olajfestékkel. Dolgozhatunk alapozott keménypapírra, farostlemezre, vászonra, vagy alapozott deszkára. (A sorrend vitatható, én a művészeti iskola festőműhelyes gyerekeinél mintha ezt az értéksorrendet tapasztaltam volna.) Az igazi nyilván az lenne, ha a gyerekek maguk ragasztanák, szögeznék össze a vakkereteket, feszítenék fel, alapoznák le a vásznakat. Félő, hogy ez nem fér be az időbe. Marad tehát az előre lesabott, lealapozott anyag.

Az óra voltaképp az olajfestők munkalapja alapján zajlik, annak szakaszos követését jelenti. Lásd:

[..\TECHNIKA\Technika.doc - az olajfesték](#)

Igen nehéz óra, gyakran kell megállítani a munkát, elmagyarázva a következő munkafázist, és persze igen széthúzódik a mezőny. Van, aki a második órán már a nagy képet alapozza, más még a harmadik órán is a kis vázlatot fejlesztgeti.

Néhány A/3-as kis olajkép.

14. Ábra

Olajképek festése

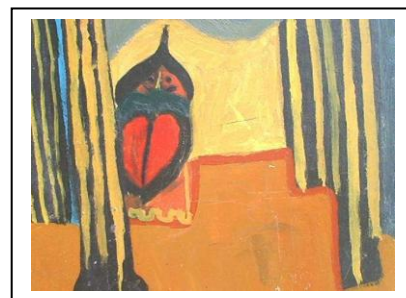
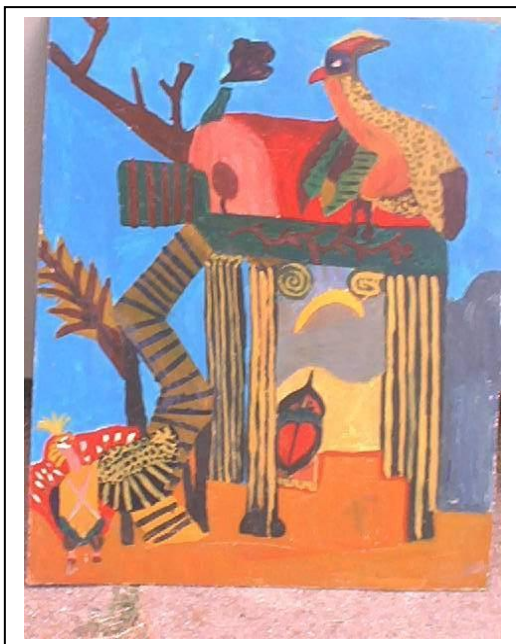
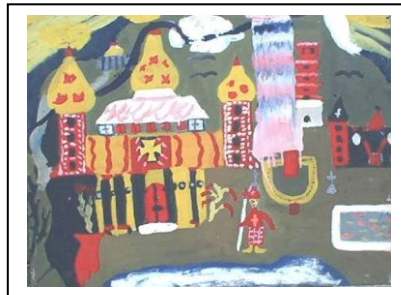
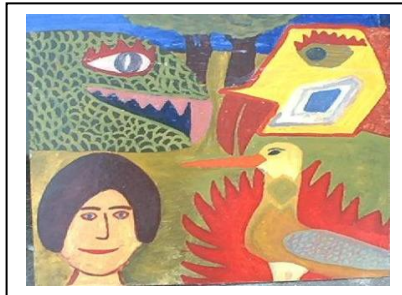
Ha túl vagyunk a vázlatozáson, és a kis olajképek is elkészültek, már csak a nagyobb méretre növelés okoz problémát. Először fejlesszen mindenki halvány tömegvázlatot, az ég, föld, épület, fõalalakok fõtõmegének foltszerû bevázolásával, nehogy összehúzzák magukat a figurák. A vázlat készülhet égetett szénnel, okker színû ceruzával, de jobb, ha nagyon halvány okker ecsetvázlatot fejlesztenek. Ezt, amint a szentet is, könnyû letörölni, átfesteni.

Várható eredmény

Jobb osztályok egyenletesen teljesítenek, gyengébbekben egészen széthúzódhat a mezõny.

(lásd: <..\\..\\EGYEBFOG\\EGESZOSZ\\olaj\\Olajfestmények.doc>)

Illetve a mûvészeti iskolások teljesítményét a Mûvisk/taborok/baja könyvtár alkönyvtáraiban.

Mintázás AF18

Cél: A mintázás alapelemeinek elsajátíttatása. Fantáziafejlesztés.

Általában persze már hamarabb megismerkedünk a mintázással, itt most mégis egy indító órát mutatok be.

Előkészítés: Agyag, mintázókészletek előkészítése.

Az óra leírása (Ha a gyerekek először mintáznak agyagból)

Szünetben összetoljuk a padokat, letakarjuk nagy fóliákkal. Minden gyerek kap egy mintázókészletet. (Mintázófák, szobrászgyűrű, szivacs.)

Mivel könnyen túláztatják az agyagot, vizet nem teszünk ki, ha valaki túl száraznak találja, megmutatja nekem, majd a csapnál kissé lágyabbra gyúrja. Az óra végi kézmosáshoz szükség lesz néhány törölközőre is. Az agyag 20 literes alumíniumkannákban van, ha van időm az óra előtt, kiadagolom kisebb csomókba az egy gyerekre szánt mennyiségeket.

Hogy elkerüljük az illedelmes lekerekített formákat, az órát vagy a KF 1-ben leírt véletlen mintázással, vagy egy fej "vak" mintázásával kezdjük.

"A mai órán új anyaggal, és új gondolkodásmóddal fogunk megismerkedni. Az új anyag az agyag lesz. Az agyag, különböző ásványok keveréke, ezek elmállásával keletkezik. Nem sár tehát, nem kell viszolyognotok az érintésétől. /Lakótelepi gyerekeinknél előfordul, hisz nekik a sár az a kanális bűzös iszapját jelenti. / Ahhoz hogy az agyagot használni tudjuk, először jól át kell gyúrjuk. Ha kemény darabokat találtok benne, tegyétek ki. A mintázás során úgy kell formáljuk az agyagot, hogy ne keletkezzenek benne kis üregek, mert égetéskor az ebben felgyülemlett levegő kitágul, és szétrepesztí a szobrot. /Begyúrjuk az anyagot, közben figyelmeztetek: a dobálózó gyereket kizárom a munkából. Ha leesik egy kis agyag, rögtön fel kell venni. A lecsipett, leszedett kis darabokat pedig rögtön vissza kell gyúrni egy nagyobb tömbbe, mert másképp gyorsan kiszáradnak. /

Az új gondolkodásmód pedig, amivel meg kell ismerkedjünk, a térbeli gondolkodás. Eddig, ha valamit ki akartunk formálni, lerajzoltuk. Itt is ezt követnék sokan, ösztönösen. Megmintáznak egy gömböt, rákarcolják a szemet, száját, orrot, kész a fej. Esetleg ráragasztják ugyanezeket apró kis agyagdarabokból. Pedig a mintázás nem rajzolás, noha a vázlatokat rajzban készítjük. /Bemutatom egy fej mintázását. Kiformálom az alapgömböt, kihúzom belőle a nyakat, kialakítom nagyjából az arc és agykoponya fő tömegét. Benyomom a szemek üregét, ezzel a mozdulattal egyúttal az orrot is kiemelem. Kialakítom az orr alatti részt, a szemek üregébe besimítok egy-egy kisebb golyót, majd a mintázófával elkezdem a száj, és a szem mintázását. /

Hogy elkerüljük a rákarcolgatás veszélyét, a fej mintázását bekötött szemmel fogjátok elkezdni. Aki be tudja fejezni így, az végig bekötött szemmel mintáz, a bizonytalanabbak az alapforma kialakítása után levehetik a kendőt. Ne féljete a vakmintázástól, így lesz igazán karakteres a szobrotok. Néhány gyerek kezét mos, és beköti a többiek szemét. /A kendőket hozhatjuk otthonról, de, mivel

másutt is használjuk, mi a talált sálak közül összegyűjtöttünk annyit, hogy minden gyereknek jusson. A vakmintázáshoz pedig egy külön készletet használunk, ami agyagos lehet, így maguk köthetik be a szemüket. / A mintázás végén a fejek alapzatába belekarcolják a nevüket, /monogramjukat/ osztályukat. A mintázás után minden fejet összegyűjtök, és új anyagot adok ki. Később a szertárban a gyengébb munkákat újra begyúrjuk, de ha mód van rá, mindet ki lehet égetni, hisz otthon a leggyengébb munka is örömet tud okozni. Ha nagyon kevés az agyag, akkor persze meg kell alkudnunk, vagy csak kis méretben dolgozunk, vagy tudják a gyerekek, hogy nem marad meg minden munka, de akkor se előttük gyúrjuk be a gyengébbeket.

"A jó szobor a tapintásnak szól, erősen kiemelkedő formákkal, és egymástól karakteresen eltérő felületekkel. Ahhoz, hogy ilyet tudjunk készíteni, előbb meg kell ismerkedjünk a mintázás alapelemeivel.

Vetitek néhány diát, amelyeken megfigyeljük, milyen eltérő tömegeket, felületeket, formákat is használhatunk.

Miró: Férfi és nő. Fogalmazzuk meg, mi a különbség a két alak formája között!
Stankiewicz: Cím nélkül/

1 AMiró: Férfi és nő

Caro: Záróberendezés
Arp? Harang és köldökök 1931/

Ábra O Ferber: Hódolat Piranesinek/

Marino di Teana: Felszabadult tér és tömeg
Rickey: Nyár
/ Meier- Denninghoff: Szélroham
Brâncusi: Madár térben 1919
D. Smith: Királyi madár
Volten: Architektonikus szerkezet/
Schöffner: Térdinamika XIX
/ Aeschbacher: Figura XI
Giorgi: Két amazon /
Lassaw: Ellenpont kastély /
Cousins: Gótikus táj
Növekedés?
Moholy-Nagy /Kassák: Új m
R Müller: Arkangyal 1963/ Gould: Hegesztett vas 1962
H. Uhlmann: Acéldombormű 1959

Készítünk most egy formatanulmányt, amelyen bemutatjuk a látott alapformákat. Szabályos-szabálytalan. Durva-finom. Sima-rücskös. Vékony-vastag. Szögletes-gömbölyded, stb. A formákat talapzatra is állíthatjuk. Egy talapzaton szerepelhetnek azonos vagy kontrasztos formák is. Ha összetett formákat mintázunk, szükségünk lehet két forma összeragasztására. Ha egyszerűen csak egymásra nyomom a formákat, száradáskor szétesnek. Vagy agyagpéppel ragaszthatom össze őket, vagy csapolással. Az egyik tömbbe lyukat fúrok, a másiból kis csapot húzok ki, és összedolgozom. Vigyázzunk, nehogy levegő maradjon az anyagban!

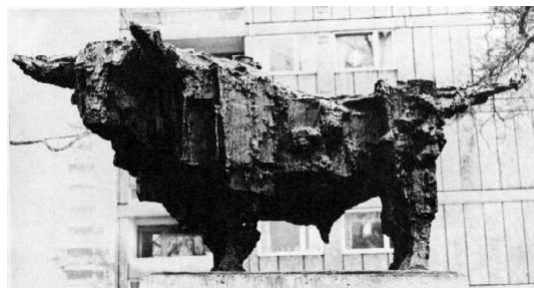
Próbáljatok minél többféle alapformát találni, mert a következő órán ezekből fogunk dolgozni. Következő lépésben kiteszünk magunk elé két egymástól eltérő alapformát, és megmintázunk egy sorozatot, amelyben igyekszünk eljutni egyik formától a másikig. /Erre lassabb, bizonytalanabb osztályokban külön órát szánok, nagyon gyors osztályokban viszont arra is marad néha idő, hogy alapformáinkból egy kis figuratív vagy nonfiguratív kompozíciót állítsunk össze. Akik hamar végeznek a formatanulmányokkal, szabadon mintázgatnak.

Technikák: mintázás agyagból

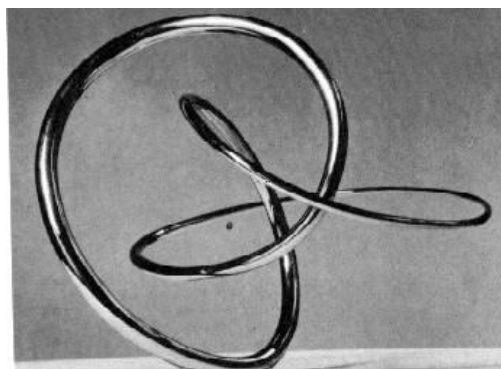
Szemléltetés: dia, bemutató mintázás

Várható nehézségek

Az első nehézséget az agyag begyúrása jelenti, gyengébb gyerekeknek meghaladja az erejét. Ők először kisebb csomót kapnak. Le kell szoktatni a gyerekeket az oktalan csapkodásról, illetve a dobálózásról. A szemek bekötése is problémát okozhat, zavarba jönnek, mert eltűnik a tér, ami elválasztja őket egymástól. /lásd: Dramatikus játékok 1. fogl. / Általában segít, ha tudatosítom a zavar okát. Az összeillesztéseket gyakran intézik el egyszerű rányomással. Ezt ugyan korrigálhatjuk égetés utáni visszaragasztással, de nem árt, ha kicsit

Ábra P Clatworthy: Bika 1956-57 Read: Modern Szobrászat

Ábra Q Rivera: Konstruktó 35.sz /

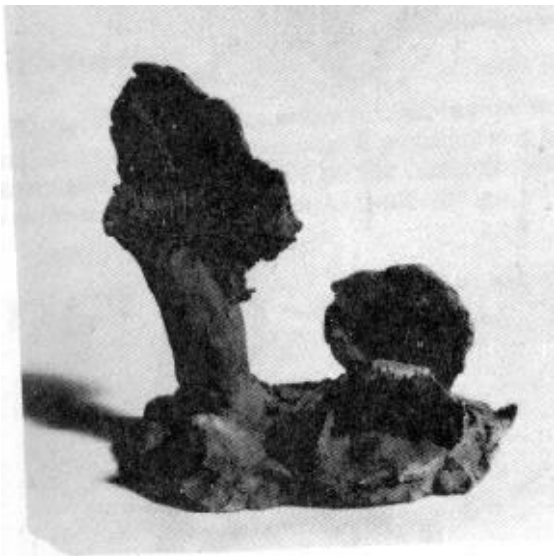
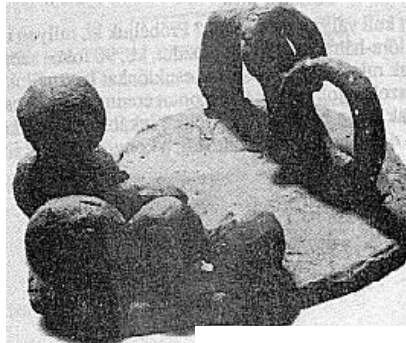
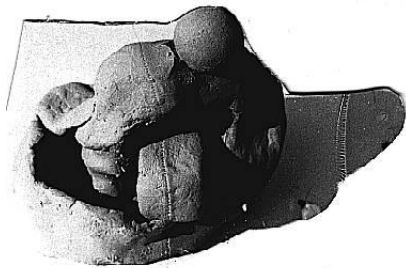
odafigyelünk a dologra. Sajátos probléma télen az óra végi kézmosás, elmosogatás. A sok gyerek hamar kifolyatja a csőből a szobameleg vizet, a végének már csak a földből jövő jéghideg jut, ami, érthetően, összecsapott elmosáshoz vezet. Hogy ezt elkerüljük, egy nagy fazékban vizet melegíték, először ebben mosnak kezet, a csapnál csak leöblítik.

Várható eredmény, néhány elkészült munka

Az eredmény jórészt csak az agyag mennyiségétől függ, bár elkerülhetetlen, hogy néhány gyerek ne ragadjon meg a sablonoknál, de ők is végigdolgozzák az órát.

Tovább lépés

Vagy megtartjuk KF 11151 órát, bővíve a mintázás anyagainak körét, vagy rögtön lépünk tovább a tematikus mintázásra. /AF 11218/

Tematikus mintázás AF 19

Cél: Szabad alkotó munka.

Előkészítés: Agyag, mintázókészletek előkészítése.

Az óra leírása

Nagyon egyszerű óra, az előző óra kötött feladatai után most teljesen szabadon mintázhatnak. Esetleg kiköthetjük, hogy tematikus munka legyen, tehát ne készítsenek kis edényeket,

